

INTERVJU: DENIS KIF, ambasador Velike Britanije

BIH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 DIN

01253

9 770353 802002

VREME

broj 1259

19. februar 2015.

GODIŠNJICA ROĐENJA DANILA KIŠA

Imam 80 godina

TRI NEOBJAVLJENE PESME I JEDNO LJUBAVNO PISMO

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI” U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena” u neku od knjižara „Delfi” i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

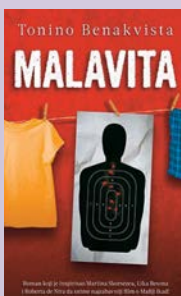
Akcija traje od 20. februara do 20. marta 2015.

Skot Linč:

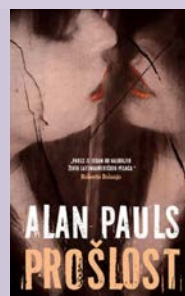
CRVENO MORE POD CRVENIM NEBOM

Vešto napisan, uzbudljiv roman epske fantastike iz serijala o Gospodstvenom nitkovu, čiji je glavni junak lopov i prevarant po imenu Lok Lamora

Tonino Benakvista:
MALAVITA

Urnebesna triler o bivšem vodi njujorškog mafjaškog klana koji se nagodio s FBI i pokušava da otpočne novi život, roman koji je inspirisao Martina Skorsezea, Lika Besona i Roberta de Nira da snime najzabavniji film o mafiji do sada

Alan Pauls
PROŠLOST

Zbog ove knjige Roberto Bolanjo je izjavio da je Argentinac Alan Pauls jedan od najboljih živih latinoameričkih pisaca. Majstorski napisan roman o staroj ljubavi koja se niotkuda ponovo pojavljuje u životu junaka i ne dopušta da bude zaboravljena

Gong Đijong:
NAŠE SREĆNO DOBA

Roman popularne južnokorejske autorke poznate kao „Paulo Koeljo orijentalne književnosti”. Priča o ljubavi jedne žene prema čoveku koji je zbog ubistva osuđen i čeka na izvršenje smrtno kazne

Alaster Reynolds:
OBLAST OTKROVENJA

Naučnofantastični roman nagrađivanog britanskog autora, sa upečatljivim likovima, epskim zapletom i fantastičnom vizijom tehnologija i kultura daleke budućnosti u kojoj preovlađuje veštačka inteligencija

Danijel Glauter
KAD DUVA SEVERAC

Ljubav nastala iz imejl prepiske dvoje neznanih. „Umetnost razgovaranja na najvišem nivou”, rekli su kritičari. „Najčarobniji i najpametniji ljubavni dijalog savremene književnosti”

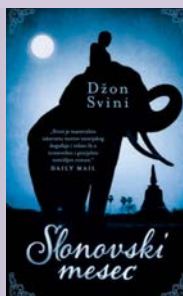
Vadi Retner
U SENCI SVETOG DRVETA

Potresan roman o odrastanju u Kambodži sedamdesetih godina prošlog veka, u vreme režima Crvenih Kmera kada je između 1975. i 1979. godine ubijeno oko dva miliona ljudi

Manuel Rivas
STOLARSKA OLOVKA

Panorama španske istorije XX veka. Godine 1936. u zatvoru jedan slikar, pod budnim okom čuvara i svog budućeg ubice, stolarskom olovkom crta likove zatočenih prijatelja republikanaca. Njegova olovka postaje svedok istorije i ljudskih sudbina

Džon Svin:
SLONOVSKI MESEC

Drugi svetski rat, Burma. Britanci se povlače pred japanskom vojskom, ali ne žele da povedu sa sobom decu rođenu iz veza s Burmankama. Jedina nada za opstanak šezdesetak siročadi je jedno krdo slonova koje će ih kroz prašumu prebaciti u Indiju

K. Dž. Sansom:
RASKOL

Istorijski triler s radnjom smeštenom u Englesku XVI veka, u burno, revolucionarno vreme kralja Henrija VII i njegovog prvog ministra Tomasa Kromvela, zagovornika reformacije. Advokat Metju Sardlejk istražuje misteriozno političko ubistvo

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. „Kod Vuka” (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „SKC” (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Terazije” (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Zemun” (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna” (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Kragujevac” (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Niš” (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. „Super Vero” (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Kalča” (TC Kalča, Iamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. „Kod sata” (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Čačak” (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Novi Sad” (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna” (Omladinska 16/1, Kraljevo)

Delfi knjižare d.o.o. „Pančevo” (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Rodić” (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. „Zira” (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „KNEZ” (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. „Bulevar” (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Immo” (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Subotica” (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Miljakovac” (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. „Banovo Brdo” (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. „27. mart” (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)
Delfi knjižare d.o.o. „Jagodina” (Vivo shopping park, Jagodina)

izdavač

NP "VREME" d.o.o.

Trg Republike 5, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat

Ana Aleksić

redakcija

Aleksandar Anđić (foto),

Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov,

Slobodan Bubnjević, Sonja Čirić,

Zora Drčelić, Slobodan Georgijev,

Nebojša Grujić (kultura),

Andrej Ivanji (svet),

Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,

Jasmina Lazić, Zoran Majdin,

Radmilo Marković, Saša Marković,

Ivana Milanović Hrašovec,

Milovan Milenković, Milan Milošević,

Teofil Pančić, Saša Rakezić,

Mirko Rudić, Tamara Skrozza,

Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov,

Dragan Todorović, Tanja Topić,

Biljana Vasić, Miloš Vasić,

Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,

Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Ivana Smolović;

korektori: Nikola Dragomirović,

Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa

Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

04 Pregovori Vlade Srbije i Esmarka:**Triler o gvožđu i novcu**07 **Zoom:** Trgovac polovnim automobilima09 **Nuspojave:** Izvinite što smo još živi10 **Hrvatska, Srbija i Evropa:**

Braća po zločincima

12 **Inauguracija predsednice:**

Šta bi Krleža rekao

14 **Dan državnosti u Orašcu:** Iz jaruge na**dobar put**16 **Intervju:** Denis Kif19 **Lisica i ždral:** Svi smo mi Diković20 **Zumiranje 7:**

Društvene mreže su centar informisanja

24 **Slučaj časopisa "Bravo" i seksualno****obrazovanje:** Nevolje sa ručnim radom26 **Intervju:** Jasminka Šuljagić**KULTURA**28 **Osamdeset godina od rođenja Danila Kiša:**

Nepoznati Kiš

34 **Esej:** Kiš, silueta s one strane... S. C.38 **Esej:** O životu Eduarda, smrti Milice,
sećanjima Danice i večitoj mladosti Kiša46 **TV manijak:** Teča iz Beča47 **Lagunine knjige****SVET**50 **Sa verom u Sirizu:****Neka bude Armagedon ako biti mora**52 **Grčki poker:**

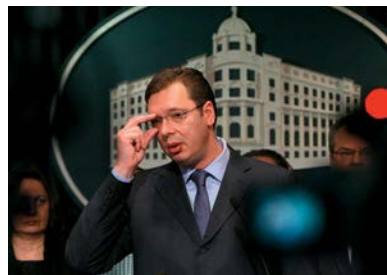
Razumno i nerazumno, blef i ideali

54 **Podeljena zemlja Ukrajina:**

Veoma eksplozivno primirje

MOZAIK58 **Poslovi modernog doba (V):**

Gospodar svog vremena

61 **Navigators:** Kad polete pare62 **Vreme uživanja:** Ptica

Slavodobitna objava od jesenas, kada je premijer Vučić rekao da je već postignut dogovor sa američkom kompanijom Esmark o kupovini Smederevske železare, pretvorila se u uzbudljivu priču, koja ima – tužan kraj

PIŠE: DIMITRIJE BOAROV

Otvoriše kapije, horda u crnom, koja imala svoj program Vučić skandiranja, uputi se ka Spomen-obeležju, dugoše zastave, jedan sa veženom kokardom na šubari pozva sve da se okupe, jerbo, možda je među njima budući predsednik Srbije

PIŠE: DRAGAN TODOROVIĆ

Grčka je na ivici bankrota. Zemlji pretilo izbacivanje iz evrozona. U briselskoj partiji pokera premijer Cipras i ministar finansija Varufakis igraju na sve ili ništa odbijajući da se povinuju "toksičnom diktatu štednje" koji "ubija" narod. U tome ih podržava velika većina građana Grčke

PIŠU: GEORGIOS STAMKOS,**MILICA KOSANOVIĆ**

Na naslovnoj strani: Danilo Kiš
Foto: Maristela Veličković

TRILER O GVOŽ

Slavodobitna objava od jesenas, kada je premijer Vučić rekao da je već postignut dogovor sa američkom kompanijom Esmark o kupovini Smederevske železare, pretvorila se u uzbudljivu priču, koja ima – tužan kraj

Vlada Srbije je na vanrednoj sednici 17. februara bila prinuđena da i treći tender za privatizaciju Smederevske železare proglasi neuspelim i da odbije zaključanje ugovora o strateškom partnerstvu sa američkom kompanijom Esmark.

Kako je na konferenciji za štampu neposredno posle ove odluke objasnio premijer Aleksandar Vučić, Vlada nije dobila prave garancije od američke strane da će se očuvati državni obrtni kapital uložen u Smederevsku železaru i da partner

neće, nakon utroška tog kapitala, napustiti ovaj posao pod različitim izgovorima. Vučić je istakao da je do poslednjeg trenutka želeo da se potpiše ovaj ugovor i da je još noćas tražio pravo supotpisa u prvih devet meseci na nabavke i prodaje veće od 500.000 dolara, ali je Esmark ponudio mnogo viši limit od dva miliona dolara, što Vlada nije prihvatila.

Premijer Vučić je na kraju svog objašnjenja Vladine odluke istakao da će već kroz nekoliko dana biti raspisan poziv za angažovanje kvalifikovanog, stranog

menadžmenta koji bi vodio Železaru Smederevo do poslovanja bez gubitaka, pošto, navodno mi sami nismo to u stanju, niti smo bili u stanju.

NISMO U STANJU

Inače, neuspeli pokušaj udomljavanja Smederevske železare američkoj kompaniji Esmark poslednjih sedmica ličio je na holivudski triler o gvožđu i novcu, koji se snima bez ozbiljnih producenata, kao improvizovana internacionalna koprodukcija, po dva scenarija koji su dramaturški

JAVNO ODBIJANJE PONUDE: Premijer Aleksandar Vučić i podrška

Foto: FoNet

ĐU I NOVCU

neuskladivi, sa različitim idejama o ciljevima projekta između dve strane koje jedna drugoj ništa ne veruju, a sve to pod cenzorskim pogledima Evropske unije i Međunarodnog monetarnog fonda, koji prete da će unapred zabraniti distribuciju ovog filma zbog "ekonomskih skarednosti" zato što je reč o rimejkovanom dokumentarcu koji, sem prve klape, zapravo još nema snimljeno ništa drugo, iako je "montaža atrakcija" o njegovom spasonosnom sadržaju već prodata zapanjenoj publici.

Onoga koji smatra da je ova metafora nategnuta i da nije lako prodati jednu železaru sa preko 5000 radnika koji se ne smeju otpuštati, sa gubicima u poslovanju od preko 150 miliona dolara godišnje,

koju na račun poreskih obveznika svake godine treba dotirati sa najmanje 120 miliona evra, čije stare dugove od preko 525 miliona evra treba preuzeti u javni dug države, da bi strateški partner uzeo kredit od 400 ili 800 miliona dolara uz državnu garanciju, s kojim treba da upali i drugu visoku peć, kako bi se godišnja proizvodnja čelika popela sa trenutnih oko 350.000 tona, na najmanje dva miliona tona, te da bi se tako, umesto pada BDP-a Srbije ove godine, došlo bar do stagnacije – treba samo podsetiti na neverovatno zgusnuti tajming najava i odjava navodnog sporazuma Vlade Srbije i menadžmenta Esmarka poslednjih mesec dana.

Dakle, evo samo skraćenog redosleda vesti o Smederevskoj železari (samo) od

8. januara ove godine, dana kada je premijer Aleksandar Vučić izjavio da bi Srbija kao strateškog partnera volela da vidi američku kompaniju Esmark (sa kojom je u Londonu, navodno, već bio stigao dogovor o poslu još jesenas, pa je čak, tada, odmah i najavio "slavljeničku žurku").

TOK DRAME

Naime, već 9. januara, na dan kada su otvarane ponude na već trećem tenderu za prodaju Smederevske železare, u srpskim novinama se pojavila vest da će američka Esmark stil grupa kupiti 80,01 odsto kapitala ove firme i da će ugovor biti potpisan 1. februara. Zatim je naša javnost 9. januara preko elektronskih, a 10. januara preko štampanih medija,

ČEKAJUĆI PLAN B: Smederevska železara

obaveštena da je Esmarkova ponuda bila jedino ispravna; da se ona oslanja na biznis plan ispisan na preko 100 stranica; da će ova firma još ove godine uložiti 28 miliona dolara u pokretanje druge visoke peći, a da će do kraja 2016. godine investirati još 250 miliona dolara u kapital i poslovanje železare, te još 130 miliona dolara u naredne četiri godine; i da neće otpustiti nijednog radnika do 2020. godine. Tim povodom ministar finansija Dušan Vujović je rekao da se pokreće "treći život" srpske čeličane, a premijer Vučić je izneo da je "veoma zadovoljan zbog ponude Esmarka". Objavljeno je da će zvanični pregovori sa Amerikancima biti započeti 27. januara.

Zatim, 11. januara srpski pregovarač Bojan Bojković izjavljuje u "Politici" da je tenderska komisija analizirala Esmarkovu ponudu i "konstatovala da ona ispunjava tri osnovna uslova: da nema otpuštanja radnika, da se pokrene druga visoka peć i da partnerstvo traje minimum deset godina, bez mogućnosti da u tom periodu partner otuđuje fabriku i njen kapital".

Nije prošlo ni deset dana od ove optimistične ocene, a premijer Vučić je (u Davosu), 20. januara, izjavio da su pregovori sa Esmarkom "veoma teški" i da će pokušati da ih završi u narednih deset ili 12 dana.

To ne ometa kontinuirano veselje radnika u Smederevu, jer Esmark sa zaposlenima u Železari, navodno, 20. januara potpisuje kolektivni ugovor sa obećanjem povišice plate za 25 odsto i, čak, sa radničkim učešćem u profitu od sedam odsto, ukoliko čeličana tri meseca zaredom bude poslovala pozitivno.

No, još pre nego što su formalni završni pregovori sa Esmarkom i zvanično započeli, 22. januara, naše novine počinju da pišu da se ugovor mora zaključiti do 1. februara, jer tog dana ističe četvorogodišnji rok, zapisan u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, tokom kojeg Srbija može ulaziti u obaveze materijalnog stimulisanja pojedinih fabrika, pa tako i Smederevske železare. Tada saznajemo da je premijer Aleksandar Vučić dan ranije, 21. januara, o tom "oročenom ograničenju" za zaključivanje ugovora sa Esmarkom razgovarao sa Majklom Davenportom, šefom delegacije EU u Beogradu. Zatim se počeo

širiti rumor da "apetiti Esmarka rastu", pa je, navodno, Vlada Srbije 1. februara zatražila "produženje roka" u kome može obećati stimulacije Esmarku i taj zahtev je poslala u Brisel Evropskoj komisiji sa pratećom dokumentacijom.

Ministar privrede Željko Sertić, zatim, 1. februara izjavljuje Fonetu da postoji "granica ispod koje Vlada Srbije neće ići, a to je državni interes", te kaže da Vlada mora da vodi računa "o preuzetim obavezama sa MMF-om, Svetskom bankom i EU i da se to uklopi u održiv sistem koji će doneti prihode Esmarku, prihod državi i da zadrži elemente dugoročnosti i održivosti". U tom kontekstu, Devenport u ime EU, 5. februara, izjavljuje da se zahtev Vlade Srbije i dalje razmatra i da je "veoma bitno da sve bude u skladu sa postojećim obavezama". Neki pritom podsećaju da se sve u vezi sa Železom mora ubaciti i u Pismo o namerama, koje se upućuje MMF-u do 15. februara, da bi se dobila "uslovna saglasnost" Borda ove institucije 23. februara.

U petak, 6. februara, ministar finansija Vujović iznosi da bi do utorka 10. februara moglo doći do opipljivih rezultata završnih pregovora i obelodanjuje sporne tačke u razgovorima o 30 elemenata ugovora. Prva je da Esmark neće da položi 20 miliona dolara garancije da će adekvatno potrošiti sirovine za proizvodnju vredne 90 miliona dolara, koje ga čekaju u krugu čeličane i na kojima se, navodno, može ostvariti zarada od 20 miliona dolara. Pritom Srbija Esmarku najavljuje da je u posao spremna da uloži navise 200 miliona dolara. Ministar Vujović 9. februara odleće u Pitsburg da pokuša da postigne novu nagodbu.

SRETENJSKI PREOKRET

Premijer Aleksandar Vučić 10. februara (u utorak) kaže da će konačna odluka o privatizaciji Železare Smederevo biti poznata u petak (13. februara). Potom, 12. februara menja izjavu, pa najavljuje da će odluka pasti u naredna 72 sata i dodaje: "Daćemo sve od sebe da postignemo dogovor s Esmarkom", i dodaje da će, ukoliko Esmark odustane, Vlada "napraviti menadžment u Železari gde će biti angažovani ljudi koji su najbolji za kupovinu sirovina i čelika, kako bi proizvodnja bila nastavljena". Nešto slično izjavljuje »

Trgovac polovnim automobilima: Koja pitanja otvara neuspeh oko prodaje smederevske Železare

U svetu biznisa neuspele trgovine događaju se svaki dan i svaki dan se smišlja neki plan B. Samo što ga ne smišljaju ljudi koji jedino iskustvo u konkretnom poslu imaju iz rada u nekakvoj londonskoj gvoždari

Ko je gledao direktan prenos konferencije za štampu iz Vlade Srbije mogao je da zaključi da su pregovori s Esmarkom definitivno propali još pre nego što je Aleksandar Vučić to i saopštio.

Prvo su se u dva, tri reda postrojili svi ministri i svako ko se od pratećeg osoblja zatekao u Nemanjinoj 11. Da su pregovori uspeali, ne bi ih bilo tu: mikrofoni bi bio samo premijerov. Ovako su stajali kao neki živi zid oko njega solidarišući se u porazu.

Mada je poraz teška reč za neuspeh u poslovnim pregovorima i ta reč ne bi bila ni upotrebljena da Vučić i njegovi nisu pregrejali nade o spasonosnom rešenju s američkom kompanijom, koja je od "pobede" na tenderu pa nadalje samo zaoštravala, rukovodeći se svojim interesom, uslove po kojima bi ušla u taj posao.

Očigledno je da broj zaposlenih i upravljanje obrtnim kapitalom nisu bili tenderški uslovi pa je to rešavano u posttenderskoj nagodbi, što je Esmarku dalo određene ruke, pogotovo kad su videli koliko je Vučićovo oduševljenje njihovom pobedom i kad su sagledali očaj na licima svojih sagovornika rešenih da smederevski "vruć kesten" gurnu u njihove ruke. Počeli su da zatežu uže i ono je na kraju puklo.

To se u svetu biznisa događa svaki dan i svaki dan se smišlja neki plan B, samo što ga ne smišljaju ljudi koji jedino iskustvo u konkretnom poslu imaju iz rada u nekakvoj londonskoj gvoždari.

Dirljiva je i istovremeno za naciju uvredljiva konstatacija razočaranog Vučića da mi ne umemo da kupimo rudu i da prodamo gvožđe pa će tog mahera da tražimo negde na strani ("Sertiću, konkurs do ponedeljka") a taj menadžer će Železaru da preporodi. Taj plan B gori je od plana

A, ako tu ikakvog plana ima. Još će da se ispostavi da je bio u pravu onaj Matković što je u pogonima počeo da uzgaja pečurke a mi se sprdali s njim.

Istina, ovaj neuspeh oko Železare dovodi nas u novi nesporazum s administracijom Evropske unije koja traži da se prestane s državnim intervencijama u javnim preduzećima (taj rok je istekao 1. februara), a dogovor s MMF-om, čuveno Pismo o namerama, ako ga uopšte bude, biće tako rigorozan dokument da će Srbija verovatno izgubiti svaku ekonomsku suverenost. Na spisku obaveznih akvizicija na dražbu će da ode i ono što može da radi a termini rasprodaje biće – odmah! Uz napomenu – ne pitaj za cenu!

Ostvariće se dobar deo Vučićevog ekspozea iz aprila 2014. godine kad je taksativno nabrojao da je sve propalo – od Telekom, preko EPS-a, RTB Bora, Lutrije Srbije... – samo što je on tada verovao da će imati vremena, snage i moći da se to rasprodaje i transformiše po nekom našem kalendaru, a ne po diktatu Pisma o namerama.

Kad Vučić to shvati, videće da je neuspeh oko Železare tek kamičak u cipeli i to bi moglo da izazove radikalnu promenu vladine politike. Pošto ruska karta više nije u optičaju, ni oni ne znaju šta će sa svojom ekonomijom, moglo bi da dođe do "sirizovskog" preokreta i da odjednom utvrdimo da nam taj ugovor s MMF-om i nije potreban, jer je ucenjivački i služi samo krupnom kapitalu kao garancija da će namirivati svoja potraživanja od Srbije.

U suprotnom, Vučić će biti u ulozi prodavca polovnih kola koji mušteriji pošteno govori: ova kola ništa ne valjaju, ali, evo, vrede pola od cene koju sam istakao. Treba mi tetki za lekove.

KO ĆE ŽELEZARI OKRENUTI LEDA:

Poseta premijera Vučića i ministra Sertića; radnici Železare

Foto: Fonet i A. Anđić

i u Zagrebu 15. februara, na margini inauguracije nove hrvatske predsednice, a uz to dolazi i vest da Srbija samo traži da "premapotpisuje" račune Smederevske železare do kraja ove godine (da je "strateški partner" ne prevari sa upotrebom zatečenih sirovina).

Čelična čorba za Sretenjske praznike vri sve jače i postaje sve gušća. Premijer Vučić, naime, 16. februara, u avionu za Skoplje, novinare obaveštava da je Esmark 15. februara uveče poslao novu ponudu i da će tu ponudu tokom 16. februara razmotriti privatizacioni savetnik, a da će se Vlada prema njoj opredeliti na vanrednoj sednici ujutro, 17. februara, posle čega će biti održana konferencija za novinare.

Prema "Večernjim novostima" (od 17. februara) u toj ponudi Esmark radikalno menja pristup. Ovoga puta od Srbije se traži da obezbedi novac za otpremnine za 3200 do 3500 radnika, to jest da u Železari ostane da radi između 1500 i 1800 radnika; da Vlada bude garant kredita za kupovinu sirovina, ovoga puta, u veličini između 500 i 800 miliona dolara, te da treba da obezbedi da se sve sekundarne sirovine u zemlji usmeravaju u Smederevsku železaru (rashodovani tenkovi i topovi itd).

No, ne lezi vraže, tog 17. februara, kada je Vlada Srbije trebalo da zaseda, u četiri sata ujutro stiže najnovija ponuda Esmarka, te Vučić otkazuje vanrednu sednicu Vlade zakazanu za osam časova i potonju konferenciju za novinare. Međutim, već kroz nekoliko sati premijer zakazuje, istog dana, sednicu Vlade za 15 časova, na kojoj je doneta negativna odluka o uspešnosti tendera za privatizaciju Smederevske železare. Tako da ova famozna čeličana ostaje olovni finansijski jaram za Srbiju. Tim povodom se ponovo, po ko zna koji put, otvaraju mnogobrojna stara pitanja uz jedno krupno novo: kako će Srbija nastaviti proizvodnju u Smederevskoj železari, a istovremeno obustaviti subvencije državnim kompanijama, što je obećala u svom dokumentu upućenom MMF-u?

DIMITRIJE BOAROV

Izvinite što smo još živi

Kako najlakše raspoznati demokratsku državu od one koja to nije, ili bar nije u dovoljnoj meri? Ima raznih metoda, ali ovaj je jedan od najpouzdanijih: demokratska država – to jest, njeni izabrani i plaćeni funkcioneri i službenici – stalno je implicitno za nešto kriva svojim građanima i nešto im duguje, uvek je pod njihovim podozrivim monitoringom i neprestano mora da im se "pravda" i da dokazuje da sve što radi čini u njihovom najboljem interesu; kod onih drugih država je sve obrnuto: građani su ti koji su pod stalnom sumnjom, presijom i neotklonjivim osećanjem krivice, i vazda moraju državi da se pravdaju i da joj dokazuju ljubav, ili barem lojalnost.

Čemu ovaj uvod? Ma, onako... A sada idemo na priču. Elem, pozvalo me pre nekog vremena da govorim na promociji srpskog prevoda romana jednog uglednog belosvetkog pisca, a u društvu našeg savremenog književnog klasika, te poznate spisateljice i novinarkе. Sve bilo dogovoreno, kadli izgiboše oni naši nesrećni radnici u Rusiji, a Vlada Srbije,

nih tetaka u Estoniji krajem sedamdesetih godina? Kakve su to uopšte ideje, koja merila, jesu li ljudi koji smišljaju, nadziru i sprovode ovakve (para)zakonske odredbe uopšte normalni?

Pisao sam i ranije o ovom paranormalnom fenomenu uterivanja rituala žalosti, i ne bih se ponavljao da Ministarstvo kulture i informisanja nije otišlo i krupan korak dalje od do sada viđenog: evo se ostrviše i na takoreći sve dnevne novine jer da su se svojim *naslovnim stranama* nekako ogrešile o Dan žalosti?! Utešno je da je bar na unutrašnjim stranama sve bilo mikofo – ili će detaljan carinski pregled unutrašnjosti novina biti obavljan sledeći put? E, to bogme ne pamtim: do sada su bar štampani mediji bili pošteđeni od tih izbruha policajne drskosti i notornog bezobrazluka državnih dušebrižnika. Ali, tako je to kad se – iz nekog postiđujućeg skanjeranja, "pusti, da neko pogrešno ne shvati" – ne reaguje na vreme i bez krzmanja: tada lupeška drskost Države u njenom besprizornom uplitanju u poslove, pa čak i (manifestacije) *osećanja* građana prirodno raste.

Hoće li, pri prvom sledećem Danu žalosti, policija hapsiti ljude koji su se na ulici nasmejali tokom privatnog razgovora

opravši ručice od njihove sudbine, lepo proglasi taj četvrtak za Dan žalosti. Bilo je malo vaganja hoće li – neće li biti tribine, na kraju je razum prevladao i promocija je normalno održana. Ali, to je bilo više kao izuzetak, jer su "kulturne manifestacije" za taj dan masovno otkazivane, iz nekog bizarnog prastraha da-se-nekome-ne-zameri: recimo, znam za jednu drugu promociju, koja je u isto vreme trebalo da se održi svega koju stotinu metara dalje, a koja je iz predostrožnosti otkazana – valjda da ne bi tamo neko zabunom rekao nešto što bi kanda bilo kršenje obaveze javne tj. ritualne žalosti, barem po strogom moralnom sudu *seoskih strina*?

Mi knjigopredstavljajući se, dakle, nekako iskobeljasmo, provukosmo se neopaženo, oprošteno nam je što smo tog dana uopšte ustajali iz kreveta, možda zato što na tribine dolazi malo sveta. Ali zato masovniji mediji nagrabaše: evo je građanin Karadžić Goran, u ime Saveta REM-a (ne, nije onaj bend), dakle Države, strogo ukorio RTS da je, jebotepatak, *oskrnavio Dan žalosti* tako što je malo posle ponoći pustio neki *akcioni* film, pa uveče neku domaću seriju (sad se raspravlja je li ta više zabavna ili je više onako... *dramskal*), pa... zaboravio sam šta je bilo ono treće. Ah, da, Slagalicu!? Pa dobro, ljudi, ima li koga na Zemlji? O čemu taj čudan svat zbori, i u kojem vremenu i poretku živimo? Kakav *tačno* film bi zadovoljio odredbe nadržndanih seoskih strina koje gadljivo stisnutih usnica mere svet streljajući ga besno pogledom iz svojih polustisnutih okica? I ko će to da utvrdi? I kojom aparaturom? Da li film treba da bude, recimo, dosadan da bi bio primeren Danu žalosti? Nešto, 'nako, psihički? O problemima samohra-

Šta je, uostalom, sledeće? Hoće li, pri prvom sledećem Danu žalosti, policija privoditi ljude koji bi se negde na ulici ili kafani, recimo, nasmejali tokom nekog privatnog razgovora? Sme li neko da se zaljubi na Dan žalosti, ili da mu se rodi dete, ili da dobije na lotou? Hoće li u gradskom autobusu komunalna policija zahapsiti nekoga ko, doduše, ima vožnju kartu, ali oštrom oku policajca nije promaklo da se baš zabavlja čitajući knjigu? Uostalom, a kakva mu je pa to knjiga? Aha, Tomić, sve jasno, teraj u maricu! Zašto je na ovakav dan uzeo Antu Tomića umesto da uzme, šta znam, Mila Lompara, pa da se mučno i trpno dosađuje, kako već priliči ovakvom danu?

Kad smo već kod knjiga, hajde i da se samoprijavim, kao odgovoran i lojalan građanin. Knjiga o kojoj sam govorio na onoj promociji jeste delo umetničke lepe književnosti, ali je, brate, i poprilično duhovita, da se ne lažemo. A i ja sam se trudio da budem duhovit predstavljajući je, mislim da sam dvatri puta rekao nešto s namerom da izazovem bar omanji kikut u publici, i čini mi se da mi je to i uspelo (što znači da imam i saučesnike, ali ipak sam ja glavni krivac). I šta ćemo sad, jesam li ja time na javnoj manifestaciji prekršio odredbe glede Dana žalosti? Vrlo sam nestrpljiv da čujem šta Država misli da preduzme tim povodom?

Neko je, dakle, ovde debelo zagazio u crveno. Šalu na stranu, odlično znam da to nisam bio ni ja, ni mediji, štampani ili elektronski. Poruka nadobudnim državnim službenicima, dakle, glasi: aman, sjašite malo, ljudi! Nemojte čekati da vas mi skidamo, jer to je uvek obostrano teži način.

Braća po zločincima

Zvanična je istina da su oni vekovi u kojima smo zajedno živeli bili tamnica naroda, iz koje smo se jedva iskobeljali, sve držeći se Hantingtona (Samjuela) i njegovih teza o "sukobu civilizacija", ali je neverovatno koliko smo nakon te tamnice opet u zajedničkoj, smrdljivoj kloaki

Foto: Boža Petrović

Liče nam države kao da su blizanke (jednoajčane), pa tako taman što progutamo činjenicu da je Branimir Glavaš, ratni zločinac, prije vremena na slobodi, stigne nam nova knedla u grlo i glavu, da su šestorica osuđenih za zločin na Ovčari u Vukovaru puštena iz zatvora i da čekaju novu presudu, jednako kao Glavaš.

Za obje stvari zaslužna su dva ustavna suda, hrvatski i srpski. Oba su nakon nekoliko godina od ulaganja ustavnih žalbi donijela odluke da suđenja nisu bila pravična i da su osuđenima povrijeđena ustavna i građanska prava, potom su ukinute pravomoćne presude: Glavašu presuda Vrhovnog suda Hrvatske (pa se čeka novo drugostepeno suđenje), ekipi sa Ovčare presuda danas Apelacionog suda, a tada Vrhovnog suda Srbije, pa se također čeka nova odluka.

PROCEDURALNE GREŠKE

Ovi sa Ovčare, ponovo prvostepeni zločinci, vraćaju se svojim domovima i imovini stečenoj u krvavom

AVETI ZAJEDNIČKE PROŠLOSTI: Ovčara, Branimir Glavaš, Vojislav Šešelj

Foto: Reuters

dobrovoljačkom pohodu na Vukovar 1991. godine, pljačkom i švercom nafte i još kojčega, koju su vodile sigurne ruke državnih struktura, Željka Ražnatovića Arkana, Vojislava Šešelja i njegovih radikala i ostalih znanih pojava za koje se tvrdilo da su paravojne formacije, a nisu bile; bile su državne i do dana današnjeg nitko osim ovih "malih" nije odgovarao za taj zločin kad je 200 ljudi ubijeno, a još

ih se šezdesetak vode kao nestali.

Branimir Glavaš malo je veći "kalibar": taj je, nakon što je godinama, od 1991. godine – počeo je praktično u isto vrijeme kao i kolege mu netom spomenute – bio ratni gazda Osijeka, u kojem su viđeni i manje viđeni Srbi nestajali, ili gušeni akumulatorskom tečnošću po garažama, vezani "selotejpom" ubijani na osječkim obalama... Godinama je taj kepec u

maskirnoj uniformi, koju je danas zamijenio slavonskim škrlakom, žario i palio u političkom životu Hrvatske; kad ga se Ivo Sanader, kojem je režirao izborni dan, odrekao, napravio je novu stranku i ostao saborskim zastupnikom. Onda je, na jedvite jade, sud pokrenuo postupak, osudio ga, da bi ovaj pobjegao u Bosnu i Hercegovinu, gdje je na kraju i služio kaznu. Služio ju je jednako kao i Mirko Norac, koji je pobio onolike Srbe po Gospiću 1991. godine – taj je imao slobodne vikende i kupao se u Jadranu, oženio se u tim godinama i razmnožio (bivša mu je, inače, dugogodišnja dopisnica HRT-a iz SAD-a). Glavaš je pak samo spavao u mostarskom zatvoru, danju je bio slobodan čovjek, vikendom gazda i domaćin, kako bi se reklo u Srbiji.

I ekipa s Ovcare i Glavaš na slobodi su zbog tzv. proceduralne greške, koje u našim "pravnim državama" uz ovako političke ustavne sudove – kako znamo – ne smiju proći. Hrvatska u tome ima znatno iskustvo sa slučajem "porodice Zec", kad su drugovi Glavaševi i Tomislava Merčepa oslobođeni zahvaljujući tome što je vječni pravnički arbitar Vladimir Šeks našao proceduralnu grešku. Merčepu se danas sudi zbog nekoliko ubijenih Srba, ali i to je traljavo, pa se našao gospodin optuženi i na inauguraciji nove predsjednice Kolinde Grabar Kitarović; ta je, uostalom, u izornoj kampanji najavila da bi joj savjetnik za vojna pitanja mogao biti ratni zločinac Norac...

Zanimljivo je da nitko zbog svega toga, ni u Srbiji niti u Hrvatskoj, nije digao nikakvu dreku, tek se oglasila *Documenta* (koja tamo radi po uzoru na Fond za humanitarno pravo), nešto javnih ličnosti, novinara i saborskih zastupnika. Sve je to bilo mlako u odnosu na ono histeriziranje maltene cijele hrvatske javnosti kad se na slobodi obreo Vojislav Šešelj, kojega je Haški tribunal išutirao u otadžbinu, ne znajući što će s njim i sa suđenjem i presudom već napisanom, pa formalno odgođenom (opet te proceduralne greške!).

ŠEŠELJEV DESANT

Puštanje Šešelja – ovdje protumačeno kao pokušaj destabilizacije vlasti od istih onih koji sad rade "desant" na načelnika Generalštaba Vojske Srbije Ljubišu Dikovića – u Hrvatskoj je izazvalo ne samo

ŽRTVE I PREŽIVELI: Porodice ubijenih na Ovcari napuštaju Specijalni sud posle donošenja presude 2005. godine

Foto: A. Andić

strašno negodovanje nego i konkretne akcije. Tako se o njemu izjašnjavao Sabor, pa se otišlo pred Evropski parlament, da bi se akcija provukla sve do Ujedinjenih naroda. Kao, Šešelj je opća opasnost za demokraciju i pomirenje u regiji, on je najveća *babaroga* koja prijeti evropskoj idili *na našim prostorima*. Kao da nikoga nije bila ni najmanje briga za to što je Šešelj kao optuženi odsjedio u Sheveningenu skoro 12 godina bez presude; teško da mu je i Haški tribunal u onoj presudi donesenoj, pa povučenoj – iz proceduralnih razloga – toliko "odrezao".

Našlo se u priči o Šešelju još "slatkih" detalja, zahtjeva da mu se zabrane javni nastupi (kao da ga netko, osim Milomira Marića, uopće zove), sve do tragično glupavog i zakašnjelog zahtjeva Haškog tužilaštva i njegovog prvog čovjeka Serža Bramerca da se Šešelju ponovo odredi haški pritvor, iako se na prvotnu odluku suda o njegovom puštanju na slobodu uopće nije žalio. Bramerc je tako bio na braniku onoga što zbore u Evropskom parlamentu notorna Ruža Tomašić i njeni kolege HDZ-ovci (naći će se tamo i poneko iz tabora Zorana Milanovića, doduše): Šešelj i dalje širi govor mržnje, pa su Hrvati i Hrvati jako uznemireni. O žrtvama je tek ritualno bilo riječi, žrtve nikoga ne zanimaju, osim ako ne služe kratkoročnim političkim ciljevima.

Svjedoči u prilog tome i slučaj Branimira Glavaša. Najprije je u Hercegovini najavio svoj povratak u Hrvatsku (i prije no što je odlučeno da mu se u Hrvatskoj, jer je i dalje prvostepeno osuđen, neće

odrediti pritvor), ali i politiku. Onda se slikao po Osijeku i zagrebačkom Zrinjevcu, da bi posjetio i Sabor. Onda se čudio što je Milorad Pupovac, saborski zastupnik i predsjednik Srpskog nacionalnog vijeća tim povodom novinarima podijelio kolute selotejpa, jer mu je akumulator bio ipak malo pretežak za donošenje u taj "visoki dom", kako Sabor nazivaju HDZ-ovci. Uslijedilo je Glavaševo (navodno sponzorirano) oglašavanje na Fejsbuku: "Pogledajte ovu njušku i uvijek imajte na umu kako je njegova mržnja prema hrvatskom rodu i državi Hrvatskoj, jedinica mjere zla i zločinačke politike prema vlastitoj domovini...", poručio je Glavaš u tekstu ispod objavljene slike Milorada Pupovca, profesora Filozofskog fakulteta i saborskog zastupnika, kojega je nastavio vrijeđati i u kasnijim izjavama, dok su njegovi istomišljenici u sabornici, ali i po raznim portalima nastavili Pupovca "čerečiti" sumanutim pričama da je, u stvari, bio produžena ruka Slobodana Miloševića u Hrvatskoj, za vrijeme rata i kasnije.

Što je napravila država? Ama baš ništa! Nekoliko zastupničkih klubova u Saboru je osudilo Glavašev napad na Pupovca – uglavnom se pričalo o "verbalnom" napadu – opet su se oglasile još neke javne ličnosti i organizacije i nikom ništa. Na pitanje da li će policija reagirati na uvredljivu i šovinističku poruku koju je Glavaš uputio Pupovcu, ministar policije Ranko Ostojić je izjavio: "Morate znati da u ovom slučaju kaznenog djela prijetnja mora biti ozbiljna, shvaćena od osobe kojoj je upućena. I ukoliko gospodin

Šta bi Krleža rekao

"O, Gospode, ti Bože moj jedini... kakvo je to slaboumno gakanje i dokle će da traje ovo tako jeftino zaglupljivanje...", pomislio je Kamillo Emerički junior posmatrajući već nekakav budimpeštanski Te Deum u slavu nepostojeće pobeđe kod Pšemisla 1916.

(Zastave, prva knjiga, str. 579).

Da je Krleža od sveg srca, duboko i sa razumevanjem mrzeo sve te protokolarno svečane pompezne i pretenciozne ceremonije – to znamo. Bljuvalo mu se, što se lepo vidi iz celog njegovog popriličnog opusa. Jednom prilikom (Pijana novembarska noć 1918) on je napravio i značajan skandal na jednoj od tih svečanosti. Ceremonije opisivane u *Zastava-ma, Banketu u Blitvi, Hrvatskom bogu Marsu* itd., njemu su bile sasvim razvidne kao jeftini kazališni Kitsch po svim pravilima malograđanskog ukusa i službouljudne beamterske lojalnosti, po principu *kuschen und weiter dienen*, čutati i dalje služiti – inače...

Desilo se da je nova hrvatska vlast, pre svega pod jakim pritiskom Franje Tuđmana, prvog Predsednika, iz nekog razloga počela da podgreva ostatke ceremonijalne, vizualne i protokolarne lešine K.u.K. etiketice i – kako bi se danas reklo – imidža, je li. Prvo je Francek zamolio Ričija Gumzeja da mu dizajnira gala uniforme za svoj tjelesni zdrug ili zbor, svejedno. Ispale su sasvim ruritanijski kičasto, ne ličeći niti na jedan uzor iz prošlosti; onda je našao nekoga da im propiše koreografiju; još strašnije, gore od onih jadnih grčkih evzona u Atini; gore čak i od onih još kičastijih Putinovih gardista koji otvaraju vrata za njegovo ukazanje. Kad čovek razmisli, Džordž Orvel javlja se neizbežno: što je pompa veća, a šapke višlje, manje je demokratije; nijedna demokratska zemlja nema paradni korak za svoju vojsku.

Dobro: Francek je preminuo u Gospodinu još 1999; naredni predsednici Stipe Mesić i Ivo Josipović pametno su se i promišljeno lišili tih operetskih gardista i sličnih gluposti.

Inauguracija nove predsednice Kolinde Grabar Kitarović, međutim, vratila je na scenu upravo ono od čega se Krleža užasavao i – verujem – prevrće se u grobu zato što nije tu da ga opiše. Dobili smo prošle nedelje spektakl dostojan Fricovog otrovnog pera, ali Fric je bio opravdano odsutan, teško nama.

Šta je, dakle, nedostajalo? Nedostajao je jedan Te Deum u Katedrali, ili barem u crkvi Sv. Marka na istoimenom trgu, odmah iza Izabrane Predsjednice na podijumu u boji njene haljine. Katedrala je izostala kao mogućnost, jer su Njegova Uzoritost, Josip Kardinal Bozanić, morali hitno u Vatikan

važnijim poslima. Dobro sad: taj Te Deum nekako ne bi ni spadao u sliku laičke (čuj laičke!) države, članice EU. Izabrana Predsjednica ipak je, kao i Josipović, završila tekst zakletve sa "Tako mi Bog pomogao" (Stipe Mesić nije, oba puta). Što se okupljenih štovanih uzvanika tiče, tu bi se Krleža već obradovao. Kao prvo, bili su tu predstavnici svih Redova i Staleža, Crkve, Uprave, Sabora i Vojske, Visoki Ambasadori i Gosti i *minores gentium* – koliko je bilo mesta. Bilo je mesta i za barem dvojicu koji se brane sa slobode (Bandić i Merčep) i za još neke koji su na slobodi zbog nedostatka dokaza. Krdo penzionisanih generala i admirala – u punoj gali – dobilo je svoje mesto. Ante Gotovina bio je na putu, Norca nismo vide-

li, kao ni Glavaša. Ostatak uzvanika činili su Krleži-ni omiljeni "banski savjetnici", prezidijalni činovnici i njihove gospođe supruge, banske savjetnikovice pre svega, redarstveni predstojnici i ostala bagaža. Bila je i Nives Celzijus, predstavljajući srpsku nacionalnu manjinu, kako kaže. Bio je i Marko Perković Thompson MIA1.

Foto: Fonet/AP

Folklorni deo oduševio bi Krležu: bio je tu "splet domoljubnih narodnih pjesama", sa sve devojčicama i kršnim momcima u narodnim nošnjama. Falila je samo još neka Dorica da Izabranom Predsjednici ponudi licitarsko srce. Poseban ugođaj dobili smo prisustvom "povjesnih hrvatskih postrojbi" koje je gđa Grabar Kitarović izvolela pozdraviti u mimohodu ka bini. Bili su tu svi mogući: od "Domagojevih strijelaca" (sumnjiva družba, osnovana tek nakon 1990), preko kojekakvih dubrovačkih, križevačkih, varaždinskih i sličnih formacija, svi u nošnjama; pa hajduci i uskoci sa brkovima, sve do Trenkovih pandura sa sabljama demeškinjama i krznenim šubarama kojih se sećamo sa flaša vinjaka "Trenk"; to su oni zbog kojih je u kelnskoj katedrali dan-danas uklesana molitva suprotiva kugi i pandurima. Na svu sreću neko je bio dovoljno razuman da ulogu "povjesnih postrojbi" ograniči sa Trenkovim pandurima; sve dalje bilo bi donekle neprijatno: hrvatsko-madžarsko domobranstvo do 1918, na primer; neko je već upozorio da je i Ustaška vojnica "povjesna postrojba", a to nam nikako ne treba – preblizu je, kao i partizanska vojska, uostalom. Tek bi tu Krleža imao šta da kaže.

Ceo taj malograđanski cirkus bio je nadasve *herzlich* i kak se šika; prezidijalne i banskosavjetničke gospođe stigle su na Dolac i do "Čarlija" na kavicu – ako su imale sreću da izbegnu ručak u jedan sat sa Acom Vučićem i drugim Visokim Uzvanicima; ipak je kod "Čarlija" bolji provod, a i Dolac je važan zbog grincajga, pipice, sira i vrhnja.

MILOŠ VASIĆ

Pupovac tu prijetnju prijavi, policija će sigurno postupiti.”

Nije prijavio prijetnju, na državi je da odluči da li je ova prijetnja ratnog zločinca ozbiljna, shvaćena od osobe kojoj je upućena. Da nije tragično, bilo bi baš smiješno.

ŠTO BI BILO, KAD BI BILO

Hipotetički, što bi se dogodilo da je vojvoda Šešelji – za razliku od Glavaša, zasad neosuđen – ušao u Skupštinu Srbije da vidi što je nastalo od njegove bivše stranke, danas najveće u Srbiji? Jasno je da je to sasvim nemoguće, radikali su se presvukli u naprednjake, čak i kumovi i prisvojeni sinovi, oni malobrojni su izvan parlamenta, a ni skupštinska sala više nije – kao u njegova doba – sigurna kuća za Ratka Mladića, dr Dabića, pa ni za njega.

Što bi, nadalje, bilo da je Šešelji u svom dobro poznatom maniru na Fejsbuk ili ma gdje drugdje prozvao neku nesrpsku njušku kao jedinicu mjere zla i zločinačke politike, ili čak i neku sasvim srpsku njušku? Odgovor je nedvosmislen: i kuso i repato bi se diglo na takav njegov ispad

šovinizma i uvreda; zbog Glavaša nije.

To su tek neki primjeri u kojima se hrvatska politika u odnosu na Srbiju ponaša ucjenjivački bez ikakvog argumenta. Mnogo su isti, naime, svakoj su “svoji” zločinci, u stvari, heroji (jedino je zasad neosuđeni Šešelji otpadnik u ovom trenutku, iz razloga jasnih). Svađat će se dvije države i oko suđenja, tko kome ima pravo suditi, iako je jasno da niti jedna od njih ne bi da sudi nikom svome; govori o tome broj suđenja hrvatskim Srbima u Hrvatskoj, a tek rijetkim Hrvatima. Srbija je bar, iako nedovoljno, sudila današnjim svojim državljanima za zločine koje su počinili u Hrvatskoj.

Što je najgore, o tome koliko su isti govori i najnovija rasprava o žrtvama i nestalima. Ma koju metodologiju primijenile dvije strane, činjenica je da i danas vlada šutnja o još neotkrivenim masovnim grobnicama u Hrvatskoj u kojima leže žrtve srpskih snaga. Činjenica je i to da su u Hrvatskoj poznate lokacije sahranjenih hrvatskih Srba za vrijeme “Bljeska” i “Oluje”, kao i da veliki broj dosad ekshumiranih i dalje čeka na DNK analize, usred Zagreba u forenzičkim hladnjačama.

Sve to i dalje stoji među političkim tzv. elitama dvije zemlje: svaka je zaronjena u svoje domoljubno-otadžbinske predstave, s time da predstavnici hrvatske vlasti malo-malo najavljuju ucjene srpskima na evropskom putu. Kao, ako ne budete sudili svojim oficirima za zločine u Hrvatskoj, ništa od Evrope; sve bi bilo lijepo da je ista Hrvatska ikoga (o)sudila za zločine počinjene na područjima koje je kontrolirala, osim Glavaša i predratnog konobara Norca, koji je danas ponovo neupitni heroj i možda savjetnik nove predsjednice.

Ona kojoj su, sudeći po dosadašnjoj retorici, na srcu najprije Hrvatice i Hrvati, potom državljanke i državljani Hrvatske, tek na kraju i najmanje građani Hrvatske. Građani su, reče ona, (ustavni) termin koji bi mogao uvrijediti seljake, Srbi su valjda politički Hrvati, osim onih većinski četnika i Jugoslavena, hrvatski ratni zločinci su Hrvati i državljani...

Ergo, vojvoda Šešelji je najveći problem Hrvatica i Hrvata i Srpkinja i Srba. Da građani Hrvatske i Srbije ne povjeruju koliko nas, u stvari, malo razdvaja, a šešeljevski toliko mnogo veže!

TATJANA TAGIROV

#BMWStories

BMW EFFICIENT DYNAMICS.
MANJA EMISIJA I VIŠE UŽIVANJA U VOŽNJI.

BMW Serije 5

Zadovoljstvo u vožnji

www.bmw.rs

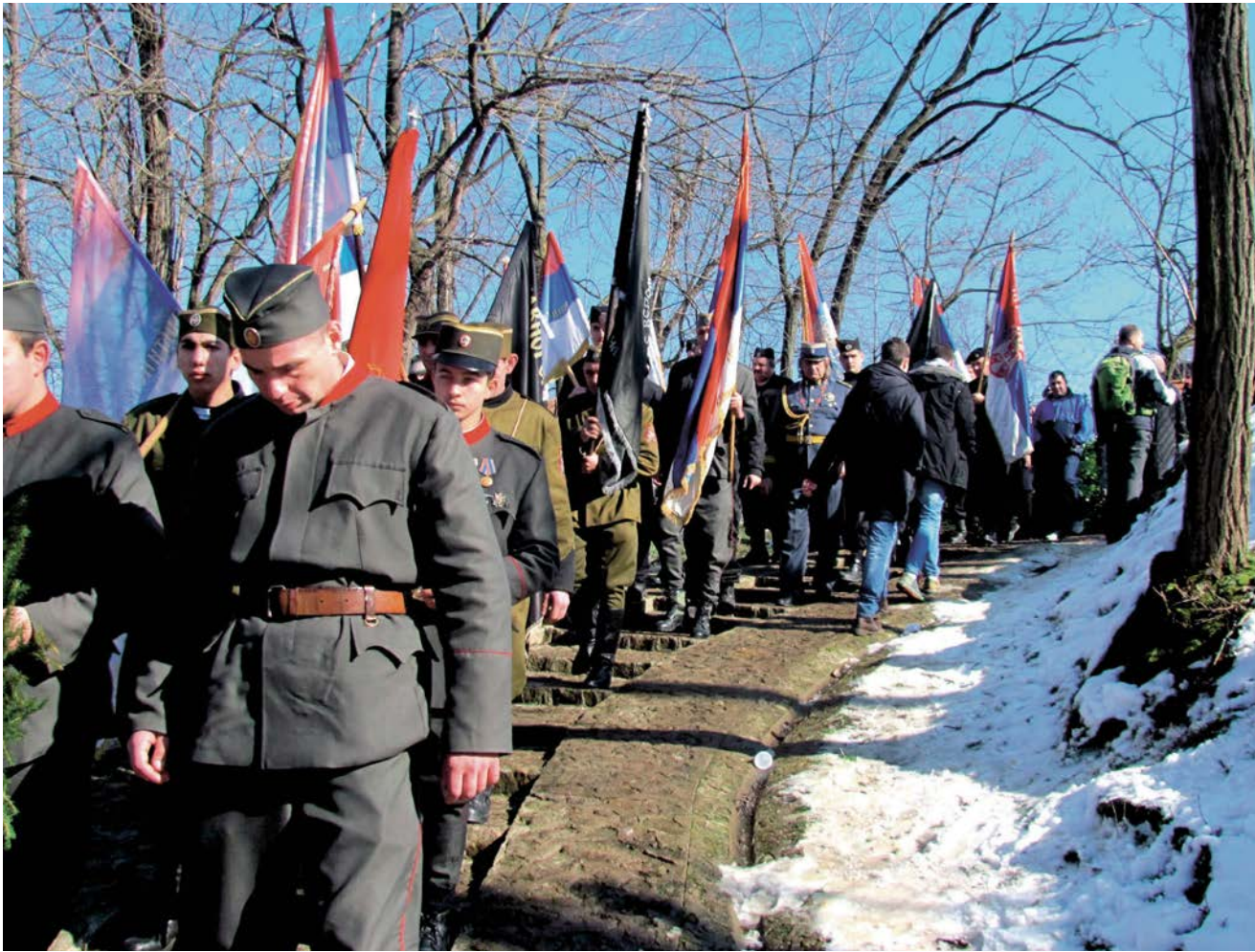

PERFEKTAN 5.

**NAJNAPREDNIJI BMW SERIJE 5 IKADA.
SA POKLON PAKETOM OPREME
OD PREKO 5.000€. I KAMATOM OD 3,99%.**

Predstavljeno vozilo na slici je u funkciji vizuelnog prikaza i nije predmet ponude.

GODINE 4 BENEFITA	GARANCIJA
	BESPLATNO REDOVNO ODRŽAVANJE
	OTKUP VOZILA, STARO ZA NOVO
	PREMIUM FINANSIRANJE

SCENSKO EVOCIRANJE SLAVNE ISTORIJE: Maričevića jaruga

Foto: D. Todorović

Iz jaruge na dobar put

Otvoriše kapije, horda u crnom, koja imala svoj program Vučić skandiranja, uputi se ka Spomen-obeležju, digoš z zastave, jedan sa veženom kokardom na šubari pozva sve da se okupe, jerbo, možda je među njima budući predsednik Srbije!

Nema dvojbe i te dileme, ovogodišnja proslava Dana državnosti bila je najbolja u istoriji. Predsednik Nikolić Tomislav nije oča u Zagreb, iz svoji i naši razlozi – Srbija slavi, a i Tomislavu rođendan – ost'o sa svojim građanima. U direktnom tv prenosu podelio ordenje i drugo znamenje, brojano do 90, najsajjnija odličja dobili Smilja Avramov i general Diković. Predsednik reko: Vi ste lučonoše, u vremenu punom mraka i lutanja...

Predsednik vlade gospodin Vučić Aleksandar poranio, i uz najviše državne i vojne počasti položio venac na spomenik

tvorcu Sretenjskog ustava Dimitriju Davidoviću. Ondak, u dogovoru sa Predsednikom, pohit'o u Zagreb, na inauguraciju gospode Kitarović. Državna televizija izvestila da mu tamo svi rekli, Svaka čast, a gospodin Vučić Aleksandar, pravo iz Zagreba poručio da se Srbija nalazi na veoma dobrom putu!

Bilo i da gospodin ministar Vulin bio na svečanoj akademiji u Kosovskoj Mitrovici, gospodin ministar Selaković na svečanoj akademiji u Kragujevcu, a da predsednica Skupštine, gospođa Gojković Maja, položila venac na Oplencu. Jedino nikog, od tije najviši predstavnici

vlasti i naroda, ne bilo u Orašcu, u Maričevića jaruzi, gde Karađorđe podig'o ustanak, pa se nekima javilo pitanje, čime, kako, Ovi vladaju, kad nisu u Jaruzi sa svojim narodom?

NAJPOČASNIJE MESTO

U Orašcu naroda odasvud, ko sa šubaru, ko sa šajkaču, ali više pojedinačno, nema uobičajenih vojnih formacija, postrojavanja, drugog kolektivnog manevrisanja. U crkvi liturgija, ispred, na asfaltiranom putu, red policije sa komplet borbenom opremom, panciri, štitovi, šlemovi, preko puta postrojene bele zastave

Kraljevina Srbija, u koje dominira jedna mnogo velika sa sliku NJKV Aleksandar. Ima još tije što drže svoje vjeruju, iza reda policije jedna šubara, u društvu sa šajkačom, na drvenoj dršci istako uramljenog Karadžić Radovana. Radovan sa kravatu, u žutom okviru.

Reporter uze siđe niže, dole u Jarugu, gde Spomen obeležje Karađorđu i ustanicima. Silazeći, u'vati razgovor dva junaka, jedan uzeo veli, Kako to da Vučić u Zagrebu na Dan državnosti, pa to nigde nema, dok je drugi samo cokto, i širio ruke. Dole u Jaruzi sve spremno, iza metalne ograde, ka'no u rezervatu, oveća skupina sa šubare, šajkače, kokarde, i sve to. Na sve to i crne zastave Sloboda ili smrt, zastava Obraza, ima i zastava Naši, veliki Putin u neku mornaričku uniformu, ogroman transparent na kome piše, Kad Kosovo iz Srbije ode, nema srpstva ni slobode, u potpisu, R. Delibašić. Ispred metalne ograde kordon policije, u punu opremu, a ovi iza ograde samo čine, Idemo do Zagreba... Voja Šešelji, Voja Šešelji... i samo čine, Slavićemo mesec dana, kad skine-mo Tomislava... Onda uzmu odmore, pa slože, Oj Kosovo, Kosovo, zemljo slavni-h vitezova...

Službeni razglas je im'o drugi program, narator je govorio o Ustanku, bilo i muzike, Bilja Krstić, Sedam sati udara, Beograd se otvara... Ozgo, od crkve, proneše stočić sa crkveni materijal, siđoše i glumci, lično Karađorđe, u ustaničke odore, eto i dss Sande Rašković, razmeni koju patriotsku sa patriote iza metalne ograde, pa ode do Spomen-obeležja, gde, sa naočari za sunce i antilop braon čizme sa belo ko veženo cveće ukrasne vijuge, dade patriotsku izjavu za neku svoju televiziju.

Ozgo uze silazi litija, napred veliki drveni krst, popuniše svečanu tribinu, pristize i gospodin Predrag Marković, siva kravata na sivu dolamu, na koju mu brada bila ko salivena, turiše ga po sredini, na najpočasnije mesto na tu tribinu. Poče pomen ustanicima, žensko preko mikrofona reče, Ajmo svi, svi ponovite, Oče naš, koji si na nebesi... Bi, Gospodi pomiluj, gospodi pomiluj, vladika Šumadijski reče, Bog da im dušu prosti, završi se pomen.

Vladika ode na tribinu, gospodin Predrag mu dade rukoljub, bi himna, jedino gospodin Predrag držaše desni dlan na sr-cetu, završi se himna, jedino se gospodin

Predrag prekrsti junačkom desnicom. Javi se voditelj, Poštovani predstavnici vlade Srbije, oni iza ograde, riknuše, Izdaja, izdaja, voditelj nekako nastavi, Danas, 15. februara... ovaj sveti trenutak, s drugog kraja su urlicali, Vučiću, pederu...

Voditelj najavi predsednika opštine Aranđelovac, za mikrofona stade sns Bojan Radović, Poštovani predstavnici Vlade, od metalne ograde nije prestajalo, Vučiću pederu, izdao si Srbiju... predsednik Aranđelovca je nastavljao, Danas, ovde, na ovom istorijskom mestu... hladnog februarskog dana 1815... oni iz rezervata su nastavljali po svome, predsednik završi, Srećan nam svima Dan državnosti, žive-la Srbija! Ograđeni su i dalje bili na, Vučiću, pizdo... vladika sa odobravanjem klimnu predsedniku Radoviću, nastavi se voditelj, A sada će vam se, u ime prestolonaslednika Aleksandra Karađorđevića, obratiti gospodin Predrag Marković, član Krunskog saveta.

BLIŽI SE BLIZU

Gospodin Predrag, kako oni iza ograde nisu prestajali, opravi pauzu, stavi naočare, Sanda Rašković skide naočare, vidi šta se događa, a gospodin Predrag, na svoj način, posle te pauze, reče da mu je veliko zadovoljstvo biti ovde, pa izvadi belu 'artiju, pa reče, Dozvolite mi da pročitam kratku čestitku potomka Karađorđevića, prestolonaslednika Aleksandra. Bi kratka čestitka, oni iza ograde su se mnogo drekenjali, gospodin Predrag pročitao i potpis sa bele 'artije, Njegovo kraljevsko visočanstvo, prestolonaslednik Aleksandar, Hvala! Stavi belu 'artiju u unutrašnji džep sive dolame, nad kojom je brada bila ka'no salivena, i vrati se na najpočasnije mesto počasne tribine. Vladika i njemu odobravajuće klimnu.

Onda objaviše da nagradu za rodoljublivo pesništvo, Odzivi Filipu Višnjiću, dobila pesnikinja Milena Marković. Reporteru umal' ne ispadoše sredstva za rad, jerbo su dešavanja u Jaruzi i Milena, i njena umetnost, da prostite, ko dupe i oko, jedan što treb'o nešto kaže, reče, Za narativan, savremen i ekspresivan pesnički izraz ovovremenog rodoljublja... Za mikrofona izađe u šešir Milena, reče pesmu Malena Banjska: *Krenula sam u Mitrovicu Ibarskom magistralom/ tamo su i ču-čavci i traktori i drveće otežali od voća/ i*

devojčice sa golim pupkovima/ stigla sam do Kosova odakle je moja majka i/ njena majka... Kad obavi što za obaviti, pesnikinja ode uzbrdo, i dalje.

Bi preštava sa glumci, jedan ka'no Karađorđe, povika sa brda, Neka se čuje da je Srbin ustao... Posle još scenskog evociranja slavne istorije, voditelj uze kaže, Na kraju, još jedanput, čestitamo svim građanima Dan državnosti Srbije. Ovim je zvaničan program završen. Uzbrdo prva krenu, sa svoju delegaciju, gospođa Sanda ponovo sa naočari za sunce Rašković, ovi iza ograde su opet bili na temi Vučiću pederu, izdao si Srbiju. Uzbrdo, uz istu melodiju, zamače vladika Šumadijski, sa kojim je barabar hodio gospodin član Krunskog saveta Predrag.

Preko onaj razglas opet pustiše, Sedam sati udara, Beograd se otvara... otvoriše kapije one metalne ograde, društvo odabrano iz rezervata se uputi ka Spomen-obeležju, raspoređiše se, digoše zastave, jedan sa vezenu kokardu na šubari pozva sve da se okupe, možda je, kako reče, među njima i budući predsednik države. Megafona se prihvati "Naši" Ivan Ivanović, Ovo je sveto mesto, zato svake godine dolazimo da izviždimo one koji su izdali Srbiju... da li su Aleksandar Vučić, Tomislav Nikolić dostojni da ovde drže govore, zato im nećemo dozvoliti nijedne godine da dođu ovde... ove godine niko iz Vlade nije došao u Marićevića jarugu... doći će vreme srpskih nacionalista, oni su gotovi, čim danas nisu smeli da dođu među svoj narod, njihov kraj se bliži veoma blizu...

Mikrofona se prihvati Obraz Obradović, od crkve, u dugačkoj koloni, sa sve zastave i ličnu fundus šajkača opremu, uze silazi Ravnogorci formacija. Jedan sa zlato uprtači po neku tirkiz uniformu komandova da se stane, stadoše. Rezervat Naši Obraz jedinica krenu uzbrdo, u tišini prodoše porred Ravnogorci kolone, ni da se pogledaju. Ne bi kavge. Samostalno, dole pristize i šubara sa u žuto uramljenim Karadžićem. Od Smederevske palanke, koliko vidi, ništa ne valja, ideologija se menja ko gaće, juče za jedno, danas za drugo, Srbi su od lošeg materijala, to je to... Pred Spomen-obeležje ustanicima, uz komandu lika sa neke žute dinđuve ordenje, i isti materijal kajle oko vrata, uzeše da se ravnaju oni sa Ravnogorci zastave...

DRAGAN TODOROVIĆ

Sledi godina velikih izazova

“Srbija mora da radi na kreiranju zdravog medijskog okruženja. U celoj Evropi u poslednje vreme vidimo velike izazove za slobodu govora: pomenuću samo masovno ubistvo u francuskom nedeljniku ‘Šarli ebdo’ i nedavni teroristički napad na tribinu o slobodi govora u Kopenhagenu. Ogromni su izazovi pred nama i svi na tome treba da radimo”

Kada je reč o procesu pridruživanja Srbije Evropskoj uniji, ambasador Velike Britanije u Srbiji ovu godinu, 2015, vidi kao godinu “velikih izazova”, “implementacije zakona”, i kao veoma važnu za Srbiju iz više razloga. “Pre svega, nova Vlada usvojila je niz ključnih odluka u drugoj polovini prošle godine”, kaže Kif u razgovoru za “Vreme”. “To su odluke koje se tiču budžeta, promene legislative i u vezi sa sporazumom Srbije i Međunarodnog monetarnog fonda (MMF). Te odluke su važne za samu Srbiju i njen napredak, ali takođe, od velikog su značaja i za dalji napredak evrointegracija. Ono što je izazov u ovoj godini jeste – primena propisa donetih u 2014. Biće teško. Kad ulazite u takve promene, pomenimo samo privatizaciju javnih preduzeća, to utiče na živote običnih ljudi. Ali, sve te mere učiniće Srbiju zemljom koja može da se priključi EU. To je zahtevan proces kako zbog promene legislative tako i zbog konkurencije u EU koja je jaka. Zahtevan je i zato što EU gaji zajedničke vrednosti i očekuje od Srbije da ih prihvati. Istovremeno, sve ovo znači da je progres napravljen i da je ovo godina u kojoj očekujemo da otvorimo brojna poglavlja u pregovorima. S jedne strane to je tehnički deo procesa, ali to je jedan od načina da vidimo koliki je napredak zaista napravljen.”

“VREME”: Otkako je Srbija zvanično zauzela proevropski kurs, ne mislim na period otkako su počeli pregovori, već na poslednjih deceniju i po, imamo tradicionalan problem sa legislativom. Da, naši zakoni su usaglašeni sa EU, ali hronično nedostaju podzakonska akta koja bi omogućila i primenu tih zakona.

DENIS KIF: Primena je problem za svaku vladu svake zemlje koja je prošla kroz proces pridruživanja. Video sam iste probleme u vreme kad se Češka pridruživala EU. Nijedna zemlja nije imala kapacitet da odmah usvoji podzakonska akta i da na lak način omogući primenu novih zakona. Zato je, po mom mišljenju, jako važno raditi na reformi javne administracije, jer je u ovom slučaju ona ključni deo procesa. Dobar primer su medijski zakoni, koji su kvalitetni, ali u toj oblasti i dalje ima mnogo posla.

A šta ćemo sa činjenicom da premijer Aleksandar Vučić svako malo dođe u sukob sa nekim od evropskih zvaničnika? Navešću samo primere Majkla Davenporta i Maje Kocijančić.

Ne bih ulazio u pojedinačne situacije, ali reći ću nekoliko stvari: kao što smo naglasili u prošlogodišnjem izveštaju Evropske komisije, postoje oblasti u kojima Srbija zaista mora da napravi dalji napredak. Srbija mora da radi na kreiranju zdravog medijskog okruženja. U celoj Evropi u poslednje vreme vidimo velike izazove za slobodu govora: pomenuću samo masovno ubistvo u francuskom nedeljniku “Šarli ebdo” i nedavni teroristički napad na tribinu o slobodi govora u Kopenhagenu. Ogromni su izazovi pred nama i svi na tome treba da radimo. Isto važi i za vladavinu prava. Želimo da Srbija demonstrira vrednosti koje će je učiniti prirodnim delom EU.

Medijska sloboda je neophodna ne samo zato što EU to zahteva od Srbije već zato što je zdravo, slobodno medijsko okruženje od ključne važnosti za stanje demokratije u zemlji koja želi da bude deo EU.

Činjenica je da su mnogi ljudi iz medija nezadovoljni trenutnom situacijom. Želimo da vidimo medije koji potpuno slobodno rade svoj posao. To zahteva od svih aktera da ulože napor.

Trenutno je na unutrašnjopolitičkom planu u Srbiji aktuelan sukob Vlade Srbije i zaštitnika prava građana Saše Jankovića. Ne moramo da ulazimo u detalje tog sukoba, ali, koliko su nezavisne državne institucije, poput zaštitnika građana, i poštovanje njihove Ustavom propisane uloge važni ne samo za evrointegracije, već i za očuvanje demokratskih vrednosti?

Hvala vam što ne želite da ulazimo u detalje ove kompleksne situacije. Nezavisne institucije su od presudne

Fotografije: M. Milenković

važnosti. Prošle nedelje sam se susreo sa Sašom Jankovićem. Čitavo pitanje je jako komplikovano, ali Kancelarija zaštitnika građana je jako važna jer je nezavisna institucija, utemeljena u Ustavu Srbije. Kao i svaka državna institucija, kao i svaka institucija sa društvenom ulogom, ona mora da ima uslove u kojima može nesmetano da radi ono što joj je posao. Sistem u celini nije zdrav ako njegovi delovi ne rade kako treba. Srbiji su nezavisne institucije potrebne za njeno dobro. Da, trebaju joj i zbog pridruživanja EU, ali pre svega zbog same sebe.

Da li su tekuće ekonomske reforme, mere štednje i sporazum sa MMF-om, o kom ste se pohvalno izrazili, zaista najbolje rešenje? Da li to Srbiju

može da dovede do grčkog scenarija koji ovih dana gledamo i čekamo da vidimo kako će teći?

Grčka je vrlo specifičan slučaj i nije ga moguće porediti sa Srbijom. Pre svega, Grčka ima ogroman spoljni dug, a osim toga, članica je i EU i evrozone. Ne vidim mogućnost poređenja. Trenutni prioritet Srbije je da obezbedi ekonomski rast u dolazećim godinama. Reforme o kojima je već bilo razgovora sa MMF-om, reforme koje su već sprovedene, privatizacija javnih preduzeća, sve te stvari služe tome da Srbija postane dobro mesto za investitore.

Promene koje Srbija treba da sprovede treba da privuku investitore, bez obzira na to da li su oni domaći ili strani. Naravno, ako želite velike investicije, lakše

ćete ih naći među stranim investitorima, ali poenta je u tome da Srbiji trebaju investitori. Ako reforme sprovedete kako treba, oni će doći.

Pošto ste me već pitali za Grčku – rešenje za Grčku se mora naći, pogotovo jer je članica evrozone. Britanija nije u evrozoni, ali to je važno pitanje za nas jer smo u EU, posmatramo Uniju kao celinu i izuzetno nam je važno da dođe do reformi i u samoj EU. Smatramo da otvorenija, dinamičnija, demokratski utemeljenija, reformisana Unija ima veće šanse da igra važnu ulogu u svetu.

Na raznim rang-listama iz ekonomskih oblasti Srbija pada. Na primer, na "Doing business" listi u odnosu na prošlu godinu pali smo sa 77. na 91. mesto. Šta nam to pokazuje? Da

li je reč o trenutnoj krizi zemlje koja sprovodi reforme ili signal da imamo problem?

Nemam precizne informacije o tom istraživanju, ali ono u šta sam siguran jeste da, u budućnosti, ako Srbija želi da postane zemlja privlačna za biznis, onda će je reforme koje sprovodi i napredak koji je načinjen u pregovorima sa EU učiniti takvom.

Kada je reč o Briselskom sporazumu, kako ocenjujete dosadašnji napredak u njegovoj primeni?

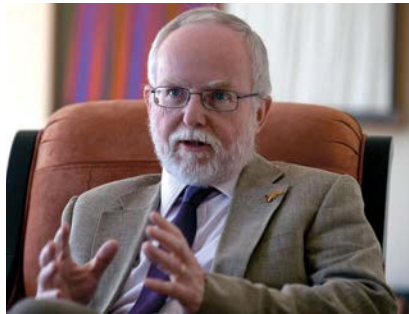
Ono što mi želimo da vidimo jeste puna implementacija Briselskog sporazuma. To nam je izuzetno važno za dalji progres Srbije na putu evrointegracija. Takođe, važna nam je normalizacija odnosa na relaciji Beograd–Priština. U prošloj godini, napredak u primeni Briselskog sporazuma nije tekao glatko. Naravno, delimični razlozi za to su parlamentarni izbori u Srbiji, a onda i višemesečni pregovori oko formiranja kosovske vlade. Do 9. februara ove godine nije bilo dijaloga na najvišem nivou. Takođe, na pregovaračkim stranama došlo je do personalnih promena, imamo novog visokog predstavnika EU, i tako dalje...

Ohrabruje nas to što je na sastanku 9. februara bilo moguće napraviti napredak. Usaglašenost u vezi sa zajedničkim pravosuđem je vrlo važan, zato što je to jedna od stvari koje čine pravosudni sistem funkcionalnim, i to je ključna stvar za napredak svakog društva.

Sledeće što želimo da vidimo jeste napredak i na drugim poljima. Ne kažem da prošle godine nije bilo nikakvog napretka, bilo ga je u mnogim poljima od praktičnog značaja, ali sporazum o pravosuđu je od ključnog značaja.

Što primena Briselskog sporazuma lakše bude išla, to će i napredak Srbije u evrointegracijama ići brže. Kao što sam rekao, želimo da ova godina bude godina u kojoj se otvaraju mnoga poglavlja. A to znači mnogo rada i mnogo vidljivog napretka.

Kada je reč o normalizaciji odnosa dve strane koje su dugo bile ili u sukobu ili razdvojene, koliki nivo normalizacije treba postići, pa da možemo da kažemo: evo, sada su odnosi normalni? Navešću samo nekoliko primera: Istočna i Zapadna

Nemačka još nisu dostigle ujednačen ekonomski razvoj, prošlogodišnji događaji u SAD, tj. u Fergusonu, pokazuju da se afroamerička zajednica još uvek ne oseća potpuno integrisano...

Ova situacija je jedinstvena, kao i sva ka od tih koje ste nabrojali. Osim toga, imamo Briselski sporazum kao pokazatelj dobre volje da idu napred, a taj put napred je – dijalog. A dijalog je u toku. Određen je cilj, utvrđen je put kojim do tog cilja treba stići i sada sve to treba realizovati. Svima nama fokus treba da bude na Briselskom sporazumu, a u njemu stoje detaljne smernice koje treba da dovedu do rezultata. Ljudi razumeju šta treba da urade i to i rade.

Ne želim da pravim poređenja, ali kada je reč o ujedinjenju dve Nemačke, znam ponešto o tome, jer sam bio član tima za pregovore o ujedinjenju. Važna stvar u vezi sa tom temom jeste da je ujedinjenje Nemačke uspeo. Ti pregovori su bili teški, uključivali su ogroman broj tema, šest strana je učestvovalo u pregovorima i zaista smo na momente mislili: kako ćemo, zaboga, uspeti da rešimo ove probleme. Ali postojala je odlučnost da oni budu rešeni i na kraju smo uspeali.

Tu vrstu rešenosti i posvećenosti Briselskom sporazumu vidim i na srpskoj i na kosovskoj strani.

Na početku ove godine, Srbija je preuzela predsedavanje OEBS-om. Kako komentarišete dosadašnje aktivnosti?

Dosadašnje aktivnosti bih ocenio vrlo pozitivno. Srpsko predsedavanje se pokazalo kao vrlo profesionalno i već su postignuti neki vrlo važni rezultati, na primer budžet OEBS-a, koji je ove godine utvrđen vrlo brzo. Osim toga, Srbija vrlo blisko sarađuje i sa prošlom i sa sledećom predavajućom državom, i odlično se pokazala na operativnom nivou.

Naravno, ne zavaravamo se jer Srbija, dok predsedava OEBS-om, ima pred sobom veliki izazov. Rusko mešanje u teritorijalni integritet Ukrajine stvara ogromne izazove za OEBS, koji ima važnu ulogu u rešavanju tog konflikta. Postoje nedavno potpisani sporazumi i od ogromne je važnosti da oni budu u potpunosti primenjeni što pre. Važno je da Rusija sprovede ono što je prihvatila i da prestane da pomaže separatiste i krši osnovne principe OEBS-a.

To je vrlo opasna situacija. Srbija je u samom centru te situacije jer ima važnu ulogu u OEBS-u.

Srbija može da ima i izuzetno pozitivnu ulogu u regionu zapadnog Balkana. U tom smislu pozdravljamo susrete premijera Srbije i Albanije, konstruktivan stav u odnosu na izazove u BiH, kao i odlazak gospodina Vučića na inauguraciju nove hrvatske predsednice.

Ako ostavimo po strani sadašnje predsedavanje Srbije OEBS-om, kako ovdašnja spoljna politika prema Rusiji može da utiče na proces pridruživanja i, uopšte, odnose Srbije sa EU?

Tu postoje dva aspekta: jedan je tehnički i moguće je izračunati procenat i reći da Srbija primenjuje toliko i toliko od naše trenutne spoljne politike. Kako pregovori o pridruživanju budu odmica li, želimo da vidimo da se Srbija sve više i više usaglašava sa zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU.

Ali, tu je i pitanje naših zajedničkih vrednosti. EU ima zajedničke principe. Želimo da vidimo da i Srbija deli te principe. Ima pitanja o kojima različite članice EU nemaju isti stav. Ali, kada ga imaju, onda je to zbog zajedničkih principa i vrednosti koje deli čitava EU. Usvajanje tih vrednosti je prirodan deo pridruživanja Uniji. I verujem da će se to desiti kako pregovori budu tekli.

Prošle godine je postojala debata o uvođenju sankcija Rusiji. Srbija je objasnila svoju poziciju i EU je za tu poziciju imala razumevanja. Ali, sada je Srbija predsedavajuća OEBS-a, koju cenimo, i očekujemo da Srbija demonstrira svoje proevropsko opredeljenje u spoljnim poslovima. Očekujemo da ta uloga bude konstruktivna.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Svi smo mi Diković

I sa Romima sam, kao i sa Albancima, gle, mogao da živim, pa sam serijal usmerio ka narodima koje mi obožavamo, tja, možda nam je gore sa njima, nego sa ovima koji nam idu na živce, rade o glavi i sl.? Ispostavilo se da mi je i sa prijateljskim narodima i te kako prijatno i zabavno, alnisam istrajao u nakani da obradim sve kojima sam to obećao, nego sam rekao: dobro, i na ovolikom uzorku dokazao si da se sa svima može, lako je sa svima i živeti i o svima pisati, daj ti vidi može li da se živi sa tabloidima i sa otrcanim frazama! Ispade da je to pakao, others su cveće naspram oveštalih baštinjenih mudrolija koje po pravilu ne podležu preispitivanju: njima se ne gleda ni hemijski sastav, ni neželjeni efekti, ni rok trajanja.

1. Proradio je čuveni srpski inat

To kad čujem tri dana sreće nemam, a čujem dvared nedeljno, pa vi vidite! Najpre, srpski inat nije uopšte toliko čuven koliko mu se pripisuje, i nije to nekakva naša autorizovana osobenost, drugo, teranje inata ne obuzima ceo narod, to je ponašanje kojem se, češće ili ređe, priklanja pojedinac ili manja grupa (potonja k sozhaleniu može biti i državno ru-

slučajno) pripada, da bi se radovao bilo kakvom atributu, kakav je da je, samo neka se o njemu govori kao o nečemu što je naše, srpsko: niko nema što Srbini imade. Ne mislim da su ostali narodi pelcovani od stereotipa, dapače, ali sam zatočnik ovog jezika i ovog mentalnog karantina.

2. Draga mi je istina, ali mi je moj general draži

Da se u odbranu lika i dela našeg oklevetanog generala diglo i staro i mlado, da je nas milion izišlo na ulice sa transparentima i nalepnicama "Svi smo mi Diković" ne bi predsednik Nikolić načelnika morao da odlikuje, ovako nije imao kud: general Diković je naše gore list, naše tradicije baštinik, znam ga lično i jasno po njemu vidim da ne bi taj časni visoki oficir nikad prekršio ni Pravilo službe ni neku od deset zapovesti, zato, tužioče, pripazi gde kopaš...

Iako mi se čini jasnim zašto je general Diković odlikovan (proradio je čuveni srpski inat! Ipak, al? Ne! Proradila je inadžijska narav pojedinca koji se zabunom biračkog tela, greškom ljudskog faktora obreo tu gde se obreo), ipak sam oče-kivao da će predsednik svoj očinski i pokroviteljski gest ko-

Na početku beše dron: performans sa dvoglavim orlom i dvogl. mapom troglave Albanije na stadionu pok. JNA toliko je uzrujao osetljive dušice ovde da sam ne časeći časa naučno (empirijski) dokazao kako je suživot sa Albancima makar tu i tamo bio moguć

kovodstvo ili generalštab). I šta znači "čuven"? Mladi Oskar Vajld kovao je plan da postane ako ne slavan, onda barem ozloglašen. Kad bismo mi svoje inadžijstvo opisivali kao nešto što nije za podičiti se, ali čemu, eto, i mi tu i tamo pribegnemo ili podlegnemo, bilo bi još i podnošljivo; kao narod nadasve istinoljubiv priznajemo i inadžijstvo kao jednu od naših slabosti, pa svako se ponekad zainati, uskopisti, u nevolji, kad mu je povređen ponos i sl. (mada bi i sam ponos svaki put trebalo potanko i pošteno ispitati: zašto se ponosim, koliki je moj udeo u Đokovićevoj pobjedi, koliko sam ja pomogao Tesli da ga ne ubiju one njegove munje, šta je mene koštalo da pojedinim hajducima turski organi gonjenja prebiju ruke i noge?). Prekjuče se pokrovitelj Evrosonga slavodobitno priseća godine kad smo tamo uzeli prvo mesto: "E, onda je proradio čuveni srpski inat!" Ugasim televizor: možda mi inatom nazivamo i onu blagoslovenu i dobrodošlu trgnutost, kad čovek sam sebi zazvoni na uzbunu, kad priziva i prikuplja svu svoju poznatu snagu, ali i onu koju mu priroda čuva za crne dane ili za crne trenutke u karijeri, meću, na prijemnom ispit? To se stanje očituje u rečenici "pokazaću vam svima", "videćete vi ko sam ja", "još Poljska nije propala"...

Čuveni srpski inat, dakle, uopšte ne postoji, te prema tome ne može nikad ni da proradi. I koliko onda treba neko da bude nezreo i nesiguran u sebe i u naciju kojem (posve

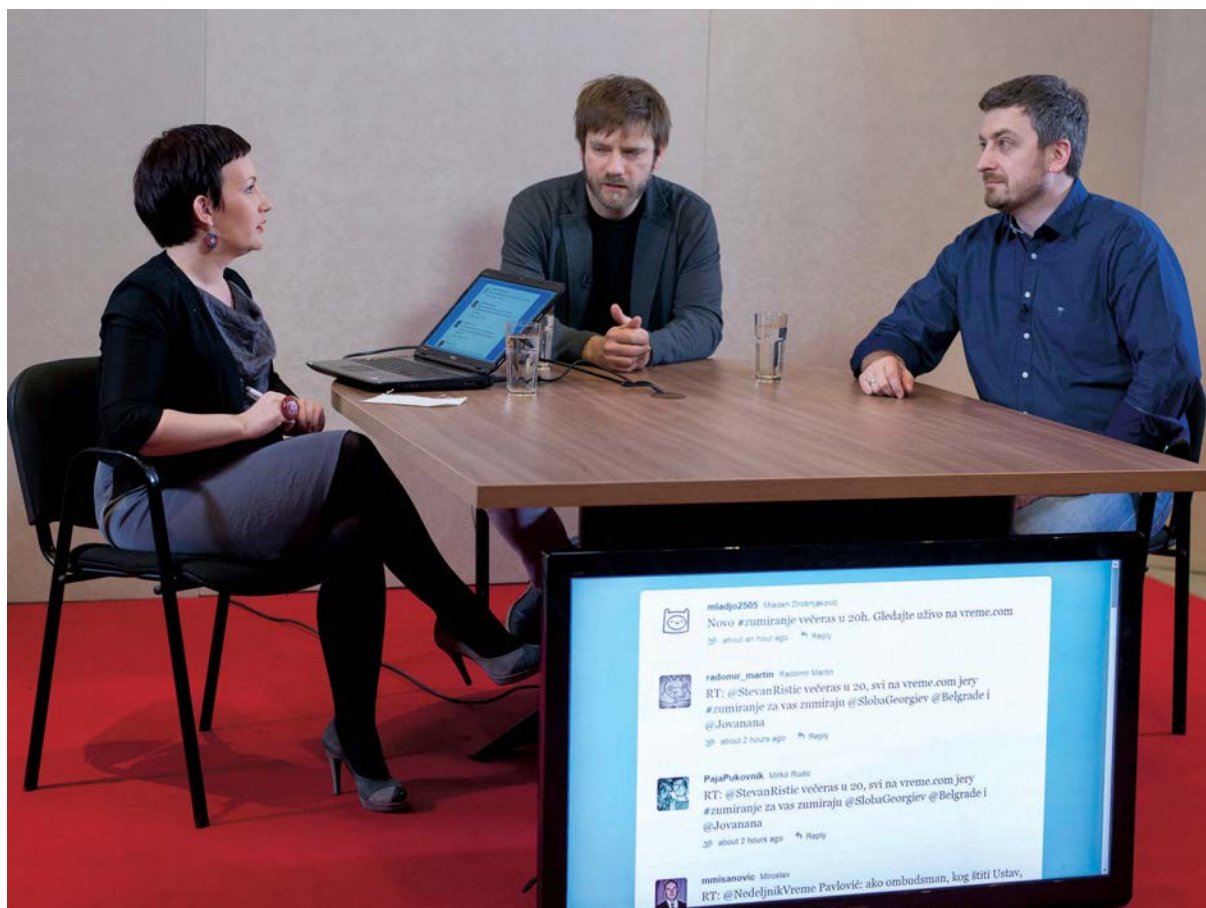
liko-toliko obrazložiti, evo, novinarska udruženja kad nekog odlikuju sroču u okv. sv. mogućnosti nešto pohvalno i povoljno po laureata, ne, general je nagrađen za doprinos i zasluge, tako nekako, pa za to prima platu, a ne mora kao negdašnji oficir JNA da bude ni podšišan! Ili nisam dovoljno dugo i dovoljno duboko kopao – ako neće kopati tužilac ne moram ni ja – ili nigde ne piše šta je general u ovo mirno i zlatno doba učinio da bi od vrhovnog komandanta dobio karakteristiku "ističe se".

3. Amerikanac gleda sve kroz dolar, a Rus bi skinuo gunj sa sebe i dao bi ti ga za uspomenu, makar ga to koštalo zdravlja ili i samog života

Čuo sam svojim ušima hiljadu ljudi koji nikada ne bi otišli u Ameriku, vaša stvar, braćo, zašto mi to govorite, ja vas ne nagovaram da pođete mojim muzikantskim i fandrokaškim stopama. Nisam bio, i ne pada mi na pamet, rekli bi egzaltirano, kao da tim rečima još jedared overavaju pripadnost rodnoj grudi i prečistom istoku (na koji ja planiram da idem, jer me, gle, i tamo štošta privlači).

4. Ciganinu je slađe da ukrade nego da njegov broj na lutriji izvuču jako lepa devojka koja će se razviti u savetnicu predsednika Republike

Šta, ostavio si Ciganina samog u kući, i nije ti ništa uzeo, ha, ha, ha, kad budeš ustanovio šta ti fali biće prekasno, samo se ti opijaj političkom korektnošću, tako ti i treba!

Fotografije: M. Rupena

Društvene mreže su centar informisanja

O alternativnim kanalima informisanja u sedmoj po redu emisiji "Zumiranje" razgovarala je Jovana Gligorijević, pomoćnica glavnog urednika nedeljnika "Vreme", sa Viktorom Markovićem, autorom na satiričnom portalu Njuz.net, i Slobodanom Georgijevim, novinarom BIRN-a

Razgovor je otvorila Jovana Gligorijević podsećajući da je pre nedelju dana, gostujući u emisiji "Stav Srbije", Dijana Vukomanović iz Socijalističke partije Srbije izjavila kako sloboda govora u Srbiji nikada nije bila veća jer postoje društvene mreže.

Ukoliko takvu izjavu posmatramo iz perspektive ljudi koji vole komunikaciju preko interneta i na društvenim mrežama, moglo bi se reći da je dobro to što vlast uviđa društvenu ulogu i značaj mreža i interneta, ali to je na neki način indirektno priznanje da u tradicionalnim medijima nema slobode govora, što je u debati u Srbiji opšte mesto, smatra

Slobodan Georgijev: "Kada kažemo da su mediji pod snažnom kontrolom vlasti, nećemo reći ništa novo. Potrebno je da se pronađe drugi ugao za razgovor o tome. Sve se svodi na to da jedni govore da postoji cenzura, a drugi da je nema. Mislim da kada neko iz vladajuće garniture izjavi tako nešto, to nam mnogo više govori o glavnim medijima nego o alternativnim i značaju društvenih mreža."

Viktor Marković je dodao da je izjava interesantna jer na društvenim mrežama svako može da napiše šta hoće: "Naravno i tu postoje određene posledice, u šta smo se nekoliko puta uverili. S druge strane, to je vrlo ograničen medij, ako se uopšte

tako može nazvati, jer nečiji Fejsbuk i Twitter profil ne dopiru do velikog broja ljudi."

Navodeći niz sajtova informativnog tipa koji predstavljaju alternativne kanale komunikacije, Gligorijević je rekla da na internetu ne postoji mesto i sajt na kom je moguće dobiti čistu informaciju, brzu vest i da alternativa informativnim televizijskim emisijama ne postoji, sa čime su se sagovornici složili.

O načinima i izvorima informacija nema do sada nikakvih istraživanja, ali je mišljenje Slobodana Georgijeva da mlađe generacije u manjoj meri kupuju novine, ne gledaju dnevnik i ostale informativne emisije: "Sve što pokupe od informacija, a

što nije estrada, dolazi sa društvenih mreža. Glavni mediji su u tom smislu dugo-ročno u ozbiljnom problemu. Mlađe generacije mnogo manje mare za takvu vrstu informativnog proizvoda i pokušavaju na drugi način da se informišu. Kada bi neko uradio istraživanje, verovatno bi se pokazalo da dnevnik gledaju stariji od 45 godina. Oni su navikli da se tako informišu. S druge strane, postojanje dnevnog informativnog portala je trenutno nemoguće jer je pre svega skupo, zahteva mnogo ljudi i resursa i još se nije pojavio niko ko bi uložio novac u tako nešto novo."

Viktor Marković je dodao da je prošle godine sproveden projekat za srednjoškolu u kojem su im nuđene prave i lažne vesti i na pitanje koliko učenika se informiše preko televizije, niko nije podigao ruku: "Istovremeno ne posećuju ni informativne sajtove. Sve informacije dobijaju preko Fejsbuka. To svakako nije dovoljno jer se i na Fejsbuku družimo sa ljudima koji su nam slični po senzibilitetu, pa od njih dobijamo vesti koje su iste, a mnogo informacija ne dobijamo jer ih niko nije podelio. Tako da se stvara fenomen u kom hranimo ono što već mislimo i sve smo ubeđeniji u to."

Kada nas nešto zanima, mi to pratimo, istražujemo, nađemo način, rekao je Georgijev: "Činjenica da se trenutno u Srbiji prodaje 500.000 primeraka dnevnih novina u danu dovoljno govori o tome koliko su relevantne stvari koje se objavljuju u tim novinama. Pre raspada Jugoslavije samo jedne beogradske novine imale su toliki tiraž. Naša nevolja je što drugi kanali nisu napravljeni i zato su takvi komentari. Uvek pokušavamo da upoređujemo, pa tako možemo da se pitamo zašto mi sada sedimo na internetu, a ne u nekom televizijskom studiju. Ne mislim da je to nešto loše. Kada pričamo o alternativni, mora da postoji centar. Ja ne bih rekao da su centar nacionalni dnevnik i tabloidi."

Jovana Gligorić je dodala da je za nju centar činjenica da premijer Vučić izađe i kaže da prvi put u 45 dana nema deficit, a svi znamo da 10. u mesecu deficita nema jer se tada slivaju razni porezi: "Nema nikog da ispravi materijalnu grešku koju je on napravio i čitava Srbija živi u ubeđenju da je postignut uspeh, a ne da se desilo nešto što se dešava svakog određenog datuma u mesecu."

UŽIVO NA SAJTU NEDELJNIKA "VREME"

Razgovor urednika spoljne politike

"Vremena" **ANDREJA IVANJICA**
sa bivšim ambasadorima Srbije

DUŠANOM SPASOJEVIĆEM
i **VLADETOM JANKOVIĆEM.**

Otvoreno i bez cenzure o
lutanjima spoljne politike
Srbije.

[#Zumiranje](http://www.twitter.com/NedeljnikVreme)
NOVA EMISIJA ZUMIRANJE BR. 8

DIREKTAN PRENOS I SNIMAK EMISIJE:
WWW.VREME.COM

Bizarna je situacija, čudan strah postoji u novinarskim krugovima gde ljudi znaju kako treba da se ponašaju i šta da pitaju, odnosno šta da ne pitaju

– Slobodan Georgijev

To predstavlja nivo čudnog dogovora koji je postignut između Vlade i glavnih medija gde se ne postavljaju pitanja, smatra Georgijev: “Zato na tim konferencijama čovek izađe i ispriča mnogo tema i uveče u dnevniku imamo pregled tih tema onako kako ih je video premijer Vučić. Nema medija koji prate određenu temu i šalju novinare koji postavljaju pitanja u vezi sa tom svojom temom. Nama je priča ono što je gospodin Vučić izjavio. Bizarna situacija, čudan strah koji postoji u novinarskim krugovima gde ljudi znaju kako treba da se ponašaju i šta da pitaju. To je odgovornost medija.”

Viktor Marković smatra da su centar informisanja dnevnik i slične informativne emisije, a u odnosu na to, društvene mreže, sajtovi i internet generalno jesu alternativni kanal informisanja: “To je zastrašujuće u odnosu na moć televizije. Štampa ima sve manji uticaj, ali je televizija ‘kraljica’ što se informisanja tiče. Zato je i najveći trud uložen da se kontroliše medijska slika televizije. Društvene mreže i sajtovi su pušteni i mislim da Vladi to ne interesuje. Prošle godine u vreme poplava društvene mreže su bile centar informisanja. Sistem jeste zakazao, jer nije spreman na tako nešto, a sa druge strane klasični sistemi informisanja su bili sporiji od društvenih mreža, dovoljno sporiji da društvene mreže budu bolji kanal komunikacije. Pokazalo se da bismo

mного gore prošli da smo bili osuđeni samo na tradicionalne medije.”

U kriznoj situaciji kakva je bila poplava, pitanje je gde se informisati, kako reaguju klasični mediji, a kako društvene mreže, odnosno zajednica. “Zajednica je reagovala bolje, kako na nivou razmene informacija tako i u aktivističkom delu koji je važniji. Bilo je i dosta pogrešnih informacija, ali su se za nekoliko dana formirala i neka pravila koja su ljudi počeli da poštuju”, smatra Georgijev.

Tokom prošlogodišnjih poplava pojavila se i “poplava” obaranja blogova i sajtova. Među njima je pao i Telepromter koji je oboren zbog objavljivanja komentara koji direktno kritikuje vlasti. Na istom sajtu ranije su se pojavila dva teksta, jedan koji je uticao na deportovanjem jedne porodice iz Srbije, a drugi u kome su objavljeni lični podaci ljudi koji su pronađeni u internom dokumentu i na taj način prekršen je etički kodeks.

“Moraš da podržiš i one koji ti se ne sviđaju, bez ikakve dileme. Ja ću kritikovati to što oni rade, ali kada dođe do obaranja sajta, uvek sam protiv toga”, kaže Marković.

U slučaju obaranja sajtova, ne može se praviti razlika između dobrih i loših. “Ako smo za slobodu javne reči, ona važi i za ljude sa kojima se ne slažemo. Ukoliko smatramo da smo bolji i pristojniji, treba da pokušamo da tu pristojnost uvedemo

na teren čitavog javnog diskursa”, dodaje Georgijev.

Osim o obaranju sajtova, bilo je reči i o prestanku emitovanja “Utiska nedelje”. Odgovarajući na pitanje Jovane Gligorić o tome da li alternativni kanali mogu da budu adekvatan nadomestak onome što fali u tradicionalnim, priznatim i poznatim medijima, Viktor Marković je rekao da će to biti moguće tek za nekih pet, šest godina: “U poslednje vreme su se pojavile neke emisije na internetu poput ‘Zumiranja’. Nešto se dešava, u začetku je, ali ne može da se poredi sa onim što je na televiziji.”

Tačka kada je prekinuto emitovanja “Utiska nedelje” je tačka kada je počelo ovo o čemu mi pričamo, to da ne možete da razgovarate i da postavljate pitanja, smatra Georgijev: “Nije to pitanje medija, već je stvar u tome da li neko hoće da razgovara. ‘Utisak’ ne može da se vrati na takav koncept u takvom kontekstu. Devedesetih je to bio alternativni kanal. Sada je neko potpuno pogrešno odlučio da ne razgovara sa svojom javnošću osim na konferencijama za novinare. To nije dobro.”

Na kraju razgovora, sagovornici su se složili da se dešava promena i da je velika odgovornost na medijima da nađu ljude koji hoće da govore.

Kompletan snimak emisije pogledajte na www.vreme.com/zumiranje

U poslednje vreme su se pojavile neke emisije na internetu poput “Zumiranja”. Nešto se dešava, u začetku je, ali ne može da se poredi sa onim što je na televiziji

– Viktor Marković

OSNIVAC

POKROVITELJ

Beograd
www.beograd.rs

Republika Srbija
Ministarstvo kulture i sporta

23

43 MEĐUNARODNI
FILMSKI FESTIVAL
INTERNATIONAL
FILM FESTIVAL

T U S M O !
U SAZVEŽĐU
POBEDNIKA

WE'RE HERE!
IN THE GALAXY OF WINNERS

27. FEBRUAR - 8. MART 2015.
FEBRUARY 27 - MARCH 08

Prodaja karata: Sava centar, Dom sindikata, Kulturni centar Beograda, Dom omladine Beograda, Fontana (N.Beograd), Jugoslovenska kinoteka (Uzun Mirkova 1) i Muzej jugoslovenske kinoteke (Kosovska 11).

FEST
SUPER STAR

FEST STARS

HYPO ALPE ADRIA

AIRFRANCE

CROWNE PLAZA
BELGRADETuristička
organizacija
BeogradaTourist
Organization
of Beograda

MEDIA STARS

ПОЛИТИКА

Nedeljnik

Danas

Gloria

ROBUCI

CITY

VREME

apt

Radio

Radio

Radio

Radio

Radio

Radio

Radio

Radio

Radio

Radio

FASHION MEDIA STAR

BAZAR

FEST BEST FRIEND

17VA

IVANOVIĆEM

www.fest.rs

IZVRŠNA PRODUKCIJA

CEBEF

CENTAR BEOGRADSKIH FESTIVALA

NIS

GAZPROM NEFT 19. februar 2015.

Nevolje sa ručnim radom

Tinejdžerski magazin koji u Srbiji izlazi već 12 godina skandalizovao je deo javnosti objavljivanjem infografika na kom je dato uputstvo devojkama kako da rukom zadovolje dečka. Šta je tačno skandalozno u ovom potezu

Kako rukovati penisom? Ovo pitanje muči svaku heteroseksualnu tinejdžerku kojoj su hormoni uzdrmali telo i koju počinje da zanima seks. Tinejdžere seks verovatno zanima više nego bilo koju drugu starosnu grupu. U isto vreme, tinejdžeri o seksu znaju manje nego bilo koja druga starosna grupa. Uče od vršnjaka koji ne znaju dovoljno, od roditelja ako su voljni da razgovaraju o seksualnosti ili sa interneta i stiču pogrešnu sliku o seksu gledajući pornografiju, te nešto malo iz udžbenika za biologiju u VII razredu i kasnije u trećoj godini srednje škole. Uz izuzetak 66 škola u Vojvodini gde je prošle godine eksperimentalno uveden predmet seksualno obrazovanje, tinejdžeri u Srbiji prođu kroz školski sistem, a da reč nisu čuli o reproduktivnom zdravlju, seksualno prenosivim bolestima ili kontracepciji. Prođu kroz osnovno i srednje školovanje, a da pojma nemaju o tome šta se upravo događa u njihovim sopstvenim telima.

Srećom, tu su tinejdžerski časopisi, koji imaju mogućnost da popune rupe u znanju omladini na pragu seksualnog života. Na nesreću, tu su i pojedini roditelji koji se zbog toga zgroze, pa u Srbiji već nedelju dana internet "gori" zbog tinejdžerskog magazina "Bravo" i infografika na kom je dato uputstvo devojkama kako da rukom zadovolje dečka.

Kroz ilustraciju i uputstvo primereno uzrastu, "Bravo" je odgovorio na pitanje sa početka ovog teksta: kako rukovati penisom. Ali, onda se digla internetska "kuka i motika" da se zgrozi, opljune, optuži "Bravo" za podsticanje male dece na seksualne odnose, i tako dalje. Jedan tabloid je čak tekst u kom morališe na ovu temu naslovio sa "Nemac Srbinu uterao kurac" ("Bravo" izlazi po nemačkoj licenci). "Divan" naslov za jedan tekst koji vapi za moralom, no uz puritance valjda uvek u paketu idu dvostruki aršini. Javio se i Andrej Fajgelj iz patrijarhalno orijentisane stranke Treća Srbija da kaže kako će,

kad oni dođu na vlast, srpske devojčice u rukama držati olovke, a ne penise. Javni servis objavio je prilog u kom članovi Komisije za žalbe saveta za štampu kažu da u slučaju "Bravo" nema ničeg spornog sa stanovišta novinarske etike, ali džaba sve. Jedna skica penisa i šake uz malo pratećeg teksta razjarila je čak i inače liberalne roditelje.

"Način na koji roditelji reaguju na razdoznanost dece vezanu za polje seksualnosti može u velikoj meri da oboji i odnos koji će dete imati prema tome", kaže za "Vreme" Vesna Brzev-Ćurčić, klinički psiholog, specijalizovana i za pitanja adolescencije: "Ako roditelji uporno čute, gase televizor kada se neko ljubi, ne razmenjuju nežnosti ili pak imaju negativan komentar na sve što je makar i izdaleka vezano za seksualnost, dete ih nikada ništa neće pitati. Onda se okreće drugim izvorima informacija, najčešće od vršnjaka, a svi zajedno tragaju za informacijama što preko štampe, što preko porno-filmova, što preko interneta." Brzev-Ćurčić dodaje da, sa druge strane, nije preporučljivo ni forsiranje razgovora na ovu temu: "Recept, ako to može tako da se nazove, jeste da se prati detetova znatiželja i da se daju odgovori koji su tačni, ali po sadržaju primereni uzrastu deteta i njegovim ukupnim kapacitetima. Blagovremeno i adekvatno informisanje u samoj porodici smanjuje rizik od neželjenih preuranjenih seksualnih aktivnosti koje, ponekad, završavaju onako kako niko ne želi." Ona dodaje da škole, osim retkih, o ovoj temi ne govore. Više se pažnje poklanja anatomiji ljudskog tela nego funkciji ili onome što se odnosi na samu seksualnost. "Naravno da bi o ovoj temi moglo da se govori u okviru više predmeta, od biologije, psihologije, građanskog vaspitanja do književnosti. To je više problem nastavnika i profesora koji nastaje više iz nelagodnosti da se o škakljivoj temi govori nego zbog rigidnosti sistema", kaže Brzev-Ćurčić.

KAKVE SU TO NOVINE

Magazin "Bravo" je namenjen tinejdžerima uzrasta od 13 do 19 godina i u Srbiji se već 12 godina izdaje po licenci čuvene izdavačke kuće Bauer, čije matično nemačko izdanje postoji od 1956. Još 1969. godine nemački "Bravo" uveo je rubriku o seksualnom obrazovanju. Ista rubrika je u nemačkoj izazvala kontroverze 1972. godine kada je ograničena prodaja broja koji se bavio masturbacijom. Upravo iz nemačkog izdanja preuzet je i tekst sa ilustracijom koja je kod nas digla toliku prašinu. "Ukoliko ste kao tinejdžeri i sami kupovali nemački 'Bravo', sigurno se sećate rubrike o seksualnom obrazovanju koja je ispunjena neuporedivo eksplicitnijim slikama i tekstovima od onih koji se mogu videti u srpskom 'Bravu'", kaže za "Vreme" Vladimir Gošić, glavni urednik srpskog izdanja: "Rubrika koju smo mi preuzeli verovatno je najbezazlenija među onima sa kojima se možemo susresti u nemačkom izdanju."

Vesna Brzev-Ćurčić upravo u pukom preuzimanju iz nemačkog izdanja, koje podrazumeva drugi mentalitet, vidi uzroke halabuke koja je nastala: "Kako je ovo ozbiljna, delikatna i vrlo važna tema, zaista mora da bude obrađena u skladu sa onim na šta su mladi, svako u svojoj sredini, pripremljeni. Pojednostavljeno prenošenje identičnih tekstova iz sredina koje su u ovom smislu mnogo naprednije nije adekvatno, jer mediji treba da imaju u vidu mlade koji su ovde (ne)obrazovani na način koji nam se možda i ne dopada, ali dok ne uspostavimo bolji, ne gurajmo ih u nešto što može da ima posledice na koje ne računamo. Ni manje, ni više."

Da čitava stvar bude još podložnija kontroverzi, najnoviji broj "Brava" je prvi u kom je ovdašnja redakcija uvela novu rubriku, "Love&Sex". Međutim, Gošić kaže da se "Bravo" od samih početaka bavi seksualnom edukacijom svojih čitalaca i da je obrađivao teme poput kontracepcije i seksualno prenosivih bolesti: "U okviru

rubrike 'Let's talk', naši stručnjaci odgovaraju na pitanja čitalaca, od onih težih koja se tiču bolesti i problema u porodici, pa do nešto škakljivijih poput seksualnog obrazovanja." Gošić dodaje da u seksualnu edukaciju ne spada samo davanje saveta nego i razgovor o samom seksu, pa je sporni deo zapravo podrubrika pod nazivom "Moj prvi put" i bavi se iskustvima tinejdžera. "Naravno da vodimo računa da nas ne čitaju samo čitaoci od 19, nego i tinejdžeri od 13 godina, i baš zbog toga izbegavamo da u okviru ove rubrike prenosimo eksplicitna iskustva tinejdžera o samom seksu, te smo sada najdalje otišli sa petingom, što je i dalje bilo sasvim dovoljno da podigne ogromnu prašinu."

BIĆE I ZA DEČAKE

Pored opšte puritanske sablazni nad onim što je "Bravo" objavio, javile su se i pojedine feministkinje sa smislenim pitanjem zašto je tema kako zadovoljiti dečka, a ne i devojku. Na pitanje hoće li ubuduće biti sličnih saveta za dečake, Gošić kaže da hoće i da ih je bilo i do sad: "I meni je žao što se u medijima najveća prašina digla upravo oko spornog dela koji se tiče zadovoljenja dečka, pogotovo imajući u vidu da smo se oduvek trudili da izbegnemo i najdalji oblik mizoginije. Već na sledećoj strani nakon spornog teksta nalazi se foto-strip koji devojke treba da nauči da se paze pri izboru momaka, jer postoje dečaci koji naklonost devojke

moгу iskoristiti za hvalisanje među vršnjacima i sajber mobing."

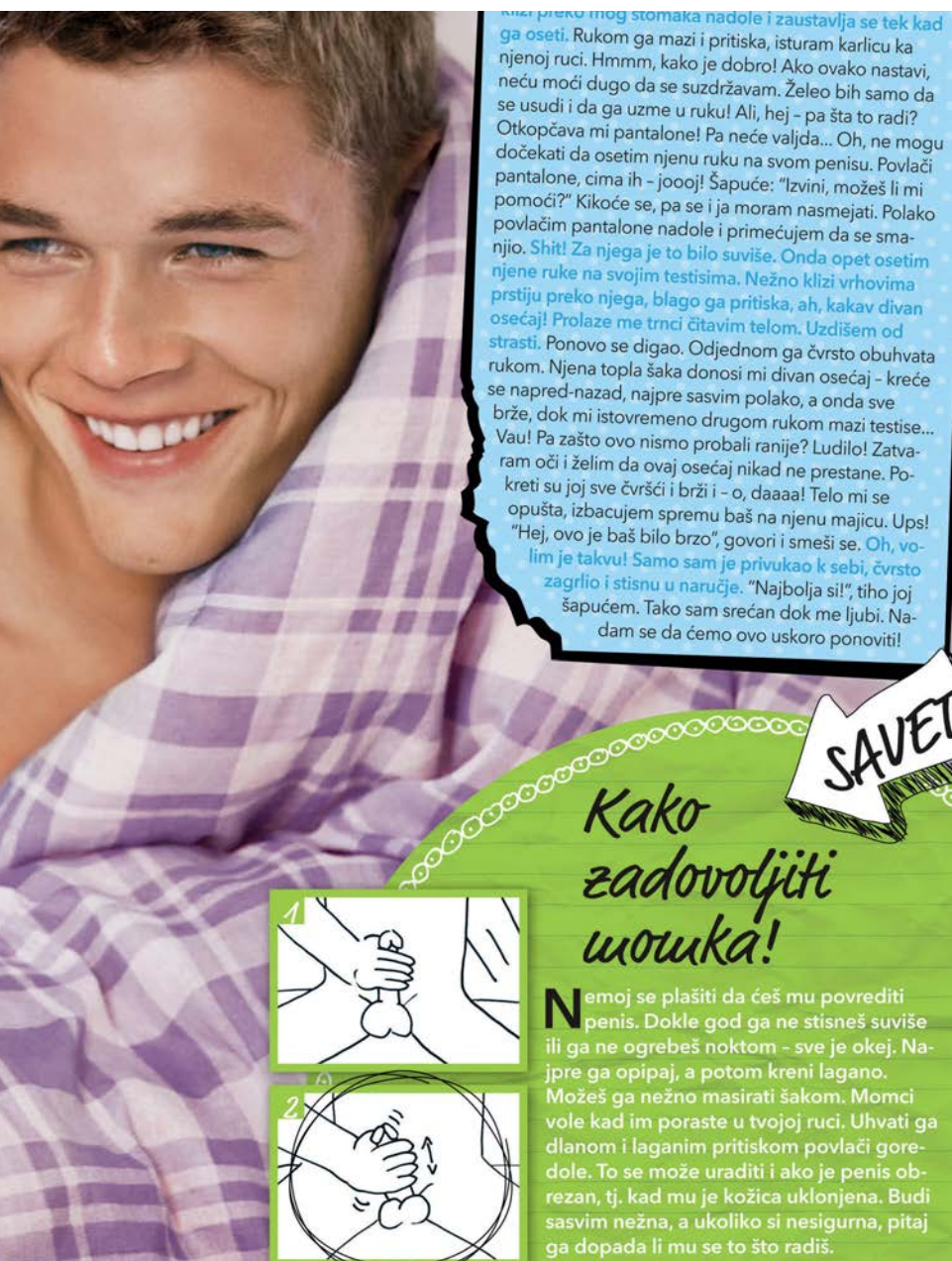
Gošić kaže da uopšte nije očekivao da će najnoviji broj "Brava" izazvati skandal: "Imajući u vidu koliko godina postojimo i koliko godina se bavimo sličnim temama, te pogotovo znajući poražavajuće činjenice o seksualnoj neobrazovanosti tinejdžera u Srbiji, njihovo sve ranije stupanje u seksualne odnose i ogroman broj neželjenih maloletničkih trudnoća, mislim da je seksualno obrazovanje tema kojom se moramo baviti na institucionalnom nivou, a ne površnim senzacionalističkim sablažnjavanjem nad ilustracijom masturbacije."

Na ovo se nadovezuje i Vesna Brzev-Ćurčić koja kaže da u seksualnom obrazovanju mladih mediji svakako mogu da pomognu ali na način koji je primeren uzrastu, kulturološkim obrascima i onome što je mladima prepoznatljivo kao način komuniciranja: "Velika eksplicitnost može i da ih zastraši ili im da veću slobodu da potraže odgovore na 'slobodniji' strani, u na primer porno-filmovima. Pri tome je vrlo važno da se seksualnost tretira kao pojava podjednako važna za oba pola, bez favorizovanja bilo kog, kao i to da li takav časopis čitaju i oni koji su još uvek nedovoljno zreli za način na koji se tema obrađuje."

Gošić dodaje da su ga posebno iznenadili negativni komentari onih roditelja koji su i sami odrasli čitajući nemačko izdanje "Brava", koje je još tada bilo ispunjeno mnogo slikovitijim seksualnim temama: "Jedina stvar koja me nije iznenadila jeste potpuna ravnodušnost samih čitalaca magazina 'Bravo'." Dodajmo tome i da su generacije tinejdžera od sedamdesetih naovamo slične informacije mogle da dobiju čak i u dečjem časopisu "Kekec", da je "Super ITD" osamdesetih vrveo od mnogo eksplicitnijih slika i informacija, a da su tinejdžeri iz vremena devedesetih često i sami bivali šokirani onim što je objavljivao "Super Tin".

Zaključak je, čini se, više nego jasan: deci je seksualno obrazovanje preko potrebno, a deo roditelja mora da shvati da njihova deca u pubertetu lagano otkrivaju svoju seksualnost i da ispod donjeg veša nemaju ravne linije poput Barbike i Kena.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

IZAZOV ZA PURITANCE: Sporna stranica magazina "Bravo"

Razumevanje sadašnjosti

Vreme u kome živimo opisuje se kao doba zbunjenosti; govori se o horizontalnosti – gubitku vertikalnog i istorijskog mišljenja, o homogenizaciji i strahu od različitosti, imperativu operacionalnosti i brzine, o probu tržišta u sve oblike života, o iluziji beskonačne slobode i života kao šoping ekspedicije, o pitanju “ko sam kada nisam online”...

Foto: Goranka Matić

Psihoanalitičko društvo Srbije obeležava stogodišnjicu psihoanalize na ovim prostorima. Tim povodom, u saradnji sa Bibliotekom grada Beograda, organizuje se ciklus predavanja i tribina pod nazivom “Psihoanaliza našeg vremena”. U periodu od februara do juna, svakog trećeg petka u mesecu (sa izuzetkom majskog), posetioci će moći da se upoznaju sa istorijatom psihoanalize u Srbiji (20. februar – “Jedno stogodišnje putovanje”), savremenim viđenjem ključnih psihoanalitičkih koncepata (20. mart), razumevanjem društvenih tokova iz ugla psihoanalize (17. april) i odnosom psihoanalize prema novim tehnologijama (19. jun).

Učesnici će biti, kako je najavljeno, značajni psihoanalitičari iz zemlje, ali i iz inostranstva, kao što su poznati britanski trening analitičar Džonatan Sklar, nekadašnji potpredsednik Evropske psihoanalitičke federacije, Marilija Ajzenštajn, dobitnica Buve nagrade (Bouvet Award).

U aprilu, gost će biti i kolumnista nedelnika “Vreme” Teofil Pančić.

Razgovaramo sa Jasminkom Šuljagić, predsednicom Psihoanalitičkog društva Srbije (PDS), psihologom i trening analitičarem PDS-a i Internacionalne psihoanalitičke asocijacije.

“VREME”: Koja bi bila početna tačka psihoanalize u Srbiji?

JASMINKA ŠULJAGIĆ: Zanimljivo je pitanje početka nečega i kako ga ustanoviti. Početna tačka razvoja psihoanalize na našim prostorima mogla bi biti pre jednog veka, kada Hugo Klajn, a onda i mnogi drugi njegovi savremenici – kao bečki, minhenski ili berlinski studenti – slušaju Frojdova predavanja u Beču. To je sigurno bilo iskustvo koje ostavlja traga. Povratkom u domovinu, oni sa sobom donose ideje nove nauke i ovde joj postavljaju temelje.

Samo Psihoanalitičko društvo u Beogradu osnovano je kasnije, 1938. godine, a glavni pokretač bio je Nikola Mikloš

Šugar, subotičkog porekla, analitičar Mađarskog i Bečkog psihoanalitičkog društva. Članovi tog Društva bili su Hugo Klajn, Vladislav Klajn, Ljuba Dimić, Ljubomir Živković, Vojin Matić, Nikola M. Popović, Miloš Đurić i Vladimir Dvorniković – verovatno su vam poznata sva ova imena. Sastanke su održavali mesečno, u kabinetu dekana Nikole M. Popovića na Filozofskom fakultetu, prevodili su Frojdova dela, držali predavanja za široku publiku, objavljivali svoje radove.

Taj period je prekinut ratom, zabranama, cenzurama?

Za razliku od tadašnjeg Istočnog bloka, u kome je psihoanaliza bila strogo zabranjena i proglašena disidentskim pravcem, izgleda da se ovde pre radilo o nekoj vrsti implicitne zabrane – u vreme kada se u Berlinu spaljuju Frojdova dela, teško da se usred Beograda moglo nastaviti okupljanje u službenim prostorijama, u dekanatu Filozofskog fakulteta. Drugi svet-ski rat nije preživeo jedino Nikola Mikloš

Šugar, on umire u koncentracijom logoru. Članovi Psihoanalitičkog društva se nisu ponovo okupili.

Vojin Matić, koji je bio u svojoj trening analizi kod Nikole Šugara, 1953. osniva u Beogradu Medicinsko-pedagoško savetovalište, ustanovu koja je služila kao uzor mnogim sličnim ustanovama u Evropi i odakle se pojavljuju mnogi talenti i budućí analitičari Internacionalne psihoanalitičke asocijacije (International Psychoanalytic Association, IPA). Savetovalište je kao "nepotrebno" ukinuto 1963. godine.

Vojin Matić nastavlja trening analize, a tako i psihoanalitičku edukaciju, sa mladim kolegama. "Najviše što sam postigao u životu su moji đaci, moji đaci su za mene bili miholjsko leto", jednom je rekao. Zahvaljujući ogromnom entuzijazmu i ulaganju Tamare Štajner-Popović, polovinom osamdesetih godina uspostavljaju se prve veze sa predstavnicima IPA i započinje institucionalni razvoj psihoanalize. Vojin Matić je dobio zvanje počasnog člana IPA, osniva se Beogradsko društvo za razvoj psihoanalize koje nadalje postaje član Internacionalne psihoanalitičke asocijacije (IPA) i Evropske psihoanalitičke federacije (EPF).

Možete li da nam kažete nešto više o današnjoj psihoanalitičkoj sceni u Srbiji?

Izgleda da je postojala izvesna neminovnost koja se u više navrata odvila u pogledu razvoja psihoanalize kod nas, a to je smena perioda velikog razvoja i zamaha sa periodima zastoja i uzmaca. Ovi drugi nastajali su, tokom istorije, iz raznih razloga. Poslednji takav period završio se nedavno, osnivanjem Psihoanalitičkog društva Srbije. Jedna od osnovnih karakteristika psihoanalitičkog shvatanja je naglasak na istorijskom kontinuitetu. Negde je taj kontinuitet manje vidljiv; mi čujemo da se govori o naglom psihičkom slomu ili iznenadnoj socioekonomskoj krizi ili skokovima u razvoju, ali pri tome uvek mislimo o toku i sledu. Ciklus koji smo organizovali govori o tome.

I u najavi za ciklus spomenuli ste psihoanalizu kao sponu između prošlosti i budućnosti.

Time smo upravo želeli da istaknemo da se o psihoanalizi može misliti kao o glasu prošlosti za budućnost – to se odnosi na današnju psihoanalitičku scenu

Kako se postaje psihoanalitičar

Trening-analize su osnovni deo edukacije za psihoanalitičara u koju je moguće ući posle završenog fakulteta, najčešće psihologije, medicine sa specijalizacijom iz psihijatrije i srodnih struka. Među nama koji smo tu edukaciju završili postoji doživljaj ogromne zahvalnosti prema trenutku kada smo se na to odvažili, prepoznavanje niza okolnosti koje su nas vodile ka tome i radost što je to bilo baš tako. Edukacija – po standardima Internacionalne psihoanalitičke asocijacije – traje nekoliko godina i čine je još i teorijski seminari (diskusija o stručnoj literaturi u malim grupama) i supervizije (razmišljanje o vlastitom kliničkom, analitičkom radu sa iskusnijim kolegom). Same trening analize se formalno i načelno ni po čemu ne razlikuju od drugih analiza – odvijaju se četiri puta nedeljno, leži se na kauču dok analitičar sedi iza tog kauča, baš kao u Frojdovo vreme ili kao u filmovima. Sve što se dešava unutar tog jednostavnog i preciznog okvira, jedinstveno je i snažno iskustvo, neponovljivo u svojoj intimnosti, dubini, koncentraciji, kreativnosti i strasti.

Takav je i čitav proces psihoanalitičke edukacije, duboko ličan i dovoljno opšti; sa mogućnošću preplitanja učenja iz knjiga i učenja iz iskustva, u najlepšem mogućem smislu obe te vrste učenja. A visoki standardi nisu sami sebi cilj, oni su tu jer verujemo da su u najboljem interesu naših pacijenata, svih koji nam se iz najrazličitijih razloga obraćaju za pomoć. Takođe, tu su da bi glas psihoanalize u razumevanju socijalnih, društvenih i kulturnih zbivanja bio jasniji i prisutniji, ne samo kao još jedan glas u debati, već kao činilac koji pomaže u njenom odvijanju.

u Srbiji i naše Psihoanalitičko društvo, na mesto i prednost psihoanalize među drugim disciplinama, na sadašnji trenutak u razvoju psihoanalize. To je i jedan od temeljnih principa psihoanalize kao terapije, istraživanje na koji način je prošlost i dalje tu i na koji i nadalje može da bude tu. I to nam pomaže, u našim terapijskim sobama, ne samo da razumemo i objasnimo sadašnjost već i da je oživimo. Cilj nije samo otkrivanje istorijske istine ili skrivenog nesvesnog značenja, kako se to često misli, već omogućavanje pokretljivosti. Znači, cilj nije nalaženje gotovog rešenja i utvrđenog mesta, već širenje sposobnosti za pokret, za unutrašnje slobodno kretanje. I to je ono što daje vitalnost našoj profesiji – kapacitet da se bude živ, da se živi punim životom.

U najavi predavanja stoje i ove rečenice: "Pozivamo vas da se sretnemo sa psihoanalizom onakvom kakva je u ovom našem vremenu i čujemo koji je njen doprinos razumevanju tog vremena." Kako psihoanaliza razume vreme u kojem smo?

Tom temom ćemo se, iz različitih perspektiva, baviti tokom čitavog ciklusa. Ukratko, vreme u kome živimo opisuje se kao doba zbunjenosti; govori se o horizontalnosti – gubitku vertikalnog i istorijskog mišljenja, o homogenizaciji i

strahu od različitosti, imperativu operacionalnosti i brzine, o probuju tržišta u sve oblike života, o iluziji beskonačne slobode i života kao šoping ekspedicije, o preziru prema zavisnosti i vulnerabilnosti, o zameni mišljenja akumulacijom činjenica, o pitanju "ko sam kada nisam online"...

A kakva su savremena psihoanalitička kretanja?

Psihoanaliza danas je multikulturalna, multietnička i multilingvalna – prisutna od Latinske Amerike do Kine, u Rusiji, Izraelu, Rumuniji, Bugarskoj, Libanu; u razvoju je u Kini, Indiji, Japanu, Koreji, Tajvanu; sada postoji i prva afrička analitička grupa. Internacionalna psihoanalitička asocijacija kojoj pripadamo ima 12.000 članova u preko 60 zemalja. Kroz različite skupove, internacionalne kongrese, konferencije, radne i istraživačke grupe, publikacije i debate – psihoanalitičari danas svakodnevno i dalje uče šta znači misliti i raditi zajedno. A u mnoštvu povezanih ali različitih psihoanalitičkih kliničko-teorijskih pristupa sada se sve više izdvaja jedna zajednička nit: fokus na spontanoj, nesvesnoj transformaciji emocija i iskustava koji još nisu imali svoj psihički oblik, na sve većoj diferencijaciji ali i kontaktu sa nediferenciranim i nepredstavljivim.

JELENA JORGAČEVIĆ

NEPOZNATI KIŠ

Danilo Kiš je imao osamnaest godina kada je u Makarskoj, na jednom međunarodnom omladinskom kampu, sreo šesnaestogodišnju Džin Mekrindl iz Londona. Šest decenija kasnije, Džin je autorima ovog teksta pokazala prvo ljubavno pismo koje je u životu dobila, pismo koje joj je Danilo uz pomoć cetinjskog prijatelja napisao na engleskom, jednu njegovu "priču o Crnoj Gori", takođe na engleskom, kao i tri rane, do sada nepoznate pesme koje joj je poslao. Sasvim dovoljno da se sa još nekoliko poteza dopuni skica za portret pisca u mladosti

Pišu: **MARK TOMPSON I MUHAREM BAZDULJ**

U ljeto 1953, kad mu je bilo osamnaest godina, Danilo Kiš se pridružio omladinskom kampu u Dalmaciji organizovanom od strane Udruženja jugoslovenskog učiteljstva. U kampu je bilo trideset četvero mladih iz cijele Jugoslavije zajedno sa dvadeset šestero momaka i djevojaka iz Velike Britanije, svi između petnaest i devetnaest godina.

Britanski kontingent je stigao pod pokroviteljstvom nevladine organizacije po imenu "Savjet za obrazovanje u svjetskom građanstvu", koja je promovisala "obrazovanje za međunarodno razumijevanje". Savjet je učestvovao u pokretanju UNESCO-a 1945, s posvećenošću "razvijanju svijesti o svijetu" među mladim ljudima. Organizovane su konferencije, predavanja i koncerti u Britaniji te ljetne aktivnosti u inostranstvu. SOSG su podržavali saosjećajni profesori i učenici. Naravno, među njima je bilo mnogo ljevičarskih idealista, od kojih su neki bili komunisti.

Godine 1953, Džin Mekrindl (Jean McCrindle) bila je šesnaestogodišnja djevojka iz sjevernog Londona. Kad je neko iz SOSG-a posjetio njenu školu ohrabrujući učenike da se priključe ljetnom kampu u Jugoslaviji, Džin je poželjela da pođe. Njen otac je, međutim, bio protiv toga. Aleks Mekrindl je bio glumac, najpoznatiji po radu na radiju (kao i, mnogo kasnije, po ulozi generala Jana Dodone u filmu *Ratovi zvijezda IV: Nova nada*). "Moj otac je bio strastveni komunist tokom cijelog

svog života, još od tridesetih godina dvadesetog vijeka", sjeća se Džin. "pa je pokušao da me ubijedi da ne idem u Jugoslaviju, ponajprije jer se nije slagao s Titovim raskidom sa Moskvom 1948. Pošto ja dotad nikad nisam bila u inostranstvu, putovanje kroz Evropu vozom do Trsta, zatim do Bledskog jezera, a onda brodom preko Jadranskog mora do Makarske, da bismo se družili s drugim mladim ljudima iz zemlje o kojoj niko od mojih prijatelja i rodbine nije znao ništa, djelovalo mi je kao nešto čemu ne mogu da odolim, pa i nisam."

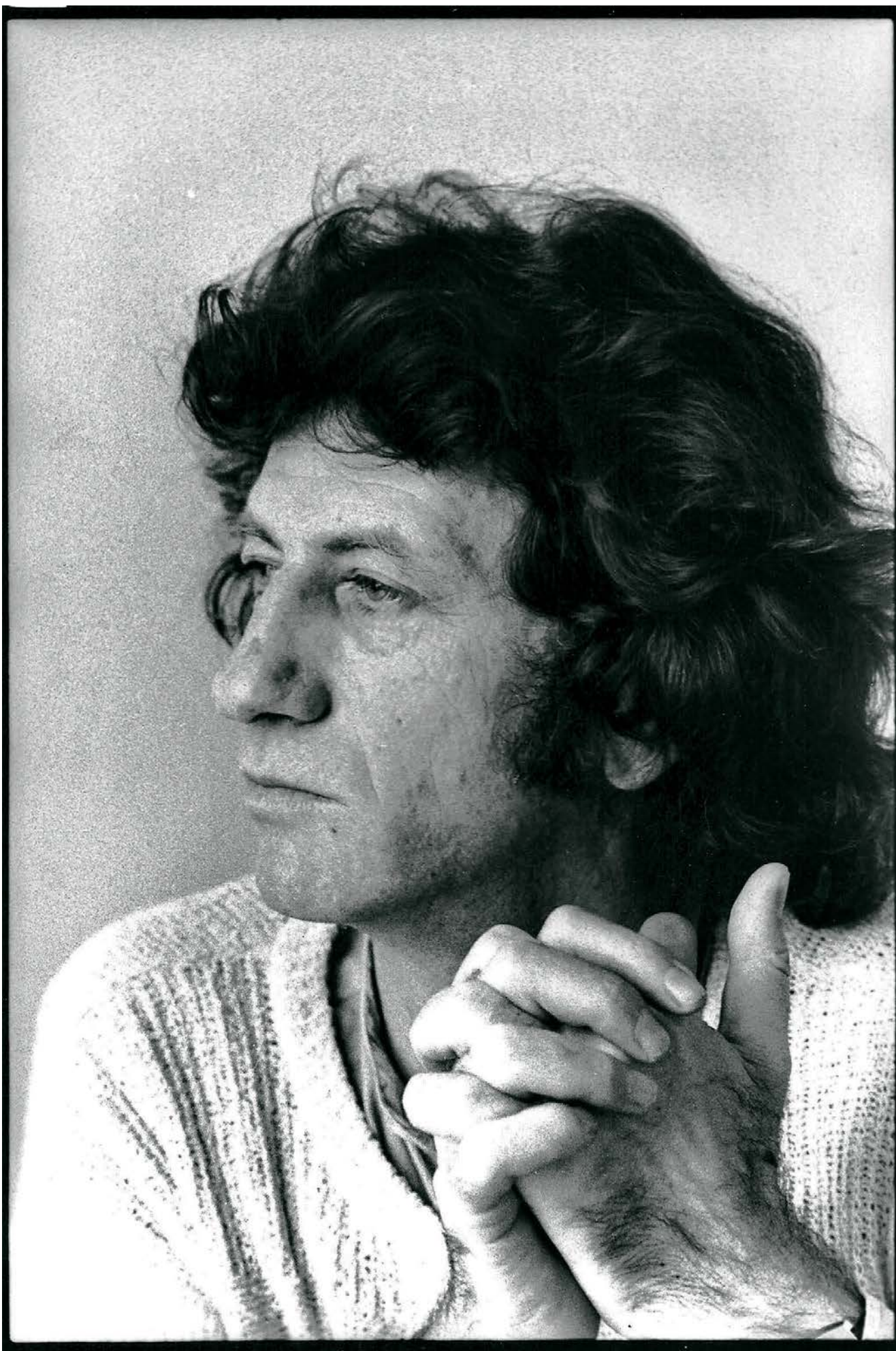
Između sredine jula i kraja avgusta (tačni datumi su nepoznati), ova grupa je najprije provela deset dana u Sloveniji, a zatim su otputovali u Makarsku gdje su proveli još deset dana. Ovo je bila prva SOSG-ova ekskurzija u neku komunističku zemlju i smatrana je najviše avanturističkom od šest ekspedicija poduzetih tog ljeta, i to zbog "teških uslova putovanja" i "primitivne vrste smještaja". (Ostala putovanja bila su u Norvešku, Berlin, Pariz, Ženevu i Norvič.) Bilo kako bilo, sekretar Saveza je zaključio kako su ovi izazovi poslužili "jačanju obrazovanja stečenog putovanjem u inostranstvo".

Ovaj sekretar, koji je putovao s grupom mladih, izvijestio je takođe da je "politička diskusija bila intenzivna, ali rijetko, ako i ikad, uzavrela". Fotografija nekih od učesnika kampa na plaži u Makarskoj sugerise da je politika bila manje važna od zajedničkih zadovoljstava ljeta pored Jadrana. Za barem dvoje od

njih, jedno od zadovoljstava bila je i romansa. Jer Danilo i Džin su se zaljubili. "To je zaista bio vrlo kratak susret – njemu je bilo osamnaest godina – pamtim da je bio živopisan i predivan", rekla nam je Džin u svom domu u Londonu. "Mi iz engleske grupe nismo govorili neki od jezika kojim su govorili Jugosloveni, a Danilo i ja smo mogli da pričamo jedino na školskom francuskom, a ni on ni ja ga nismo govorili tečno."

Ona je u središtu fotografije, plavokosa, kleči u pijesku u svijetloj košulji. On leži uz njenu lijevu ruku. Nakon ljetovanja, pisali su jedno drugom. Džini-na pisma Danilu nisu sačuvana, ali ona još uvijek ima jedno njegovo pismo koje joj je poslao u novembru 1953. Nikad se više nisu sreli.

Džin je bila očarana jugoslovenskim iskustvom pa se po povratku u London priključila Savezu mladih komunista. Napustila je partiju nakon 1956. godine, zbog sovjetske intervencije u Mađarskoj, ali je ostala politički angažovana na lijevi ci kao intelektualka i aktivistkinja; u jednom trenutku čak je bila kandidatkinja Laburista na parlamentarnim izborima. Duže od šezdeset godina otkako je fotografija snimljena, ona je pažljivo čuvala pismo sa svojim dodacima: "pričom o Crnoj Gori" i tri pjesme. "Čuvala sam ovu malu zbirku cijelog života, mada sam se mnogo selila i po Britaniji i u inostranstvu, uključujući dvije godine koje sam živjela u Gani i još dvije u Italiji. Nemam objašnjenje zašto nikad nisam poderala

Pariz, maj 1981.

foto Maristela Veličković

Cetinje, Jugoslavija
12. novembar 1953.

Moja slatka mala Džin:

Ima li ičeg tužnijeg od naše ljubavi? Mora da se pitaš zašto ne pišem. Ne, draga moja Džin, nikada te neću zaboraviti. Pre da ću da zaboravim svoje sopstveno ime, nego tebe, mala moja. Moja šutnja ne znači zaborav. Vidiš koliko je tužno što sam morao da čekam da se moj prevodilac vrati s puta. A tebe sam morao da ostavim u iščekivanju. Oprosti mi. I piši, a ja ću razumeti. Dodirnuću pismo s ljubavlju i razumeti ga na kom god jeziku da je napisano. Samo kad ga je tvoja draga ruka držala.

O moja draga slatka Džin, kad bi samo znala koliko si me usrećila svojom fotografijom koju si mi poslala. Ljubio sam je umesto tvog slatkog lica. Ljubim je svako jutro i svako veče. Kad ne bih bio muškarac, plakao bih, ali nemam suza.

Draga Džin, ti bi možda želela da znaš nešto više o meni. Mora da se pitaš otkud odjednom znam engleski. Ali ne, ja ne znam engleski. Znam da kažem samo "very sorry" i "my very dear". Very

sorry sam jer ne mogu da te ljubim i grlim, a za ono drugo znaj da se odnosi samo na tebe. Dragi Džin, tvoje pismo mi je pročitao prijatelj čija majka je Amerikanka. On sada piše ovo pismo. Kao što sam već rekao, bio je na putu pa sam ga morao čekati da bih ti odgovorio. Mora da se pitaš kako to da nemam suza. Sve sam ih već isplakao.

Moj otac je bio siroti Jevrejin. Nacisti su ga spalili u nekom konclogoru, a ja sam sa majkom i sestrom živio u Mađarskoj kod nekih očevih rođaka. Očeva smrt bila je samo prvi udarac. 1947. smo došli u Jugoslaviju, u majčinu otadžbinu. Ovde je i ona umrla u maju 1950. Izgubio sam majku! Sestra mi se prošlog leta udala i sada sam sâm. Ti si mi jedino svetlo i tužna uspomena u životu. Živim sa dedom i ujakom koji se brinu za mene. Ovo ti pišem da bi znala nešto više o meni. Ovo je najmanje što mogu da ti kažem o svom ratnom detinjstvu. Do 1947. sam čuvao stoku, bio sluga i prodavac novina, uvek gladan i uplašen. Zato ne mogu da plačem. Dragi Džin, piši mi o sebi.

Koliko sam samo srećan bio kad sam shvatio da bi želela ponovo da dođeš u Jugoslaviju. O, kako bi divno bilo sresti i videti te ponovo. Obećaj mi, Džin, da ćeš pokušati da dođeš. I obećavam da ćemo se videti. I obećaj mi da ćeš da misliš na sve ovo, čak i ako ja tebe zaboravim (a ja tebe neću zaboraviti nikada), i znaj da ću ja uvek da mislim na ovo, i na tebe.

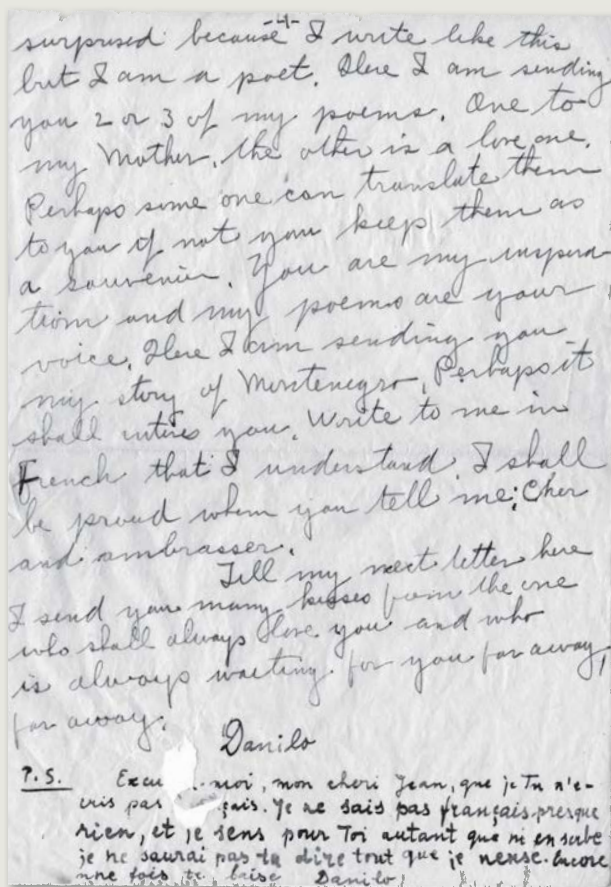
Dragi Džin, nemoj da te iznenađuje što ja pišem ovako, jer ja sam pesnik. Evo ti i šaljem dve ili tri svoje pesme. Jedna je za majku, a jedna je ljubavna. Možda ti ih neko može prevesti, a ako ne, sačuvaj ih kao suvenir. Ti si moja inspiracija, a moje pesme su tvoj glas. Šaljem ti i svoju priču o Crnoj Gori. Možda će da te zainteresuje. Piši mi na francuskom koji razumem. Biću ponosan kad mi kažeš: *cher i embrasser*.

Do sledećeg pisma šalje ti mnogo poljubaca onaj koji će uvek da te voli i uvek da te čeka daleko, daleko.

Danilo

P.S. Excusez-moi, mon cheri Jean, que je tu n'ecris pas en français. Je ne sais pas français presque rien, et je sens pour Toi autant que ni en serbe je ne saurai pas tu dire tout que je pense. Encore une fois te baise. Danilo

(P.S. Oprosti mi, draga moja Džin, što ti ne pišem na francuskom. Ne znam francuski skoro nikako, a osećam prema tebi toliko da ni na srpskom ne bih znao da ti kažem sve što osećam. Još jednom te ljubi, Danilo)

prvo ljubavno pismo koje sam ikad dobila ili zašto ga nisam izgubila tokom putovanja ili povratka kući. Osim ako to nije ljubav, odnosno osjećanje da te volio neko kao Danilo."

Do prije otprilike deset godina, Džin nije znala da je Danilo postao slavan pisac. Njihov kratki nevini susret – zajedno

sa ovim tekstovima – ostao je u sferi potpuno privatnog. Osim ovog pisma, ne postoji njegov drugi trag u Kišovom pisanju, barem koliko znamo. Ona se sada ljubazno saglasila da priča bude ispričana te nam je dopustila da prevedemo pismo i priču natrag na Kišov maternji jezik. Pismo i priča postoje samo u

engleskoj verziji, koju je sa Kišovih izgubljenih srpskih originala preveo njegov prijatelj sa Cetinja, izvjesni Franc Žižek, čija je majka bila Amerikanka (a otac, očito, Slovenac, što Franca čini još jednom "etnografskom retkošću"). Kad je riječ o prevodu, najveća dilema je bila da li da tekst prevedemo na ekavsko ili ijekavsko

Pismo o Crnoj Gori posvećeno mojoj prijateljici iz Engleske

Ako te zanima zemlja po imenu Crna Gora ne traži je na mapi sveta ili Evrope, jer ćeš je, veruj mi, teško pronaći. A ako je i nađeš, vrh tvoje olovke može celu da je prekrije!

Pogledaj: na mapi je ona označena sivkasto-smeđom bojom – kao da je neko prosuo kafu; ali to nije kafa – to je tek divlja golet – “karst”. Tu su i mala polja, okružena golim planinama: razgalila bi te, kad bi samo mogla da ih vidiš. Ona nisu veća od dvatri metra kvadratna, a kad bi ih videla, možda bi se setila drevne bajke koja kaže da je ovim krajevima nekad koračao čudesni div, a da su polja tragovi njegovih koraka. A ako negde vidiš traktor veći od ovih polja, nećeš da se iznenadiš kad primetiš seljaka kako ore primitivnom “Adamovom plugom” ili kako kopa tvrdu zemlju motikom. Kad se približiš njegovoj kući, ugledaćeš nisku sušnicu s malim prozorima, na podu ćeš – kada uđeš – videti ognjište. Možda i ne znaš šta je ognjište: to je, prosto rečeno, vatra unesena u kuću i položena na pod. Iznad plamena s tavanice visi glinena posuda vezana konopcem. U njoj se kuva dobro osušena šunka, poslednja koja im je ostala, koju će ipak ponuditi tebi, jer si gošća. Izneće ti i vina – ako si u delu Crne Gore gde se uzgaja vinova loza, kao u Crmnici – pa ćeš da pijesh slatko crno vino i ne znajući da ga je iscedila ovdašnja sirotinja svojim bosim stopalima. Gde god da kreneš, svako će da te ponudi svojim vlastitim niskim tronošcem da na njemu sediš kraj ognjišta zacrnjenog od dima. I reč “crnogorski” za tebe više neće da označava samo veselu šarenu narodnu nošnju, nego nešto manje šareno, ali intenzivnije.

Nemoj da se iznenadiš ako ti se zemlja i ljudi učine grubim. U mnogim ovdašnjim kućama na zidovima još stoje sablje koje bi ti, kad bi znale da pričaju, prikazale svu grubost ljudi. Ispričale bi ti priču o pradedi i dedi tog seljaka s polja koji su vodili teške bojeve s Turcima i kako je mala planinska Crna Gora stolicima bila poprište krvavih bitaka. Dok su sve susedne zemlje, praktično ceo Balkan, patile pod ovim opasnim zavojevačem, Crna Gora je bila zemlja slobode i niko nije mogao da je potpuno pokori.

Ova dugotrajna borba stvorila je velikog umetnika reči koji je uobličio večan spomenik crnogorskom patosu i hrabrosti. Ime mu je Petar Petrović Njegoš, a bio je pravoslavni vladika Crne Gore i najveći pesnik celog južnog dela Jugoslavije sa svojom lirsko-epskom poemom *Gorski vijenac*. Ovde moram da pomenem kako je tvoj filozof i pesnik Milton imao veliki uticaj na njega i njegove filozofsko-teološke stavove koje je objasnio u svom spevu *Luča mikrokozma*, baš kao što je Milton objasnio svoje u *Izgubljenom raj*u. Nemam nameru da ti još mnogo pričam o istoriji. Samo pažljivo pročitaj *Gorski vijenac* – preveden je na engleski još davno – i znaćeš sve o crnogorskom mentalitetu.

Tokom Drugog svetskog rata, Crna Gora je – kao i uvek – bila

The letter about Montenegro dedicated to my English friend.

If you are interested in the country named Montenegro, don't seek it on the map of the whole world or Europe, for, believe me, you would hardly find it. And, if you find it, the tip of your pencil would be enough to cover it all!

Look: on the map it is marked with the greyish-brown colour – as spread with coffee; but that isn't coffee – that's only bare rocky wilderness – “karst”. And little fields, surrounded with naked mountains; you'll be filled with enthusiasm, if you should only catch a glimpse over them. They are not bigger than two or three m², and, looking at them, you would perhaps remember an old fairy-tale telling that was somewhere here walking long, long time ago a miraculous giant and these fields are traces of his steps. And if you should happen to see a tractor being bigger than these fields, you wouldn't get surprised perceiving a peasant working with

jedna od prvih republika koje su podigle ustanak protiv talijanskih fašista koji su hteli da okupiraju ovu siromašnu zemlju sa nešto malo obale i neosvojivim planinama. Ima mnogo grobova rasutih duž cele zemlje sa imenima mnogih narodnih heroja svedoka ove herojske borbe.

Nakon ovog rata Crna Gora je stekla nezavisnost i jednaka prava. Sada je deo federacije kao Narodna republika sa vlastitim Centralnim komitetom koja ulaže mnogo truda u obnovu s ciljem da dokine večnu pasivnost. A ako prođe nekoliko godina pre tvoje druge posete Crnoj Gori, moći ćeš da vidiš njen uspon mnogo bolje nego danas. Ova zemlja ima sve uslove da bude aktivan deo Jugoslavije i da unutar nje doživi procvat. Da samo na tren vidiš Titograd, njen glavni grad, obnovljen iz ruševina, imala bi priliku da svedočiš njenom brzom razvoju. Ne, Crna Gora nije poljoprivredna zemlja. Njene vrednosti su boksit, nafta, železna ruda i druga prirodna bogatstva koja dosad nisu eksploatisana te će ona biti srećnija i lepša zemlja nego ikad pre. Evo vrlo kratko i nekih činjenica: Titograd je sada već obnovljen, izgrađena je pruga Nikšić – Titograd, kao i velika železara u Nikšiću. Osim ovoga, počela je i izgradnja velike pruge od Beograda do Bara na našoj obali. Izgled naše zemlje kao i njenih ljudi se promenio i menja se iz dana u dan. A tebe, strankinju i gošću, kad opet dođeš u našu zemlju, dočekaćemo sa šunkom i vinom, ali ćemo takođe i da uživamo u obilju svega što volimo.

Kiss Danilo

Preveo: ŽIŽEK FRANC

narječje. Kao cetinjski gimnazijalac, Kiš je govorio i pisao ijekavski, što se vidi iz ranih radova, pa i pjesama priloženih uz pismo. Ipak, znajući da je Kišov književni glas prepoznatljivo ekavski te svjesno izbjegavajući pokušaj nekakve forenzičke rekonstrukcije originala, odlučili smo se za ekavicu.

PISMO DŽIN

Ovo pismo ipak nije najstariji primjer Kišove proze koji je sačuvan; priča “Crveni bik” objavljena je ranije iste godine; takođe, u vrijeme pisanja pisma priča “Juda” objavljena početkom naredne godine bila je vjerovatno završena. To, međutim, jest najstarije njegovo pismo

za koje znamo. Prvo što u pismu primjećujemo jesu njegova blistava iskrenost, direktnost i srdačnost. To su osobine čovjeka i (neodvojivo od toga) umjetnika koje su privlačile ljude Kišu tokom cijelog njegovog života, dok su odbijale nekolicinu onih koji nisu vjerovali u njih ili su ih nipodaštavali. Ranjivost i

ODJEK IZ DJETINSTVA

Улице сиве.

Самоћа. Вече.

- Иди кући, синче!
неко строго рече.Ударите дијете;
плачућ одо путем...О гдје си, мана!
О, мајко, дођи -Да дјетињство које
помиљујеш прутен.

Сеоска кафана у покољко доба.
У тихимичи нешто дриће виолина;
У једном путу, поред фане вика,
Бећар свато гласу међу длака оба.

Већ-му глас промучко, ах још мена мира,
сад пјесму пјесму бећаруку и стару,
док лукави циго - стрнав задњу пару -
тузку једну пјесму по стоти пут свира...

Тако сједим и ја, дуго и очајко,
слушајући у ноћи са погледом енеким -
и вјечито шапћем - тихо и потајко -
једну тузку пјесму о очима њекиим.

Данило Киш

Данило К И Ш

Pour souvenir à Jean
2. Kiš

РАСКРШЋА

Среди смо се, драга, на раскршћу неком
и пружи смо тихо руке једно другом.
Пред нама се пружа у бескрај далеко
стаза којом ћемо ићи - можда - дуго.

И док твоје лице сија се од среће,
јер нам тај загрљај нико неће смести,
јаросјећам ново раскршће нас сријеће,
и питам: растанци зашто су тако чести?

Данило Киш

Makarska

foto
"Gama"

MAKARSKA, LETO 1953: U prvom redu, u sredini, Džin Mekrindl, plavokosa devojka u svetloj košulji; uz njenu levu ruku Danilo Kiš, leži

nježnost, ali bez slabosti: to je karakteristična kombinacija.

Pismo sadrži prvi izvještaj o Kišovim "ranim jadima": očeva smrt u holokaustu, majčina smrt na Cetinju i sestrin skorašnji odlazak. On nabraja ove događaje bez samosažaljenja, više kao važne činjenice o samom sebi. "Uvek gladan i uplašen" prije nego je stigao u Jugoslaviju 1947. godine, Kiš je sada "sam". To je pozadina pjesme Svatovi, objavljene dvije godine kasnije: "...Crni su mi odnijeli / majku // a bijeli / sestru..."

Čudno je pročitati frazu "u nekom konclogoru" i zatim shvatiti da te 1953 - samo osam godina poslije kraja rata - ime Aušvic nije još posjedovalo svoju strašnu

vrtoglavu moć, moć koja se danas doima neizbrisivom.

Naposlijetku, pismo završava zvučnim samopotvrđivanjem: "Nemoj da te iznenađuje što ja pišem ovako, jer ja sam pesnik". Imao je takođe pravo da se nazove proznim piscem ili pripovjedačem, jer su "Crveni bik" i posebno "Juda" zanimljiviji od njegovih tadašnjih pjesama, ali pjesnik je u to vrijeme bila vokacija kojoj je težio.

PESME

Tri pjesme koje je Kiš poslao Džin Mekrindl su ljupke i fine. Nažvrljao je "Majka III" pri dnu papira sa Odjekom iz djetinjstva; po svoj prilici je smatrao kako ona čini triptih sa Oproštajem sa majkom

i Susretom s majkom u jesen, pjesmama objavljenim tokom 1953. Ako je i sačuvao kopiju ove pjesme, mora da ju je poslije izgubio. U svakom slučaju, nije je objavio. To sugeriše da čak ni tada nije pridavao tako veliki značaj svojoj poeziji.

Raskršće sa ozbiljnošću evocira nepredvidljivi susret s Džin, a njeno lice koje sija od sreće za nas je - prepoznatljivo i čudno - lice s fotografije. Ali pjesnik zna bolje od čovjeka. "I obećavam da ćemo se videti", napisao je Kiš u pismu, dok pjesma anticipira trajni rastanak.

Od ove tri pjesme, ona treća - bez naslova - najbliža je Kišovoj prozi. Njena "seoska kafana" je romantično-melanholična verzija košmarne seoske krčme iz priče "Juda", u kojoj (Euarda) Kona vrijeđaju druge pijanice "u ekstazi antisemitizma".

PISMO O CRNOJ GORI

Skoro potpuno odsustvo pisanja o Crnoj Gori u Kišovom opusu je često komentarisano. Osim jedne ili dvije stranice u romanu Bašta, pepeo i nekoliko rasutih rečenica u esejima i intervjuima, on skoro da i ne kaže ništa o zemlji u kojoj je živio sedam godina i koju je redovno posjećivao do kraja života. Roman o

ODJEK IZ DJETINJSTVA

Ulice sive.
Samoća. Veče.

– Idi kući, sine!
neko strogo reče.

Udariše dijete;
plačuć' ode putem...

O gdje si, mama!
O, majko, dođi –

Da djetinjstvo moje
pomiluješ prutem.

Danilo Kiš
(*Majka III*)

RASKRŠĆE

Pour souvenir à Jean
D. Kiš

Sreli smo se, draga, na raskršću nekom
i pružismo tiho ruke jedno drugom.
Pred nama se pruža u beskraj daleko
staza kojom ćemo ići – možda – dugo.

I dok tvoje lice sija se od sreće,
jer nam taj zagrljaj niko neće smesti,
ja osjećam novo raskršće nas srijeće,
i pitam: rastanci zašto su tako česti?

Seoska kafana u ponoćno doba.
U tišini nježno dršće violina;
u jednom kutu, pored flaše vina,
bećar sa'go glavu među dlana oba.

Već mu glas promuko, al još nema mira,
sad pjevajući pjesmu bećarsku i staru,
dok lukavi Cigo – strpav zadnju paru –
tužnu jednu pjesmu po stoti put svira...

Tako sjedim i ja, dugo i očajno,
bludeći u noći sa pogledom snenim –
i vječito šapćem – tiho i potajno –
jednu tužnu pjesmu o očima njenim.

Cetinju koji je "dugovao sebi", kako je rekao u intervjuu iz 1982, nikad nije doživio milost uobličenja. Tako da je neobično u naše vrijeme otkriti tekst posvećen Crnoj Gori, napisan pred kraj njegovog življenja tamo – tekst namijenjen samo jednom paru očiju. Uza sve, on tekst naziva *priča*, ne esej ili skica. I ima pravo, pošto ovaj mali tekst ima književnu notu. Ako želi da ga se prati, Kiš mora da nađe način da komunicira preko barijera jezika i znanja. Jer što se tiče čitateljke i njenog predznanja o Crnoj Gori, Kiš o tome sa sigurnošću ne zna ništa, osim njene spremnosti da bude zainteresovana. Ovakva pretpostavka za Kiša je bila pravi temelj veze između pripovjedača i publike; zapravo to je ključni temelj za dosezanje univerzalnosti koju je on cijenio kao jedan od najvrijednijih atributa književnosti, možda najvrijedniji od svih.

Treba, dakle, svojoj temi da pristupi na način koji će čitateljku prvo da angažuje, a *zatim* da je informiše. Započinje tradicionalno prvom karakteristikom Crne Gore – njenom veličinom – te nastavlja u neuobičajenom maniru. Mogao je da napiše "Crna Gora je vrlo mala", ali to bi bilo opšte mjesto. Umjesto toga, on ispisuje tajanstveno upozorenje kazavši kako će, čak i ako nađe ovu zemlju na geografskoj karti, vrh njene olovke da je cijelu prekrije. Ova mala igra sa perspektivom u jednom potezu dovodi Džin u vezu s Crnom Gorom. I prelijepo funkcioniše, što je i Kiš morao da osjeti, jer je slika ostala da lebdi

Danilo Kiš, Cetinje, 1953.

u njegovoj imaginaciji vrativši mu se deceniju kasnije dok je pisao *Baštu*, *pepeo*, kad je ponovo povezala otadžbinu njegovu majku sa ženskom ljubavlju:

"Moja je majka pokušavala da bajka-ma jesenjih kiša suprotstavi svoju sopstvenu legendu, situiranu u prostoru i vremenu, pa mi je, kao dokaz, donosila kartu sveta (1:500.000, nađenu u očevoj zaostavštini), na kojoj bi mi vrhom svoje pleteće igle označavala tu Arkadiju, taj sunčani Eldorado njenog idealizovanog djetinjstva, tu ozarenu Maslinovu goru, taj Montenegro."

Zatim se fokusira na mapu kojom Džin ne bi trebalo da se posluži i nudi

metaforičku "transpoziciju" od one sorte za koju će kasnije u svojoj literaturi postati majstor; papir na geografskoj karti izgleda kao da je po njemu prosuta kafa, ali ta (nepostojeća) kafa predstavlja (stvarne) stijene i mala polja. To je bajkovit pejzaž, ali Kiš to ne kaže direktno; on veli da *kad* bi Džin to mogla vidjeti, onda bi se *možda* prisjetila bajke. Dosjetka o veličina polja je varirana u humornoj slici: ona su čak i manja od traktora koji ih oru. (Usput rečeno, jedini traktori u Kišovom opusu izuzev ovih pojavljuju se u posljednjoj priči *Grobnice za Borisa Davidoviča*, u inventaru slika iz Dermalotovljeve poezije: "gmizanje traktora i lokomobila u zlatnoj pšeničnoj preriji".)

Pominjanje traktora dopušta Kišu da uvede drugu crnogorsku temu: spornu tradiciju i modernosti. Ostatak ovog paragrafa ugodno je pitoreskan sve do posljednje rečenice: "I reč 'crnogorski' za tebe više neće da označava samo veselu šarenu narodnu nošnju, nego nešto manje šareno, ali intenzivnije." Ova iznenađna antiteza između *couleur locale* i intenziteta pojavljuje se niotkud i nepogrešivo upućuje na Kišovu kosmopolitsku književnu poetiku.

Tu je zatim i iskren sažetak mitova o herojskoj Crnoj Gori – istih mitova na čiji račun će 25 godina kasnije u *Času anatomske* da zbija šale: "...sve junak do junaka, Crnu Goru i sedmero brda nikad Turci nijesu poharali, nikad pokorili, a meni se činilo da sam ja sve te pesme već jednom

čuo, da sam sve te priče, one iz školskog udžbenika (Jagoš Jovanović: *Istorija Crne Gore*) i usmenog predanja, sa užasnim, homerskim preterivanjima, već negde čitao..." Da Kiš kao osamnaestogodišnjak nije nekritički uživao u ovim mitovima, njegovo seciranje nacionalizma u zrelim godinama ne bi zvučalo istinito niti bi nosilo istu ubjedljivost.

Zatim pominje Njegoša, ime koje jedva da postoji u njegovom objavljenom opusu. Pohvala Njegošu je konvencionalna, što nam zapravo olakšava da shvatimo zašto nije imao šta da kaže o njemu u kasnijim godinama. Ali vrijedi vidjeti kako mu um već funkcioniše komparativno i kako uvodi Milтона. Komparacija je komunikacija; Kiš traži vezu sa prijateljicom iz Engleske preko engleske književnosti.

Dovodeći svoju mikro hroniku do savremenosti, Kiš veliča ratno junaštvo Crnogoraca, a zatim slavi poslijeratnu obnovu. U ljudskom i istorijskom smislu, posljednji dio priče je dirljiv i nemoguće ga je čitati bez nostalgije za patriotskim ponosom i vjerom u budućnost te generacije. To je oporo podsjećanje na zajedničku posvećenost koja je davno nestala i koju je danas teško razumjeti. U književnom smislu pak, pasus nudi malo otkriće: on zapravo proširuje domen Kišove ekspresije. Jer on predstavlja, barem koliko nam je poznato, jedini primjer njegovog pisanja koji odobrava zvanična režimska opšta mjesta: "Ne, Crna Gora nije poljoprivredna zemlja. Njene vrednosti su boksit, nafta, železna ruda i druga prirodna bogatstva koja dosad nisu eksploatisana te će ona biti srećnija i lepša zemlja nego ikad pre." Ovaj posve bezazleni entuzijazam spram industrijskog razvoja sadrži dašak žanra socijalističkog realizma koji istoričarka Šila Ficpatrik zove "dečko sreće djevojku koja sreće traktor". Njegov mladalački entuzijazam koji potiče od potrebe (koju će uskoro prevazići) za osjećajem pripadnosti, jedan je od mogućih korijena Kišovog shvatanja štetnog saučesništva Darmolatova, prilagodljivog liričara sovjetske stvarnosti iz *Grobnice za Borisa Davidoviča*. Zahvaljujući Džin Mekrindl sada malo bolje razumijemo polaznu poziciju onoga što je Suzan Zontag prozvala Kišovim "književnim putovanjem".

Kiš, silueta s

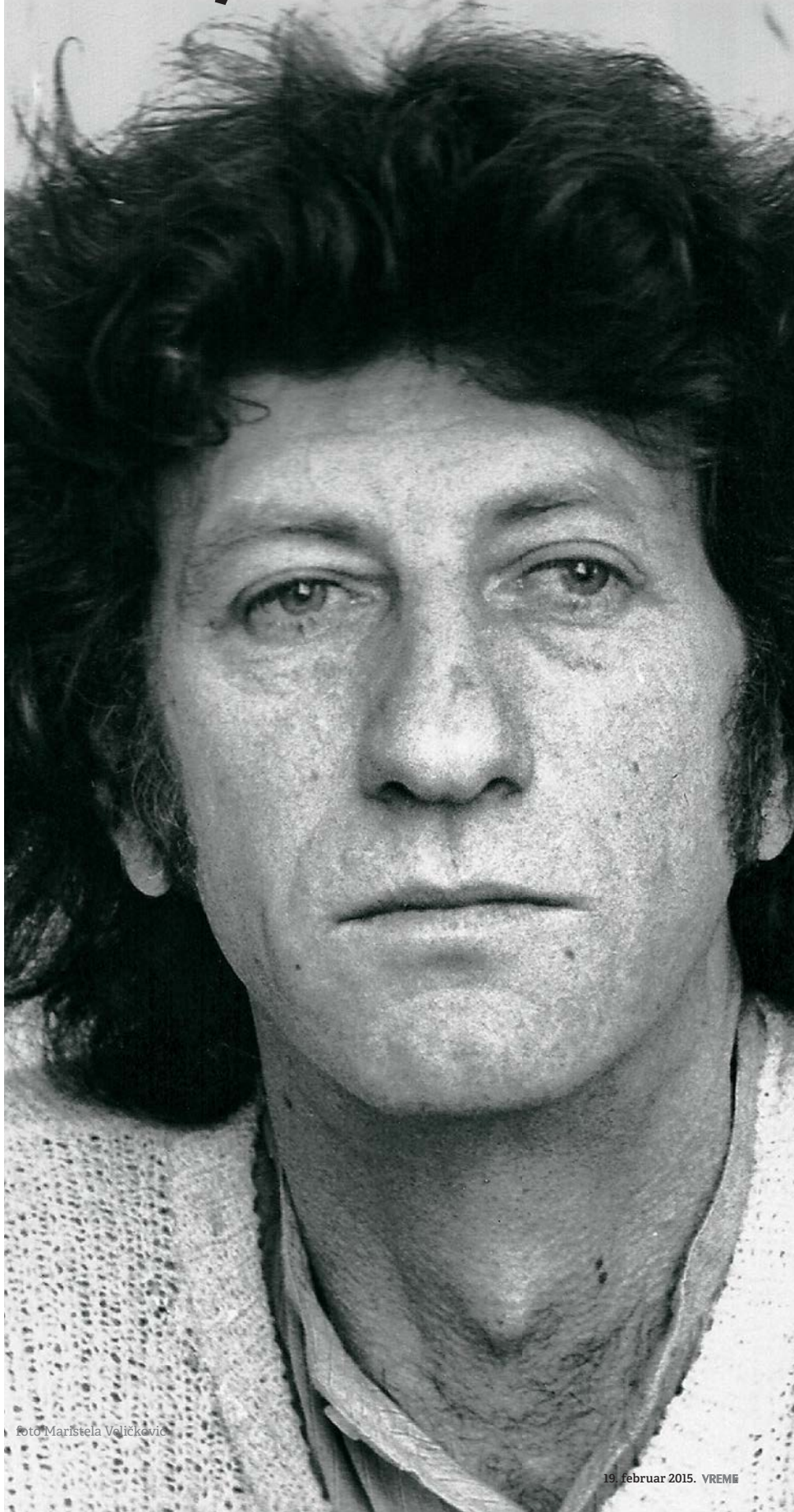

Foto: Maristela Veličković

one strane... S. C.

Kiš je pisac gubitaka, poraza i nesreća, ne zato što je njegov život tragičniji od života bilo kog drugog čovjeka, nego zato što je kod njega svijest o toj tragediji napadno prisutna. Ko ga je malo više čitao, ili malo bolje poznao, zna o njegovom velikom egzistencijalnom strahu, o pravoj jezi koja ga je pratila kroz život. Ta jeza je izvor njegove izuzetne koncentracije i zaista rijetke radoznalosti, a možda je tu energija njegovog talenta. Obdarenost za strah, nazovimo je tako, osjećanje o stalnoj bliskosti tragedije, ili o tragediji kao naličju svakog mira i sreće, to može biti jedan od razloga što sretamo njegovu siluetu u trenucima kad prava tragedija grune i u naše živote. Tada smo sišli u njegovo stalno prebivalište, tamo su, čak i ako je to prebivalište sazdano od mraka i krvi, otvorene njegove knjige

Piše: **STANKO CEROVIĆ**

Otkad je umro, nekoliko puta sam pisao i govorio o Kišu. Ne znam tačno kad, ali ne davno, došlo mi je do svijesti saznanje da sam to radio kao da je živ. O knjigama, idejama ili ličnosti, govorio sam kao da se još nijesu otrgli iz ovoga svijeta, kao da učestvuju u nadama i borbama na isti način kao mi sami, isto toliko vezani željama i ogorčenjima kao oni što se pokoravaju ambicijama tijela. Sad prvi put govorim sa sviješću da je Kiš prešao na drugu, zauvijek nedostižnu stranu.

Pretpostavljam da treba da prođe jedna generacija ljudi da bismo došli do ove svijesti da je čovjek kojeg smo znali, ili umjetnik kojeg znaju svi koji znaju njegovo djelo, zaista mrtav. Tek sledeća generacija počne da gleda djelo oslobođena sjećanja na biografiju – ili karijeru, ružnije ali istinitije rečeno – što omogućiti da se bolje vidi istinska vrijednost ili bezvrijednost čovjeka i djela. Nije dovoljno, riječju, da čovjek umre da bi se zaista oslobodio veza sa svijetom, već treba da se promijeni svijet koji ostavlja za sobom.

Sa Kišom je ispalo drukčije. Bar u načinu na koji ga ja vidim, vrlo promijenjenog i čudno prisutnog.

To je posledica ratnog iskustva.

Kiš je umro neposredno pred početak strašnog rata koji je možda totalno razorio svijet u kojem je on živio. Prvo posmrtno iskustvo njegove sjenke je košmar u kojem prepoznaje samo razbacane komade svijeta s kojima se uspavala. Kao da odjednom ne prepoznaje ništa u svijetu

s kojim joj se do malo prije činilo da ima duboke i neraskidive veze. Riječ je o jednom opštijem saznanju o ratu.

Prvo u sebi, a onda, čini mi se, i na drugima, primijetio sam da u ratu bar privremeno strašno postradaju nama dragi mrtvaci, kao živi ljudi koji su već bili ostvarili karijere, ili napravili djelo u predratnom svijetu. Napravi se munjevita i velika čistka: preko noći se ispostavi da nam djela i ljudi kroz koje smo maltene svijet gledali i osećali ne znače baš ništa, da ih je vrijeme prevazišlo, da ne kažem pregazilo, kao da su u toj noći sadržani vjekovi. Razlog je radikalnost ratnog iskustva. Ono što se zaista dešava kroz decenije ili vjekove, što će reći mijenjanje i propadanje životnih formi u društvu, ili u kulturi, to rat obavi u jednom rezu, kao da dubina reza nadoknađuje trajnost: postradaju i oblici, i odnosi u društvu, i ideje i osjećajnost. Ovo sam jasno osjetio u toku jugoslovenskih ratova: sasvim bez obzira na kvalitet djela, ili na našu vezanost za ljude, sve ono što je snažno obilježavalo predratno vrijeme naglo se odmakne, zaista postane "prije rata", a ta sintagma označava neko vrlo daleko i tuđe doba. Onda sam se dosjetio, kroz priče i literaturu, da je tako bilo i u Drugom svjetskom ratu i vjerovatno u svakom ratu: predratno vrijeme potone u prošlost mnogo dalju nego što bi se reklo po datumima. Rat razmakne datume, bolje reći raskreći ih, jer je riječ o bolnom procesu. Ovo ne znači da su zbrisani loši ljudi, ili loša djela, nije riječ o vrednovanju, u smislu u kojem se kaže da će vrijeme pokazati šta vrijedi a šta ne vrijedi. Privremeno, neposredno posle rata,

tuđe nam je sve, i vrijedno i bezvrijedno iz predratnih vremena, prosto nas se ne tiče, jer ne govori ništa o ratnom iskustvu koje dominira životom. Zato nam se čini da se neposredno posle rata nalazimo u potpunoj praznini, da društvo stvara iz početka, da nema na šta da se osloni. To ne traje dugo, ta praznina. Kako se počne nad ranama zatezati koža, i nad sjećanjem rata uspostavljati obična životna iskustva, tako počnemo u predratnim prethodnicima prepoznavati, ipak, svijet koji je isti kao naš. Most preko provalije se izgrađuje, ukoliko je rečeno da društvo preživljava bar s kontinuitetom jezika. I tek onda se napravi ona čistka u kvalitetu, naime iz predratnih...

U ovom procesu, sa Kišom se dešava nešto neobično što nijesam u stanju da objasnim, ali što omogućava nagađanja i slutnje, ili bar postavlja zanimljiva pitanja.

Čini mi se da je on jedina figura iz predratne kulture koja je bila pomalo živa i u toku ovog rata, kao da je njegov duh pravio uspješnu karijeru na cijelom srpsko-hrvatskom području usred najvećih lomova. Ne govorim o izdanjima knjiga, ni o citiranju njegovih izjava, ili o pozivanju na njegove ideje, nego o istinskom prisustvu Kiša u razorenim svijestima ljudi, blizak i živ kao da je dio ratnog iskustva, i to ne kod rijetkih "najboljih čitalaca" o kojima je on sanjao i čiji je značaj za život knjige precjenjivao, već i kod ljudi koji ni sami ne znaju od kuda su nešto naučili o Kišu i kad je u njih ušao utisak o Kišu koji je tako uporno živ. Elitista, ako ga ima – prvi evropskih razmjera u nas – i narodni »

čovjek sa ulice ako ga ima među piscima, strasnik koji je živio na dnu nesreće, Kiš je – namjerno upotrebljavam najodvratniji od svih klišeja – *ovaj rat proveo s narodom*. Ne samo zato što su zbjegovi, logori, klanja i zastrašivanja bespomoćnog i anonimnog čovjeka njegovo djelo i njegov život, nego tu ima nekih dubljih razloga.

Iz ovoga bi bilo brzopletu zaključivati kakva će biti vrijednost Kišovog djela u budućnosti, ali se već vidi da će on zauzimati osobeno mjesto u svijesti ljudi koji govore njegovim jezikom i da će se, u najmanju ruku, vraćati s posebnom snagom u tu svijest u trenucima velikih nesreća, kad se čini da je beznađe nadvladalo život.

Sad o slutnjama i nagađanjima.

Kiš je pisac gubitaka, poraza i nesreća, ne zato što je njegov život tragičniji od života bilo kog drugog čovjeka, nego zato što je kod njega svijest o toj tragediji napadno prisutna. Ko ga je malo više čitao, ili malo bolje poznao, zna o njegovom velikom egzistencijalnom strahu, o pravoj jezi koja ga je pratila kroz život. Ta je jeza izvor njegove izuzetne koncentracije i zaista rijetke radoznalosti, a možda je tu energija njegovog talenta. Obdarenost za strah, nazovimo je tako, osjećanje o stalnoj bliskosti tragedije, ili o tragediji kao naličju svakog mira i sreće, to može biti jedan od razloga što sretamo njegovu siluetu u trenucima kad prava tragedija grune i u naše živote. Tada smo sišli u njegovo stalno prebivalište, tamo su, čak i ako je to prebivalište sazdan od mraka i krvi, otvorene njegove knjige.

Svi veliki umjetnici tamo borave, oni koji su prošli ispit vremena otuda stalno zrače i održavaju život mira i privida u ravnoteži sa skrivenim svijetom duha, daju, da tako kažemo, dubinu svakodnevnog života. Ali način na koji Kiš ulazi u taj svijet je, bar u srpsko-hrvatskoj kulturi, sasvim originalan.

Kiš je prvi pisac u toj kulturi koji je zaista živio kroz pisanje i za pisanje, ali ne kao artista, ma koliko da je i njega samog povremeno zaslijepljivala vrijednost njegove maestrije i ma koliko izazivala poštovanje danas kod svih ljudi koji pišu. Andrić je "gospodin koji piše", Njegoša je poezija više progonila i nametala mu se nego što je on nju tražio – ovo ne govori ništa o vrijednosti djela, samo o originalnosti puta.

Za Kiša je literatura sredstvo u traženju istine, ili apsolutnog, ili metafizičke utjehe – ovaj treći izraz je najbolji, jer njegova potraga nije bila apstraktno istraživanje, nego borba za život u kojoj se, naravno, gubi život. I tu, eto, može biti izvor bliskosti koju ljudi s njim osjećaju u velikoj tragediji: u iskrenosti i totalnosti njegove patnje i u naporu s kojim je pokušavao pisanjem da prevaziđe tu patnju. Mislim da moje prijateljstvo s Kišom ovdje ništa ne učitava u njegovu sudbinu, što bih htio da izbjegnem – nego kad se odbaci cio vatromet njegovog života, avanture, sukobi, zadovoljstva i karijera, ostaje suočavanje s ličnim i metafizičkim zlom, suočavanje u kome je bio potpuno iskren i usamljen. Odatle izlazi njegova literatura: ne znamo šta će o njoj misliti buduća pokoljenja, ali čitaoci osjećaju da je on uložio cijelo svoje biće u pokušaj prevazilaženja čovjekove nesreće. I u tome je nekako "naš čovjek", paćenik iz našeg rata.

Zato njegove knjige ostavljaju utisak jednog djela, traže da budu pročitane skupa, skoro kao da su u nastavcima. Mada – i tu se vidi koliko djelo izmiče samom piscu, jer je Kiš bio vrlo ponosan na sposobnost ocijenjivanja svojih knjiga – takva cjelina ne postoji za ono što se zove porodični ciklus, ta cjelina je površna i čini mi se već sad, samo nekoliko godina posle smrti pisca, njegove namjere su prevaziđene. Ništa nam ne govori tvrdnja o nekom porodičnom, ili biografskom ciklusu, to pripada prevaziđenom literarnom ukusu prošlog i ovog vijeka, ali se knjige iz tog ciklusa savršeno uklapaju u cjelinu djela, završno s *Enciklopedijom mrtvih* – što Kišu nije bilo dovoljno očigledno.

Na još dubljem nivou nagađanja, možda je i ta cjelovitost važna u ovim prvim posmrtnim godinama života Kišovog duha. Uzgred, za sklone mistici, primjećujemo da su te prve posmrtnne godine skoro na isti način onako i onoliko tragične kao prve godine Kišovog djetinjstva – zbog kojih je on postao pisac, po sopstvenoj tvrdnji.

Cjelina djela je vrlo slična cjelini koju formira njegov život, što je opet dokaz o stepenu iskrenosti s kojom se on bavio pisanjem.

Cjelina se uspostavlja pravcem koji je sam Kiš nekoliko puta nazvao "osvajanjem realnosti". Od manjih ka većim

krugovima, ili od površine ka dubini, teško je ocijeniti da li se realnost osvaja horizontalno ili vertikalno. Može biti da se piscu čini da osvaja realnost u širinu, a u njegovom djelu se, u stvari, samo otkrivaju dublji slojevi njegovog sopstvenog bića. Kao u literaturi uostalom, realnost se otkriva tako što se prikriva u metaforama: metafore bez realnosti su slabe, a direktno otkrivena realnost mrtva.

Poznato je kako je to išlo kod Kiša, on sâm je to najbolje definisao. Od ličnih prvih iskustava, u djetinjstvu ili mladosti u *Ranim jadima* i *Mansardi* (*Mansarda* se sasvim uklapa u cjelinu djela, mada iskače iz vještačke cjeline porodičnog ciklusa), ka dominaciji očeve figure u *Bašti*, *pepelu*, zatim ka uskakanju komada svijeta u očev život u *Peščaniku*, ka priči o samom svijetu u *Grobnici* i na kraju, ka eksplicitno metafizičkim temama u *Enciklopediji*, ili od ličnog iskustva ka iskustvu vijeka, kako kaže Kiš. To je rekao, čini mi se, prije *Enciklopedije*, pa bi trebalo dodati: od iskustva vijeka, kao vanvremenim iskustvima ljubavi i smrti. Svako osvajanje prate nova forma i promjena ugla gledanja.

Tako se Kiš suočava s realnošću, ili lagano otkriva poklapanje svoje nesreće s nesrećom svijeta i, na kraju, sklad nesreće svijeta s metafizičkim zlom. On nije našao Boga i nije ga utješila nikakva iluzija, eto opet mogućeg objašnjenja za bliskost sa njim u velikim nesrećama.

Ovo osvajanje realnosti praćeno je porastom pesimizma i jednim vrlo misterioznim procesom osvježavanja za koje ne možete reći je li u pitanju poraz ili pobjeda. Primijetićete čak i u njegovim intervjuima da se Kiš kreće od sveznanja ka poniznom neznanju, od jedne vrlo osvajačke, skoro naučničke sumnje, ka pomalo religioznom ćutanju – iako kod njega nema ni nauke, ni religije. Poštovao je i saznanja prve i osjećanja druge, ali je vidio da je forma prve nedovoljna, a forma druge mrtva.

Kišovo poznavanje literature zaista je bilo fenomenalno – i u tome je jedinstven u istoriji srpskohrvatske književnosti – nije pretjerivao kad je tvrdio da zna o literaturi sve što se može znati, ali to znanje različito izlazi iz njega na početku i na kraju piščevog iskustva.

Prve teorijske knjige i intervjui prosto

vrve sveznanjem i pameću, samouvjerenost i nemilosrdno to znanje ruši pred sobom socijalne prepreke, izaziva otpore svih vrsta, čak i danas kad čitate te spise superiornost vas nervira. Kao što nije nikad napisao osrednju rečenicu, Kiš nikad nije rekao nijednu glupost. Ima fraza koje pripadaju iluzijama epohe, ali ništa glupo, ili tromo, ili ofrlje, ili banalno. Takav je do kraja, ali s vremenom gubi vjeru ne samo u mogućnost komunikacije sa drugima ljudima, nego i u vrijednost tog znanja i kad je vrhunsko, to jest možda baš zato što je vrhunsko.

Njegovo shvatanje literature je izrazito romantično. Možda je tako kod svakog pisca koji piše po unutrašnjoj nužnosti, a ne slijedeći književni snobizam. Literatura je mogućnost spasa, literatura je do-

sredstvo koje obezbeđuje prisustvo inteligencije i ukusa – i ironija će biti vraćena na svoje mjesto među jednako vrijednim i jednako rizičnim sredstvima talenata.

Idući za svojom iskrenošću mnogo više nego za literarnom veličinom, Kiš je polako prelazio put od ovog estetskog samouverenja ka običnom ljudskom pesimizmu, kroz koji je i njegova literatura dobijala novu energiju i kroz koji je, možda, unprijed osvajao srca i svojih loših čitalaca. Puno je govorio o elitizmu dobrih čitalaca i ja se sa tim slažem, ali vjerujem da bi njemu s kraja puta – i danas, s one strane – bilo mnogo više stalo do loših čitalaca, a na dobre bi bio ravnodušan. Ova tvrdnja je samo moja odgovornost i zasniva se na najlicnijem mišljenju o Kišu.

Od početka do kraja, u esejima i inter-

njegovo majstorstvo nego njegova tuga, a on sam dobija toplinu u kojoj će ga ljudi lakše prepoznavati.

Na kraju te svoje iskrenosti s kojom je težio istini, radikalno odbacuje literaturu i umjetnost uopšte, bez najmanje želje da govori o nekom slavnom porazu, jer u toj tobožnjoj slavi stvarnog poraza ima dosta foliranja. Literatura mu liči na precijenjeni dio obične ljudske taštine. I biće da nije slučajno što u ovoj završnoj fazi usvaja vrlo nemoderno stajalište o superiornosti morala nad umjetnošću. To saznanje je psihološki dragocjeno, jer ga usvaja čovjek koji je zaista o literaturi znao sve što se može znati i koji je literaturi dao sve što se može dati. Govori u intervjuima – ja danas znam da to nije bilo usputno čavrljanje – o tome da je njegova literatura čovječna, da on nije na strani zla, nikad se nije igrao knjigama, ni ljudima. Ništa ga, na kraju života, nije iritiralo kao toliko raširena ideja da je djelo iznad čovjeka, ili da je literatura iznad života, ili da je dozvoljeno napraviti i najmanji moralni kompromis u ime stvaranja svog djela. To mu se činilo kao toliko sramotna pretencioznost da nije htio ni da razgovara o njoj, samo je oštrim pokretom ruke otklanjao od sebe besmislice, kao neku gadost koja može da ga uprlja, kao klopku koju nije dovoljno jasno uočio za života.

Ovaj znalac literature zapravo je izlazio iz moderne literature, ili iz cijele epohe modernosti. Ni sam nije znao kuda je zakoračio, ali nije više bio u velikim iluzijama dvadesetog vijeka, bilo da je riječ o literaturi ili o politici. Čak je za svoje knjige govorio, misleći na estetiku koju su omeđili Džojls, Prust i Borhes: sad su te forme mrtve, ali bile su žive kad sam ja pisao moje knjige. Postoji slična anegdota s Džojksom na kraju života, kad kaže da bi išao ka jednostavnosti, ali Kiš je zaista bio u potrazi za novim načinom pisanja. Doslednije, možda ljudskije, bilo je uopšte ne pisati.

Tako meni danas izgledaju tragovi Kišove duhovne avanture, njegovo osvajanje realnosti, ili pak probijanje duha kroz njega posredstvom literature. To probijanje duha je možda talenat, onaj misteriozni dio života koji se skriva između redova i koji čini da budući ljudi prepoznaju i prigrle ponekog odabranog prethodnika.

(1997)

■ **Kiš je prvi pisac u ovoj kulturi koji je zaista živio kroz pisanje i za pisanje, ali ne kao artista, ma koliko da je i njega samog povremeno zaslijepljivala vrijednost njegove maestrije i ma koliko izazivala poštovanje danas kod svih ljudi koji pišu. Andrić je “gospodin koji piše”, Njegoša je poezija više progonila i nametala mu se nego što je on nju tražio – ovo ne govori ništa o vrijednosti djela, samo o originalnosti puta**

dir sa onostranim, literatura je najveći poraz... Riječju, nešto veličanstveno što koketira s apsolutnim, a priznaje inferiornost, kad na to pristane, maltene iz lažne skromnosti. To o velikom porazu, o kome se govori povodom Džojlsa, to je vrlo romantičan stav, jer se podrazumijeva nešto kao poraz najvećeg viteza koji je poražen zbog svoje plemenitosti i osjećanja časti. Veličina poraza bi trebalo da je u skladu s velikim ambicijama moderne literature, većim nego kod romantika, jer je moderna literatura stala paralelno ili iznad života. Poraz te literature, kao i svake druge, jeste izvjestan, ali će možda biti manje slavan nego ovaj herojski koji su književnici sami za sebe odabrali. Ima nešto nezdravo, previše naduveno, lakomisleno superiorno u najvećoj modernoj literaturi, i čini mi se, s krajem ovoga vijeka, da će ta literatura dosta surovo biti smještena u istoriju duha. Ništa neće pomoći, ni ironija, koja je trebalo da bude spasonosno

vjuima, on govori savršeno o ulozi majstorstva, obrazovanja, rada, o značenju nove forme, ali i o odlučujućoj ulozi talenta, o tajnom mehanizmu o kojem ništa ne znamo i koji čini da je jedno djelo veliko, a drugo nije. U prvom, osvajačkom periodu, da tako kažem, svoga pisanja, ima vjere, skoro optimizma, koji izviru iz te osvajačke sigurnosti u pozivanje jednog velikog zanata i iz poštenja sa kojim se čovjek bavi zanatom pisanja. U drugom ih više nema; raste, rekao bih, Kišovo poštovanje za sile koje su iznad njega, a poniznost se probija kroz piščevu iskrenost. U tom procesu Kiš klizi ka očajanju, više nema riječi da izrazi tragično osjećanje života o kome je ranije naširoko pričao, a uslijediće završna faza u kojoj neće imati ni želju da ga izrazi.

On strada, jasno osjeća vezu između nezlečive bolesti i svoje posvećenosti pisanju, ali njegova literatura dobija ljudski-ju sjenku, neku nijansu koju nije smislilo

Klupa Eduarda Sama

Kiš je napisao da nije uspeo da pronade, u Kovinu, u bolnici *istoriju bolesti* Eduarda Sama. Nestala je... Meni je o tome pričao u bašti Kluba književnika, onaj sto ispod kiselog drveta... Bili smo ostali sami u bašti. Devedesetih napisao sam dva-tri-četiri eseja o Kišu. Iz "efea". Gađao sam da pogodim gol iz kornera i retko bih pogodio. Ali zbog tog "efea" dospela je, dolepršala mi je u ruke *Spomenica o desetogodišnjici Državne bolnice za duševne bolesti u Kovinu 1924–1934*, izdanje uprave bolnice, štamparija R. Oberlajter, Kovin, 1934.

PIŠE: BOŽO KOPRIVICA

Paul Celan i *Fuga smrti*:

Crno mlijeko zore pijemo ga uvečer
 pijemo ga u podne i jutro pijemo noću
 pijemo i pijemo
 u zraku kopamo grob tu nam nije tijesno
 U kući stanuje čovjek sa zmijama (...)
 pa izlazi pred kuću a bliješte zvijezde
 on zviždukom svoja doziva pseta
 zviždi poziv svom Židovlju
 u zemlji im daje kopati grob
 zapovijeda svirajte sada za ples
 (...)
 Viče smrt svirajte slađe smrt je
 maestro iz Nemačke
 viče tamnije povucite gusle ko dim
 da se vinete u zrak
 sred oblaka bit će vam grob
 tu nije bar tijesno

I(li) Eduard Sam u Beleškama jednog ludaka (I): *Teško je podići svoju nesreću u visinu.*

Paul Celan rođen je 23. studenog u jevrejskog porodici. Černovice, Bukovina, Rumunija. Bukovina i Kišova priča *Noć sa drškom od ružinog drveta*.

Pol Ančel deportovan je, 1942, sa roditeljima, u koncentracijski logor. Pobegao je i vratio se u Černovice 1944. Odlazi u Beč, 1947. Iz Beča 1948. prelazi u Pariz gde studira germanistiku i lingvistiku. Piše, piše, piše poeziju: *Pijesak iz urni, Mak i pamćenje, Od praga do praga, Rešetka jezika, Ničija ruža, Mijene duha, Bابلja sunca*. U Parizu, 1970, možda 20. travnja, skočio je u Senu: samoubistvo. Pisao je na nemačkom, izvanredni prevodi Trude Stamać.

Roman *Peščanik* je jednonoćna fuga smrti. Eduard Sam zna, već 1932. i još ranije, da ga čeka fuga, furgon, stočni vagon

Kovin, bolnica, februar 2015.
foto Milan Josimov

koji će ga 1944. odvesti u logor, u Aušvic smrti. Njegov život je odlaganje smrti, ili E.S. na putu za Kovin, kao Put u Damask.

Svi dvojnici, snovi, košmari Eduarda Sama su varijacije njegovog Reda, autobusnog, železničkog, brodskog, avionskog i inog reda vožnje. Reda, fuge smrti.

Ceo "Porodični ciklus", od priča *Igra, Pogrom (Rani jadi)*, i lirske poeme *Bašta pepeo*, do poslednjeg poglavlja *Peščanika*, do pisma sestri Olgi Eduarda Sama samo su tragičko karnevalsko odlaganje nestanka u veliku celjust.

Prvi odlazak u Kovin 1932. je uzaludan pokušaj da gledajući ludilu u zenicu oka odloži konac, *konjec* filma.

Sve nijanse, sve vibracije, depresije, manije Eduarda Sama, već od "Igre" (drhte hladne ruke oko plama...) *prepoznaje* Marija Sam (Milica Dragičević). Marija Sam i dečak, dječak Andi (Danilo) Sam. Andi upija to seme smrti oca. Urezuje u letopis rebra. Samo ne zna to da savlada, da artikulise. Utoliko je njegova bol, njegova rana, zjap te rane, veći i teži nego slutnja, nego strah, nego drhat smrti Eduarda Kiša. Dečak bditelj ili *nebo – list bez retka*, ili, Andi, dečak:

Očiju ogromnih

Dubokih i vlažnih

Ozbiljna detinja samrtna važnost.

On, Andi Sam, zna da ne može zaštititi, da ne može spasiti Eduarda Sama.

Zna, zna li da će odrasti i da će onda da (o)živi Eduard(a) Sam(a)?

Beleške jednog ludaka (iv), Eduard Sam, str. 139, velika zagrada – to su Izabrana dela Danila Kiša, izdanje Međunarodni centar za mir, Nova knjiga, Naklada Zoro, 2008... i na svakoj knjizi posveta Božu od Danice, ovako: Бо́жу од Данице, kraj zgrade; E. Sam misli o samoubistvu, odeljak 51:

"Svestan činjenice da sam nesposoban da dignem ruku na sebe, gadeći se svoga tela, gadeći se smrti, krvi i svih rekvizita smrti, konopca, *britve*, oružja, ja sam, malopre, kada sam krenuo, ka selu, otprativši sina do vrata, najednom osetio neko ozarenje zbog mogućnosti da se bezbolno otarasim svih strahova i briga, a da pritom ne izložim sebe nekim graginjolskim zahvatima: smrt u snegu, slatka smrt, bez krvi i bez unakazivanja tela, bez bolova i bez nasilja!

Zapravo to nije bila odluka, to nikad

nije bila odluka, jer za odluku je potrebna volja, nego to bejaše samo daleka namera koju sam pokušao da prokrijumčarim ne samo svojoj životinji nego i svojoj svesti, jer da sam je makar i samo domislio u sebi, možda bih svršio sa sobom."

O RITMU

Mala ili velika fusnota ili o ritmu Danila Kiša: ulicama od fusnote užim (pro) juri... Eduard Sam je u ratno vreme bio u radnoj četi – gradili su nasip – peščani(k). U toj četi bilo je i građevinskih inženjera koji su znali da taj posao nije dobro projektovan, da je to (u)zaludan posao. Među članovima te radne čete bio je Bela Šternberg, železnički nadinstruktor koji se, decembar, prosinac, 1941, bacio pod točkove teretnog voza. Nad odrom Bele Š. govorio je Eduard Sam, a ta nadgrobna beseda štampana je u Železničkom glasniku, broj 218, na moj rođendan, 20. decembra, 1941:

"Moje dame i gospodo! Premeštati ljude kroz prostor, dakle i kroz vreme, jeste dužnost uzvišena i dostojna hvale. ... ležite, dakle, u toplim svojim plišanim foteljama ili u krilu železne matere, savijeni kao fetus, i premeštate se kroz prostor i vreme, ugodno kao, kao u ruskim romanima (onim istim koje možda čitate baš u tom trenutku pri jasnom svetlu merkurskih lampi u kupeima prve klase) i ne misleći na sve one vredne i savesne ljude koji bdiju po staničnim kancelarijama, kraj Morzea i telefona, i to ne samo po velikim staničnim punktovima nego i po malim postajama gde je i Bog rekao laku noć, na one, dakle, koji bdiju, koji sačekuju snažne lokomotive, koji ih hrane i koji upravljaju njima, tim parnim grdosijama, lako i spretno kao Izvoščici svojim konjima...

Da, meine Damen und Herren, on se već ne jednom nalazio među opasnim odbojnicima vagona, vrzmao se oko ubojitih točkova, prelazio šine i penjao se na lokomotive, i nikad ga, nikad, nije zadesila neka nesreća, nikad ga gvozdena neman nije ritnula svojim tvrdo potkovanim kopitima, kao da ga je poznavala, kao da su bili prijatelji, šta da vam kažem, kao da su bili konj i gospodar... a eto, sad on, blagi gospodar, nađe smrt izvan *bojnog polja*, izvan dužnosti, tragično – dobrovoljno... i to sada, u miru, takoreći – jer bez obzira na

objektivno stanje stvari, na međunarodnu klanicu, Železnice su u miru... Hoću da kažem, eksteritorijalne, nezaraćene, kao Švajcarska... jer njihov je zadatak, kao i zadatak lekara i sveštenika, nadličan,

nadnacionalan; božanski ako hoćete. – Da, tužni zборе, ovaj nesrećnik – rekoh – nije pao na *bojnom polju*, nije bio žrtva saobraćajne nesreće, nego je dobrovoljno prigrlio hladno gvožđe šina, a gvozdeni točkovi stočnog vagona izvršili su nad njim krvavi masakr što ga je izabrao za svoj neslavni kraj. Odajmo mu ipak, moje dame i gospodo, odajmo mu ipak vojne počasti kakve je i zaslužio, neka počasni vod ispali plotun, neka složno zapište pištaljke skretničara, neka grunu orgulje lokomotive, otegnuto kao jauk. I neka mu je laka zemlja."

Ko bi kao *veličanstveni* Eduard Sam, i sam u predvorju smrti, u strogoj formi nadgrobnog govora uspeo da se, sa ovakvom lirskom, parodijskom, građanskom hrabrošću naruga, nasmeje u lice fašizmu, u lice smrti. Ili kako kod Danila Kiša:

*I po žicama pod nebom
peva i peva smrt.*

SPOMENICA

Kad je Eduard Sam bio najbliži samoubistvu: Prvi put bio je u bolnici u Kovidnu 1932. i tada je promenio brijlač. Poznatu marku Solingen zamenio jeftinim nožićem za brijanje Tabula rasa:

"...Hteo je da preseče sebi grkljan, ali ga je u tome sprečio lekar, tačnije rečeno bolničarka. Stala je na dva koraka od njega i zamolila ga je, glasom smirenim i strogim, da baci 'tu stvar' ili da joj je preda zatvorenu. On je još neko vreme vitlao oštrim sečivom, zasecajući vazduh čas pokretima žustrim kao kad se secka krompir, čas sporim sračunatim kao kad se ljušti jabuka. Onda je u jednom trenutku sa gađenjem bacio *britvu* u travu daleko od sebe i seo na *jednu klupu*. Bilo je proleće. Kestenovi u bolničkom parku cvetali su odišući otužnim teškim mirisom."

Februar je, nema tamo više kesteno-va, ali videću, vidim tu klupu. I ja ću jedne zime osetiti, čuti, kroz bolnički prozor, miris lipe. Buncam. Mada. Možda i jeste u buncanju stvar.

Ima jedna granica koju ne smeš i ne pokušavaj je prekoračiti.

Kiš je napisao da nije uspeo da pronađe, u Kovinu, u bolnici *istoriju bolesti* Eduarda Sama. Nestala je... Meni je o tome pričao u bašti Kluba književnika, onaj sto ispod kiselog drveta... Bili smo ostali sami u bašti.

Devedesetih napisao sam dva-tri-četiri eseja o Kišu. Iz "efea". Gađao sam da pogodim gol iz kornera i retko bih pogodio. Ali zbog tog "efea" dospela, dolepršala mi je u ruke *Spomenica o desetogodišnjici Državne bolnice za duševne bolesti u Kovinu 1924–1934*, izdanje uprava bolnice, štamparija R. Oberlajter, Kovin, 1934.

Išao sam u kovinsku bolnicu 199... sada koje, ne mogu da se setim, i tražio sam, a nisam smeo, istoriju bolesti Eduarda Sama, nisam smeo zbog Kiša. I nisam je našao... Video sam knjigu "protokola" ili u Kovinu ili u Arhivu u Pančevu. Godina kada je Eduard Sam došao u Kovin, kad je izašao, pa opet došao, pa opet napustio bolnicu...

Spomenica je bila bogata zanimljivim podacima koje sam koristio u knjizi *Kiš, Borhes, Maradona*, 1996, Narodna knjiga.

U poslednjem poglavlju te knjige eseja "Napomena, ili jesu li to Poklade ili se otegao decembar" nevešto sam koristio Kišov "istražni postupak" iz *Peščanika*. Ali bilo je i *radosti otkrića*. Ili mi se to samo, u vrućici, tako činilo.

Dr. Desanka Simić, lekar bolnice u Kovinu napisala je za *Spomenicu* tekst "O

PEŠTA, 1920: Eduard Kiš

teškim oboljenjima i radu ambulante". U tom stručnom radu postoji podatak koji vodi do Eduarda Sama, do onog mesta kad su kestenovi odisali teškim i otužnim mirisom. Delove tog rada ja sam pretvorio u "istražni postupak".

Soba "Gospodina upravnika"?

U jednom uglu vojnički krevet, u središtu sobe jedna stolica, umesto stola jedan oveći sanduk, a na njemu – telefon, do kog žice dolaze kroz prozorski otvor...

Ambulanta?

Bolnička ambulanta radi svakog dana pod nadzorom jednog lekara.

Broj pacijenata?

Ambulanta primi dnevno oko trideset bolesnika. Ovaj broj u zimskim mesecima je veći.

Oboljenja?

Najčešće su ozlede, lakše i teže prirode, koje bolesnici nanose sami sebi slučajno pri radu ili jedan drugome u međusobnim razmiricama.

Lakše povrede?

Opekotine, posekotine, ogrebotine ili razderotine jer se ovi bolesnici dovode odmah u ambulantu da im se ukaže pomoć.

Teže povrede?

Nekoliko preloma kostiju, jedna povreda očne jabučice i *jedan pokušaj samoubistva prerezanjem grla...*

Zastajem ovde jer to je ta *radost otkrića*. U tom pokušaju prerezanja grla prepoznao sam gest Eduarda Sama sa britvom u bolničkoj bašti. Mislio sam da će čitalac "od strasti" to lako otkriti.

Knjiga *Kiš, Borhes, Maradona* izašla je, baš, za Sajam knjiga 1996. Rez. Na Sajam sam te godine došao pravo sa snimanja filma. Film je uglavnom sniman u Vojvodini. Smenjivali su se kiša i sunce. Na cipelama sam imao "tragove sasušeneog blata" i bio sam u apsolutno kontra ritmu. Otvorio

sam knjigu sa malim stidom. Ne. Knjiga se otvorila sama, 224. strana – ambulanta, teže povrede, lakše povrede. Teže povrede su postale lakše povrede. I *oko koje lovi* vidi da težih povreda nema. Bacio sam, zavrljačio knjigu. Nestao je taj *mali pasus*. Najvažnija tri reda u toj knjizi. To je knjiga s "težom povredom", sa živom ranom. Sreća da je teško naći i kod preprodavca knjiga. Ali, evo za Kišov 80. rođendan ispravio sam tu *tehničku omašku*... Znao sam dok sam pisao taj esej o *Pokladama* i *decembru* da sam prekoračio granicu. Zato su i nastale "teže povrede". To je bila opomena. Opomena i kazna.

GRANICA

Kad pređeš granicu, onda nema povratka. U *Spomenici* ima dosta fotografija: velikodostojnici: kralj Aleksandar Karađorđević, ministar dr Fran Novak, Dobrica Matković, Ban Dunavske banovine, Ivan Pucelj, Ministar na raspoloženju i narodni poslanik, O. *Rafael Rodić*, Nadbiskup beogradski i Ap. administrator Banata, Ljubomir Hofmanović, načelnik Opšteg odeljenja Min. soc. poslova i narodnog zdravlja, upravnici bolnice dr Ante Marić 1924, dr Dezider Julius 1924–1928, dr Marko Đ. Radman 1928–1933, dr Franc Gerlović 1933–1934... U *Spomenici* je priličan broj fotografija (Kišov omiljeni postupak nabranjanja): Avionski snimak bolnice (iz nekoliko "pravaca"), Avionski snimak bolničkog imanja, Apoteka, Ambulanta, Bolničari u uniformama, sa leptir-mašnama, ima ih i sa klasičnim kravatama... Bolesnici u bašti, Trpezarija, Slika budućeg nemirnog odeljenja, Činovništvo (tehničko osoblje, sestre, lekari, upravnici bolnice, darodavci...), Rimo-katolička kapela, Časne sestre milosrdnice, Peglarnica, Ženska krojačnica, Bolesnici pri poljskom radu, Krave u novoj štali, Svinje na bolničkom imanju, Zečevi, Kazan sa ložačem bolesnikom, Električna centrala, Bravarska radionica, Pletarnica, Perionica, Obučar sa bolesnicima pred radionicom, Berbernica... Kad prekoračiš granicu ili u poglavlju *Poklade* i *decembar* – nalazi se fotografija *Kazan sa ložačem bolesnikom*... U depresivno-šizofrenoj oholosti ispod te fotografije napisao sam: *Ja sam to*. Rez. Godina je 1999. ili 2000. ili... Decembar: tri, četiri, pet, šest noći pred Novu godinu, jednu uru posle ponoći, bio je Pun mesec, popio sam 100, 101 zolof, 100 bensedina,

Казан са пожачем-болесником

Fotografija iz knjige *Spomenica o desetogodišnjici Državne bolnice za duševne bolesti u Kovinu 1924–1934*.

101, kao 101 dalmatinac i hloral, kao omaž Arturu Adamovu, navukao na glavu najlonsku kesu...

I crni kvadrat. Ili: *Ima praznina u pamćenju – mrena/Na očima: sedam koprena... Zija mesto crta – bela provalija.*

Mali komentar: Žunja, i Iva i Jovana... *ogromne oči...* Žunja me odvela na VMA. Tamo su rekli – Nije to ništa... neki apaurin, brzo će doći sebi...

U filmu procesija prijatelja, jedan za drugim, prijatelji iz detinjstva, podno mojih nogu, beogradski prijatelji blede se smeše, nešto kratko kažu i brzo nestanu. Pri samom odlasku, tražim da mi odvežu noge. U cipelama sam, razvezane pertle (od detinjstva, bos ili razvezane pertle na patikama...), ne obaziru se prijatelji na te moje reči... Samo beogradski Džo Koker sa Crvenog krsta, golub karudijan, čuti, u poluprofilu, kao sfinga i nikad ne odlazi. Zvučna kulisa: neka alkoholna graja, karnevalska kao da se čeka, u susednim sobama, Nova godina, to nisam siguran. Ležim, vezan na krevetu, meni se čini da sam vezan na nekom stolu. Ne znam da sam u bolnici na Guberevcu, "Dr Laza Lazarević" ... Nekoliko dana, koliko ne znam, kasnije doktorka Vera, gospođa, to je otmenost Žane Moro, u filmu Pitera Bruka *Moderato cantabile*, kaže da me je spasila doktorka gastroenterolog. Da mi je "ispumpala", izbacila otrov iz krvi, ali da su se neki opiljci urezali, upili u koru mozga. I da, eto, sad sam ja na potezu. Beli kvadrat i *razbijena harfa snova*. Beli kvadrat, *Beli kvadrati* i Debora Fogel 1900. – nestala u getu u Lavo-vu 1942. Debora Fogel *prepoznala je pisca* Bruna Šulca. Vikendom sam počeo da izlazim, igram fudbal u Zemunu u dvorištu škole. Igram? Uskoro ću, uz dozvolu doktorke Vere, početi da idem na probe *Doktora Šustera* Dušana Kovačevića. U "Lazi" čitam *Aleksandrijski kvartet*, još pamtim poslednju rečenicu: "I bilo mi je kao da me je celi svemir gurnuo laktom", čitam novele Geze Čata, priča *Crni pas* poslednja rečenica: "Starac je dospao u ludnicu: u njoj je umro posle mesec dana." Odustajem. Pamtim još priču *Opijum* i podnaslov "Iz poštanskog sandučeta jednog lekara za nervne bolesti". Kiš je želeo da napiše roman o samoubistvu umetnika. A ja bih voleo da napišem esej o Herti Kreftner. Možda bih, da sam kao ona popio *veronal*, možda bih uspeo... Brzo će pramaleće

SUBOTICA, 1936: Milica, Danica, Danilo i Eduard Kiš

i ja kroz prozor osećam miris, opojni miris lipa. Lipe oko ludnice (*Sišli smo s uma u sjajan dan...*) čudesno mirišu. Pročitacu to u romanu Kišovog i mog prijatelja Mirka Kovača *Vrijeme koje se udaljava*.

Crni kvadrat i, teško je doleteti, mala fusnota: Jesen 1989, može biti oktobar, otišao sam u Lenjingrad da sledim trag majora Kovaljova u Gogoljevoj priči *Nos*. Na Nevskom prospektu u jednoj maloj galeriji – Izložba Ane Ahmatove. U galeriji Amadeo Modiljani i ja. Onda sam bazao "na Mojke" i slučajno zapao u ulicu "Pestelja" ... Mavarska kuća na kraju ulice, Brodski: *Preživi sve, preživi snove...* U sonetu. A na ulici studenti likovne akademije, dva simpatična, tvrda momka, "fotografi za turiste". Napravili su, napravili smo stotine fotografije ulice Pestelja, Mavarske kuće, na jednoj fotografiji kod broja 11: Brodski, u nekom kariranom sakou, šeta, a on je odavno u Americi... Jednog dana "snimanja" stao sam u okvir vrata "sobe i po" gde su živeli Brodski. Na "filmu" samo je ta fotografija ostala crni kvadrat. Prekoračio sam granicu: *krvava slepa poezija počinje da govori*.

Šizofrenija brzo prelazi s mora na more. S Baltika – na Crnogorsko primorje. Ili: *Preko sveta mi ruku daj*. Tamo ispod manastira Praskvica sahranjena je početkom avgusta 2011. Ana Sam, Danica Kiš-Mitrović. Udata za dobrog, otmenog Krsta Mitrovića. I dok su spuštali kovčeg u grobnicu Mitrovića, pomislio sam: eto, ponovo se skuplja porodica Sam. Eduard i Marija, Ana i Andi, Eduard i Milica, Danilo i Danica. Ko kaže da se posle 100 godina ne može putovati Titanikom/Sam. Danica Kiš kao Mišel Morgan, ma još čudasnija; dugo je u fotografskoj radnji "Nidža", Terazije 12, stajala njena velika fotografija. Završila

je onu čuvenu Umjetničku školu u Herceg Novom u klasi sa Dadom Đurićem. Poslednje tri decenije, gotovo tri decenije – Danica i Krsto Mitrović, sa sinom Ivom i njegovom porodicom žive(li) (su) u Pržnu, Miločeru... U letnja predvečerja često sam bio gost, *ma gost* u njihovom domu: kantarion loza, riba, sir iz ulja, vino, ruštule...

Dva desetleća hteo sam da pričam sa Anom Sam o "Porodičnom ciklusu", ali se nekako nije dalo. Stid, prijateljstvo, ljubav, ili je lebdelo šta *bi rekao* Danilo. Ne, nije to. Nego da ne narušimo nešto u poeziji Danila Kiša: *Rani jadi, Bašta, pepeo* – gde je Ana među četiri glavna junaka. Četiri čudna svata jer:

*Rasekoh vene:
nezaustavno neponovljivo šiklja život.
Podmećite tanjire, čančice.
Al' svaki tanjir plitak biće
Čanak, tanak
Niz rub – pa ravno
U crnu zemlji, da poji trstik
Nepovratno, nezaustavno
Neponovljivo šiklja stih.*

Šiklja stih iz "Porodičnog ciklusa", iz *Grobnice...* iz *Enciklopedije...* Danila Kiša...

SEĆANJE ANE SAM

Dugo, dugo se nisam usuđivao da prelušam jednu tračicu. Na terasi u Pržnu – čuju se dečja graja i plač nekog deteta u susedstvu, pričamo Danica i ja – popio sam (po)neku kantarion lozu i ništa se, gotovo ništa ne čuje šta pričam, šta pitam Danicu. Sreća da Jasna ima taj sluh i evo *fragmenata* Marije, Danice Kiš:

"Najviše sam voljela jedan šeslon, kao kauč. Dolje je imao podlogu a gore na crveno-žute lale i sa strane, ovako drvena sjedala. To je bio najljepši dio namještaja.

Znaš, o tome je pisao Danilo. Mi, djeca, mi smo tu najviše sjedjeli.

A Eduard?

Eduard je sjedio u logor(u)...

Sjećam se da sam mu pravila od brašna, soli i vode hleb, kao pletenicu, da nosi. Zнала sam gdje ide. Prvo je bilo na strijeljanje. Pa kad su ga vratili rekao je da ide u logor. Odvezli su ga prvi put samo *onako* na strijeljanje, a nisu na strijeljanje. Danilo i ja nešto o *tome* pričamo, ali ne sjećam se, Božo. Sad bi Dado (Danilo, unuk) rekao – bako, što lažeš?

Ja mislim da su došli po njega oni s perjem na šlemovima, kapama, šta li su imali...

Sjećam se kad je počeo da nosi ono žuto. Majka je šila one žute šestokrake od svile. Joj, nemoj me o tome... Ovdje je imao jedan džep (*pokazuje na srce*) i on je vazda držao ruku da mu to ne vide. To je bilo za njega stres, a oni bi se izivljavali kada bi vidjeli Jevreja. Onaj drugi narod, običan. To se sjećam...

A u školi kako je bilo?

Bila je jedna učiteljica koja nas je progonila. Mene i Danila. Jedna žgoljava, mala, grozna, buljava, Irena... Ona je mene hvatala za kosu, za rep i udarala me, glavom, o tablu. Danilo je, zajedno smo bili u učionici, to je ona šestogodišnja škola, govorio majci da više neće da ide u školu jer učiteljica bije Danicu. I, *luda*, Danilo posle je išao da je traži u Mađarsku, i našao je živu. Njega je tjerala da čisti kokošinjac. Pa se napuni, od kokoši, vaši. Kad je dolazio kući, teško se to očisti. I to sve samo zato što smo bili jevrejskog porekla.

CETINJE, 1926: Milica Kiš

Kakvi su bili đaci?

Dobri, nisu nas dirali, ali su imali neku distancu.

Koji si predmet najviše voljela?

Nijedan. Crtanje.

A kad si počela?

Prije škole, naravno... Kad sam upisala Umjetničku, imala sam divne radove. Sve smo stavili u jedan platneni kofer. Sve sam te radove izgubila. Danilo mi je rekao jednom: "Hajde donesi radove." "Izgubila sam." Danilo je poludio, grdio me. Tjerao me da idem u podrum da tražim. Ne vrijedi, izgubila sam. Imala sam akvarele, i lijepo sam radila akvarel.

Milica nije poboljevala tamo u Kerkabarabašu?

Ne. Milica kao da je čekala da dođe na Cetinje. Onda se razboljela i kraj. Bila je zdrava, zdrava. Čitave noći je plela one džempere pri lampi. One lampe na petrolej. Petrolejke. I dođe i razboli se. Nikada se više nije digla. Svašta sam vidjela kad sam bila kod nje u bolnici. To je strašno.

Bolnica se kreči, ona u komi i ja sjedim pored nje. Ona u komi, priča potpuno nepovezano. Ja sjedim, idem. Kažu one žene na ulici: ona mala Miličina blijeda, blijeda, cijelu noć kod majke u bolnici. Tamo u Mađarskoj svako veče se molila: "Ne daj mi bože teške bolesti", i bog joj baš tako dao. Mi se nismo molili. Danilo i ja. Ona je molila i krstila se i za nas i za nju.

Kao skelet je bila, živi skelet kad je umrla. Dvaput su joj operisali kičmu. Mislili su da ima tumor na kičmi. Tačno se sjećam onog reza krivog i od tada više nije mogla da prohoda.

Mala fusnota: Na Cetinju smo radili *Kralja Ibija* 2002, Petar Božović, Varja Đukić, Sloba Milatović, Ljubo Đurković, djevojke sa akademije. Išao sam, ponekad, kod Dragičevića, još je bila živa Kišova ujna, i Kišova braća od ujaka Branko i Mišo. Pitao sam gospođu Dragičević u kojoj sobi je болоvala Milica. Broj šest na spratu. Kaže, Danilo je išao svaki dan kod Milice. Bolnica "Danilo I" ličila je na veliko Šejkino skladište. Instrumenti – razbacani, memla, zastori, velike lampe u operacionoj sali, reflektori, fioke, istorije bolesti, po hodnicima, po sobama, u kancelarijama, snimci, rendgenski snimci, nije se ponedje ni moglo proći. Bio sam u operacionoj sali, u sobi u kojoj je ležala Milica. Ima tu stotine snimljenih fotografija. Anka Gardašević napravila je izložbu u Budvi, u vreme razgovora o Kišovom delu. To je bilo pre 12, 13 godina.

Bolnica Danilo I na Cetinju, 2002.

foto Anka Gardašević

Sala u kojoj je operisana Milica Kiš...

Soba u kojoj je umrla...

I Danica opet:

Ručavali smo u određeno vrijeme i sjedimo svi za stolom. Eduard je bio strašno otmjen. Tada već nije išao na posao, on je bio star. U stvari, radio je onaj njegov red vožnje. Sjedi za stolom. To je isto kao matematičar. Mora da izračuna kad se "križaju" vozovi. To su bili dugački papiri pa se preklapaju. Danilo je to uzeo. Ne znam gdje je to...

Voljeli smo da putujemo vozom. Od Novog Sada do Subotice nešto je malo išao. Danilo, odmah, kaže: "Ja sam gladan..." A ja odugovlačim da što kasnije jede da ne bude posle opet gladan. Onda su se jele obično pečene kokoške. Seljaci slanine, a ovi iz grada kokoške.

Milica je znala da se Eduard neće vratiti?

Znala je i mi smo znali. Rekao je doviđenja kad je odlazio. Znaš da je bacio pismo iz vagona. *Rekao* poštenom nalazaču: "Ko nađe ovo pismo da pošalje mojoj ženi i djeci." To je posljednje bilo. Ne sjećam se ko je doneo pismo. Mogao ga je baciti... Ništa, pisalo je: "Odlazim i nećemo se više nikada vidjeti."

Eduard je nosio sivo odijelo. Isto sive cipele... Kod Jevreja je bilo... ako je neka šerpa za mlijeko, samo je za mlijeko, za meso je samo za meso. Uopšte se nisu miješale šerpe za druga jela.

Jesu li zamjerali ovi sa Cetinja Milici što se udala za Eduarda?

Ne znam. Milica se divno nosila. Sjećam se jedne haljine sive, kombinovana sa bordo. Od svih. Od istog materijala pleteni kaiš. Kojoj je to šio, bog te pita. Siva svila, divna... kombinacija sa bordo. Njih dvoje su izlazili, dok nije došao rat...

Eduard je sa Gavanskim igrao šah. On je imao jednu lijepu ćerku koja je imala padavicu. Odjednom je uhvatila kod nas ta padavica. Iskoluta očima, pjeni, digla ruke i

SUBOTICA, 1936: Danica i Danilo Kiš

noge kao da umire. Majka je polivala vodom dok nije došla svijesti. Biće da je imala 20, 25 godina, lijepa... Edit...

Eduard i Gavanski su znali dugo da igraju šah. Kad igraju, niko nije smio da progovori, a ne da priđe. Divan, veliki šah. Gdje su ga kupili, nabavili, u to doba, ne znam. Ne, oni nijesu pričali ništa kad igraju. Samo o šahu. Borili su se ko će pobijediti. Teška borba. Nisu se peckali. Eduard se radovao kad dobije.

Milica je šila i plela. Sjećam se divne suknjice sa bretelama. I to se sjećam. Danilo nije voleo da se kinduri kad je bio dijete. Mi smo se bili. Ja sam njega tukla. Jednom sam ga gađala lenjirom. Ovdje sam mu posjekla (pokazuje na obrvicu). Biće da smo se posvađali. Ja rekoh, izbila sam mu oko. Krv lipti. Lele... I kako stavi ruku ovako, prestande... Eduard i Milica su bili negdje vani, i ja njemu kažem: "Nemoj slučajno reći Milici da sam te udarila." Nije rekao. Rekao je da je pao i da se povrijedio. Bio je bolji od mene. Vidiš kako nije htjeo da me oda...

Jedan dečko mi je svirao ispod prozora. Zvao se Reže. Donio mi je bijeli... kao male bijele ružice, ne znam kako se zove to cveće. Napravio kao vijenac i ubacio kroz prozor. Znala sam da mu se dopadam. Ne sjećam se da li se on meni dopadao. Posle sam virila kroz prozor kad je otišao, vidjela sam.

Imala sam drugaricu na Cetinju. Jednu prvu komšinicu Maljević i jednu Kurovac, Ljubicu. Danilo je bio "sa svakim". On se brzo sprijateljivao. Nismo baš dobro govorili srpski kada smo došli na Cetinje.

Kad je Danilo bio mali, jesi ga nešto učila?

Ne.

Jesi pročitala onu pjesmu o majci?

Jesam.

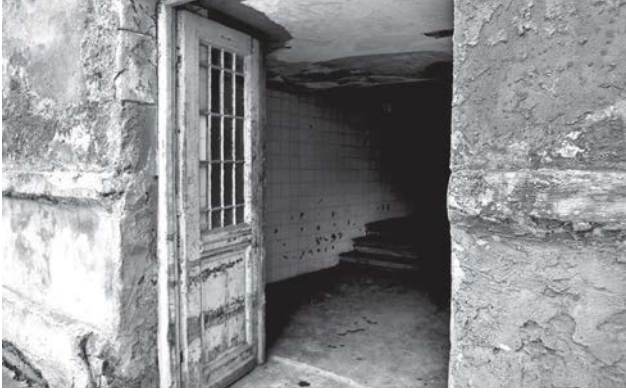
Risto (ujak) je našao pa me zvao da pročitam.

Kad je bila objavljena?

Ne. U rukopisu. Risto je našao u njegovim onim fasciklama. Obične, kartonske, više sveske.

... i njen grob

KOVINSKA BOLNICA: Hodnik, krevet, prozor

Jel Danilo išao u bolnicu?

Išao je.

Šta si najviše volela da crtaš?

Pejzaž.

Kad ti je Milica rekla da treba da držiš svijeću?

Kakvu svijeću?

Pa, ono da zapališ svijeću kad ti neko pjeva ispod prozora?

Ah, da... Ne svijeću, nego šibicu da zapališ. Baciš, kao da znaš da je to serena da za tebe.

Šta je pevao?

Od'kle znam. Nešto mađarski: Zašto je bog stvorio ljubav....

KOVIN

Hteo sam da napravim malu antologiju pesama o februaru. I jedna pesma Marine Cvetajeve pretvorila se, kao voda u vino, u epitaf za Eduarda Sama, pred njegov odlazak, večno putovanje:

Vreme da se skida ćilibar kamenje

Vreme da se rečnik menja

Vreme da se gasi fenjer

Iznad dveri

Februar, 1941.

Nestala je iz moje biblioteke *Spomenica... bolnice u Kovinu* i to je pojačavalo moju nervozu. Pa sam, iz besa, mrmljao pesmu Deže Kostolanjija *Februar*:

Bledi srebrni prah prhnulo na drveće

oštro zimsko jutro: inje, mraz i muk.

Kao kad s ruku zbacimo tople rukavice,
aj, boli rana, ko kad nas ujede vuk.

Spomenica je u bibliotekom fondu Matice srpske, Narodne biblioteke Srbije, u Biblioteci "Vuk Karadžić" u Kovinu... Biram Kovin, možda ću u bolničkom vrtu naći kestenove. Sunčani 11. februar, u kovinskoj biblioteci obradujem se fotografiji *Kazan s ložačem bolesnikom* i tekstu o ambulanti i povredama... Odlazimo Jasna i ja do Bolnice. Portir na ulazu, ljubazan, ali kaže

da snimanje može da odobri samo upravnik bolnice. A upravnik je otišao. Vraćamo se preko Mramorka. S leve strane ravnicu je ljubičastoplava i oblak s likom labuda. Horizont je tako blizu i beskrajno daleko. Zato volim ravnice, ta oholost mami na *ronjenje na dah* po pusti.

U Beogradu nalazim telefon upravnika bolnice, Željka Rodića. Kaže možemo doći u petak, 13. februara.

Već posle tri reči, igramo dupli pas. Otmen gospodin kaže da živi, žive u Kovinu od 1960. Da je kao dečak kroz rešetke bolnice uskakao u bolnički krug i igrao fudbal s pacijentima. Išao je u kino, u bolnici. I tu ide priča o bolesnicima i lekarima. Tu ima priča i priča... Rodić kaže da je u bolnici kao lekar proveo 30 godina: Ima tu jedna žena koja živi u bolnici od 1932, jesam li dobro čuo, da, možda se ona seća Eduarda Sama...

Silazimo u bolničku baštu, kaže doktor da bolnica ima svoju pekaru, pokazuje hladnjak (da se u vreme sunčanice čovek skloni u hlad...) koji je sačuvao isti

B.K. na đubrištu dokumentacija o istorijama bolesti pacijenata bolnice Danilo I na Cetinju

foto Anka Gardašević

oblik kao u vreme gradnje austrougarske kasarne.

Pitam da li ima neki kesten u vrtu. "Nema."

Na jednoj klupi, bez naslona, u bolničkom mantilu sedi mlad čovek. Lice ne sunca: dva oka kao razjapljeni čeljust... Rodić nam pokazuje žensko odeljenje C, s tablom iz vremena osnutka bolnice. I zvono koje je nekad pozivalo bolesnike na objed, na počinak. Zvono nije više na istom mestu... I čujem zvono kako se kikoće... Napravili smo pun krug, i na kraju klupa s naslonom, jedina klupa s naslonom. Jedina preživela klupa iz vremena pre onog rata... Znam da je to ona klupa, klupa na koju je seo Eduard Sam, pošto je bacio britvu u travu. A kako ja to znam? O, ja to dobro znam. Mislim, ne mislim, postali smo prijatelji dr Željko Rodić i ja.

Vratili smo se u Beograd. Ništa mi se u eseju nije otvaralo, gotov sam da odustanem, mada partizan(i) nikada ne odustaju... *Nema dana da neko večnost svoju ne izgubi*, šapće Šimborska... Već, davno je prošla ponoć, 14. februar: na stopalima trnci, u Kovinu sam, sad znam, u bolničkom krugu, ušao u korak, u stope Eduarda Sama. U stope od *besanice*, stope od oblaka... Stope, pepeo. Prsti se još nisu osušili od Kišova mastila. Bunca... Ili: *Nije dobro stajati stalno pred samim sobom*. To je Antonen Arto u pismu, *Pisma iz ludnice*, Gastonu Ferdijeru, Rodez, 9. februar 1944.

ŽIVOT, FEBRUAR

Kiš ili *Februarska oda*. U odeljku 62, *Peščanik*, Kiš opisuje jednu litografiju (to sam već negde rekao...) *Stepenice života* na kojoj je predstavljen životopis Eduarda Sama, ili Andija Sama, ili... Deset godina, dvadeset godina, trideset... sedamdeset, osamdeset godina:

foto Milan Josimov

“Pognut, pogrbljen, sa štapom u desnoj ruci čovek je zakoračio na sledeći stepenik. Na njemu je tamni kućni ogrtač, vezan oko struka. Podigavši s mukom glavu, čovek se zagledao negde u daljinu...”

Štap, kućni ogrtač... Ma nikad. Sva-ki čas očekujem da se Danilo Kiš po-javi, iza nekog ugla, na nekim vratima kao oluja, oluja s najljepšom Adamovom jabučicom.

Kiš je umro kao mladi, grof, Esterhazi: “... Gospodo, spreman sam...”

Naglo se ispravi... Željan da dovikne toj pretećoj svetini da jedan Esterhazi ne može umreti tek tako...

Tako je stao pod vešala...

Gospodo, stajao sam na dva koraka od njega, pričao je u oficirskom manježu, još iste večeri onaj ulan... Kada su mu stavili konop oko vrata gledao je smireno u ruke dželata kao da mu vezuju broketnu maramu... Dajem vam, gospodo, svoju časnu oficirsku reč.”

Kiš je vežbao smrt... Umro je kao Boris Davidovič (“Ne daj se pasjim snovima” i nećemo se dati, partizani, zatočnici mri-jet naviknuti).

“Jednog ranog jutra krajem februara Novski se vraća u svoju ćeliju iscrpljen no zadovoljan, sa redigovanim rukopisom... Rukopis je prekrajan i išaran ispravkama unesenim mastilom crvenim kao krv... Novski nestaje iz logora na neobjašnjiv način... tri dana se pobesnili i zapenjeni vučjaci otimaju iz čeličnih ogrlica. Četvrtog dana neki stražar ga otkri u blizini livnice, zaraslog u bradu i nalik na utvaru, gde se greje uz veliki kotao u kojem se taloži tekuća šljaka. Opoliše ga i pustiše vučjake... begunac je stajao na skelama iznad kotla, osvetljen plamenom. Jedan se revnosni stražar počeo penjati uz skele. Kad mu se ovaj približi, begunac skoči u ključalu tekuću masu i stražari videše kako nestade pred njiovim očima, kako se izvi kao pramen dima, gluv na zapovesti, nepokoran, slobodan od vučjaka, od hladnoće, od vrućine, od kazne i od kajanja.”

Mladi, čitajte Kiša i ne bojte se tvorova, tvorića, vučjaka, vučića, lisica, lisičića, hije-na, hijenića... lešinara, lešinarčića... kojota, kojotića, smrda, smrdibubića, bubušvaba – bubašvabića...

Ne znam kako se za ove tri decenije nisam setio jedne pesme Helderlina misleći na Borisa Davidoviča: To je pesma *Empedokle*:

*Ti tražiš život, tražiš, a navire
S dna zemlje plam božanski i tebi sja
Ti u žudnji punoj jeze
Bacaš se dole, u oganj Etne*

Danilo Kiš je oganj Etne i nikad ne znaš...

OGLAŠUJTE U KONDUKTERU

Prema pisanju beogradske štampe željne spektakla i senzacija, Kiš je viđen u bifeu “Lasta” kod JAT-a, 16. februara, pio je lozu na gladan stomak i čitao *Jugoslovenski i internacionalni kondukter – autobuski, brodarski, železnički, avionski...* Eduarda Sama:

“Lutke za krojače i krojačice,
te konfekcije izrađuje “Baby”,
Zagreb, Martićeva 31

Josif Švab
Vještački oštrač
Novi Sad, Kr. Petra II 6
(sa fotografijom poluotovoren brijač, možda Solingen, možda Tabula Rasa, možda Monzon, možda Benvenuti...)

Oglašujte u Kondukeru

“Parisien”
Osijek I, Prilaz 24 (kod željezničke stanice)

Vlasnik: S. Kon

Jedini moderni noćni etablisman
Salonski orkestar! Barsko raspoloženje
Otvoreno kroz cijelu noć!
Solidne cijene!

Oglašujte u Kondukeru

Kovač Jovan
Krojački salon Subotica
Pašićeva 6

Autobuski promet
Zvornik – Srebrenica

Nezmečić Josip
Umetni oštrač, trgovine čelične robe
Subotica, Pašićeva 1
(fotografija malo više otvorena britva
marke Stajls, Krirend, Brozović, Đentile...)

Fabrično stovarište bicikla i mehaničarska radionica ENGL i DRUG
Novi Sad, Šafarikova 15, kr. Petra II 26,
Telefon 29-57

Novi restoran “Slavija”
Osijek, Aleksandrova 6 (preko od gl. Pošte) Tel. 455.
Prvoklasna srpsko-nemačka kuhinja.

Skoplje: Hotel Srpski kralj
Telefon br. 291

Oglašujte u Kondukeru

Lakovi za industriju, zanatstvo, trgovine i domaće potrebe, proizvodi
“Kopalitwerne”
Geza Klein i sinovi, Subotica

Metalna Industrija “Triumf” – Sarajevo,
telefon 245, Fra. Jukića 19

Izrađuje sve vrste robe iz metala po uzorku ili crtežu u svojim odeljenjima: u sopstvenoj levaonici, tokarstvu, bravarstvu, limarstvu i u odeljenju za galvanizaciju i presovanje metala itd...

Hotel i restoran
Hranilović
“Kaptol”
Zagreb, Vlaška ul. 9 – Telefon 21-319
Preporuča uredne, čiste u Zagrebu najjeftinije sobe, prvorazredna kuhinja, sve specijalitete, izvrsna vina. Buđevačko pivo!

Oglašujte u Kondukeru

I tako uživa Kiš 16. februara u bifeu “Lasta” u lirskim minijaturama Eduarda Sama... Vreme je reklamno. Vreme uštvi. Ovde se, sve, ranije smrkava.

Smrt fašizmu!

Jugoslovenska omladino, čitajte Dani-la Kiša i bolovaćete, živećete do/od večite mladosti.

Teča iz Beča

FoNet

Bojana Stamenov predstavljaće Srbiju na takmičenju za pesmu Evrovizije u Beču. Pesma se zove *Ceo svet je moj*, autor muzike je Vladimir Grajić, tekst je pisala Leontina Vukomanović, a tokom izbora otpale su Grajine pesme *Suze za kraj*, u izvedbi Danice Krstić i *Vodi me*, koju je pevao Aleksa Jelić. Posle jednogodišnje pauze, RTS je ipak odlučio da se uhvati u evrovizijsko kolo.

Dve večeri smo mogli da gledamo "Odbrojanje za Beč", gde smo se po ko zna koji put podsećali sjajnih i kičasto blještavih nastupa Srbije.

Velika novost je delimična privatizacija srpskog izbora pesme jer se kao partner RTS-a pojavljuje famozni Beoton i njegov vlasnik – Saša Mirković, inače funkcioner SNS-a i gradonačelnik Zaječara. On se u "Odbrojanju za Beč" predstavlja kao vrhunski ekspert i vinovnik pobede Marije Šerifović sa pesmom *Molitva*.

Posle jednogodišnje pauze, RTS je ipak odlučio da se uhvati u evrovizijsko kolo.

Dve večeri smo mogli da gledamo "Odbrojanje za Beč", gde smo se po ko zna koji put podsećali sjajnih i kičasto blještavih nastupa Srbije na Evroviziji

Graja nam se predstavio veoma opširno, a kruna njegove dosadašnje karijere bila je svakako pomenuta *Molitva* koju je, kaže, napisao potpuno spontano – odjednom, kao da mu je neko "diktirao note". Pokazalo se da je, kao u slučaju Željka Joksimovića, dobar plasman na Evrosongu odlična preporuka za autora, koji onda narednih godina rasprodaje "pelcer" pišući evrovizijske pesme po narudžbi. Tako smo otkrili da je Graja usavršio žanr "teatralne balade" i prodao varijacije na *Molitvu* još nekoliko puta. Nemam ništa protiv. Mada, zlobnici kažu da je i među tri pesme koje je ove godine ponudio publici i žiriju bilo recikliranja već objavljenih pesama.

Graja je, dakle, uradio svoj deo posla, Leontina je napisala tekstove i nije imala problema sa inspiracijom – a priprema se i engleska verzija.

RTS je preuzeo realizaciju dve emisije u veoma poznatom maniru. Najkraće rečeno – Beoviziju možemo opisati kao prebogatu scenografiju, mnogo svetlosnih efekata, toaleta i lepe voditeljke – uz upadljivi manjak suvislog scenarija. Finale je pratio i niz tehničkih propusta i gafova koji su pretili da odvrte pažnju od suštine emisije. Taj televizijski model: red pesme, red priče, prevaziđen je već decenijama, ali se kod nas uporno reinkarnira.

Iz nekog razloga, izbor ove godine nije bio prepušten

isključivo glasovima publike, pa je polovinu bodova pesma donosila i odluka supertajnog i superstručnog žirija. Na kraju smo saznali da je žiri (nalik na ono troje kad se izvlači loto kombinacija) sastavljen od Nevene (najmršavija iz Moje3), Ivana Ilića i Gorana Stankova. Delovali su potpuno *ad hoc*, a odluka žirija o najboljoj pesmi i izvedbi bila je identična odluci publike.

Na kraju, najzanimljiviji detalj Beovizije je za mene bio baš – Beoton. Medijski poduzetnik Saša Mirković dao je ovom takmičenju novu dimenziju, jer se pokazalo da je neprikosnovena tapija RTS-a ipak delom pripala privatnoj produkciji. To se nije videlo tokom izbora, jer nikakvog osveženja nije bilo, ali navodno će Beoton tek da se istakne tokom promocije pesme i nastavka takmičenja u Beču. Ne mogu, a da se ne prisetim zabrane koju je Saši Mirkoviću svojevremeno izrekao direktor RTS-a Aleksandar Tijanić, a koja je bila posledica medijskog

mešetarenja. U gruboj prepisci po medijima i razmeni uvreda Tijanić je, na svoj osoben način, Mirkovića opisao kao "ruskog cirkuskog medveda na monociklu". Priznajem da sam još pod utiskom ove metafore.

No, dok se Tijanić okreće u grobu, Mirkovićevo vreme je stiglo. Ima političku podršku, tu je i Leontina koja je, kako direktor kaže, "pod inspiracijom", a u živopisnom i donekle nemuštom opisu formule uspeha Evrosong je uporedio sa pripremom i serviranjem "kuvanog jela". I ova metafora je tačna, ne zbog kilaže, već pre zbog čorbe u kojoj je mirođija.

Kad bolje razmislim, Evrosong je upravo takmičenje u kojem je sve moguće i gde nema glupih i besmislenih pesama. U Evrosongu su mogući Žena sa bradom, finski hevi metal bend, ruske babe ili ABBA. Na Evroviziji je moguće da Izrael bude u Evropi, a od ove godine takmičiće se i Australija. Potrebno je samo da zatvorite oči i dovoljno snažno poželite – želja će se i ostvariti!

Na kraju, očekuje nas test patriotizma pri glasanju u Beču. Primer može biti jutarnji program tv Pinka, gde je Jovana bezbrižno ćaskala telefonom sa Radomirom Počučom Batom. Pita ga "kad ćeš kući" ili "koliko vas ima tamo", a on hrabro odgovara da se ne plaši ni kazne ni suda kad se vrati. A ima ih, kaže, "dovoljno"! Pa, nek glasaju za naše u Beču, ionako se pesma zove *Ceo svet je moj!*

Lagunine knjige

VREME
i Laguna
preporučuju

Filmovane knjige

Romani iz „Lagunine“ ponude koji su dobili i svoje bioskopsko izdanje

Ekranizacija književnih dela nije nov fenomen, star je koliko i kinematografija. Popularnost ili značaj pojedinih književnih dela producente navede da ih ekranizuju, da bi filmovi zatim dodatno skretali pažnju na literarni predložak po kome su nastali. Publici zatim preostaje da polemise o tome šta je bolje: knjiga ili film, s ishodom najčešće u korist knjige. U „Laguninoj“ ponudi poseban odeljak čine „filmovane knjige“. Među tim izdanjima nalaze se i književni klasici i recentna hit-izdavanja po kojima su nastali aktuelni svetski blokbusteri.

Jedan od aktuelnih svetskih filmskih hitova s etiketom kontroverznog jeste ostvarenje *Pedeset nijansi - Siva*, rediteljke Sem Tejlor-Džonson, nastao po istoimenom erotskom bestselleru E. L. Džejms. Kao i kada je o romanu reč, film je izazvao podeljene reakcije gledalaca i kritike. *Pedeset nijansi - Siva* prvi je deo trilogije E. L. Džejms, koju čine još romani *Pedeset nijansi - Mračnije* i *Pedeset nijansi - Oslobođeni*. Ova trilogija je prevedena na preko pedeset jezika i prodana u više od sto miliona primeraka, postavši tako jedan od globalnih fenomena, a film *Pedeset nijansi - Siva* je za prva četiri dana prikazivanja zaradio šezdeset miliona dolara, što ga čini rekorderom filmske industrije.

Krajem februara održava se ceremonija dodele Oskara. Veliku šansu da dobije Oskara za najbolju glavnu žensku ulogu ima Rozamund Pajk, za ulogu Ejmi Dan u filmu *Iščezla* Dejvida Finčera (na slici), ekranizaciji izvrsnog trilera Džilijen Flin, koji je takođe na listi „Laguninih“ bestselera. Kad smo već kod ove glumice, pomenimo da je igrala uz Toma Kruza u megahitu *Džek Ričer* (2012), snimljenom po akcionom romanu Lija Čajlda *Jedan hitac*.

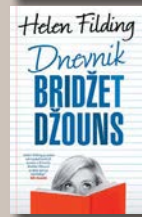
Jedna od uspešnijih novijih ekranizacija jeste film *Kradljivica knjiga* (2013) Brajana Persifala, nastao po knjizi australijskog pisca Markusa Zusaka. Ovaj roman o potresnoj sudbini jedne jevrejske devojčice u nacističkoj Nemačkoj smatra se remek-delom savremene književnosti.

Prošlogodišnji bioskopski hit *Operacija nasleđe* okupio je prvu holivudsku postavu, od Džordža Klunija, koji potpisuje i režiju, preko Meta Dejmona i Bila Mareja do Kejt Blančet. Film je nastao prema knjizi Roberta M. Edsela i Breta Vitera i govori o istinitom događaju – specijalnoj savezničkoj jedinici i njenom zadatku da pronađe i vrati umetničko blago koje su nacisti opljačkali širom Evrope tokom Drugog svetskog rata.

Od filmovanih romana iz „Lagunine“ ponude pomenimo i ciklit serijal knjiga Helen Filding o Bridžet Džons, čije je bioskopsko izdanje proslavilo Rene Zelveger, zatim ljubavne romane Nikolasa Sparksa, od kojih je čak deset ekranizovano, kultni krimić američkog pisca Džejmsa Elroja *Poverljivo iz L.A.*, zatim *Dnevnik oblaka* Dejvida Mičela, po kome su Endi i Lana Vačovski 2012. snimili neobičan film. Od klasičnih dela tu su *Veliki Getsbi* Frensis Skota Ficdžeralda, koji je nedavno raskošno ekranizovao i Baz Lurman, kao i roman kineskog nobelovca Mo Jena *Priče o crvenom sirku*, čija je ekranizacija 1987. u režiji Džanga Jimoua i skrenula pažnju svetske publike na delo potonjeg kineskog nobelovca.

I za kraj, dva domaća filma koja su trenutno na repertoaru ovdašnjih bioskopa. Film *Top je bio vreo* Bobana Skerlića nastao je po romanu Vladimira Kecmanovića i govori o odrastanju jednog dečaka u ratnom Sarajevu, dok je film *Peti leptir* Milorada Milinkovića urađen po istoimenom romanu za mlade Uroša Petrovića. Napisan u maniru mistične fantastike i upoređivan s Gejmenovom *Koralinom*, *Peti leptir* govori o odrastanju dečaka iz jednog beogradskog sirotišta koji iznenada otkriva da je povezan ne samo s tajanstvenim ljudima i njihovim duhovima već i sa čudesnim, prozirnim leptirima. Kultni film *Lepa sela lepo gore* Srđana Dragojevića nastao je prema delu Vanje Bulića, iz knjige *Devedesete*, u kojoj se nalaze još tri romana – *Ratna sreća*, *Zadah belog* i *Crvena kibla*, a govore o životu u mračnoj poslednjoj deceniji XX veka na ovim prostorima.

Nije loše pogledati ove filmove, ali je bolje pročitati knjige.

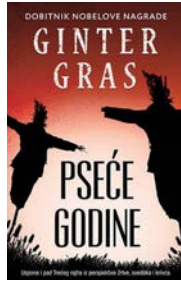
Klasika

GINTER GRAS

Pseće godine

Prevod: IVAN IVANJII

Nemački nobelovac Ginter Gras stekao je svetsku slavu sa svoja prva tri romana: *Limeni doboš* (1959), *Mačka i miš* (1961) i *Pseće godine* (1963). Oni zajedno čine „Gdanjsku trilogiju“, kojom Gras, ispisujući grandiozno književno delo, preispituje nemačko iskustvo uspona i pada Trećeg rajha, pitanje krivice i nacističkog nasleđa. Nakon *Limenog doboša*, „Laguna“ je u ediciji Grasovih odabranih dela upravo objavila i roman *Pseće godine*. Ovaj roman sastoji se zapravo od tri knjige, koje o sudbinama ljudi u Hitlerovoj Nemačkoj svedoče iz tri različite perspektive – perspektivâ žrtve, svedoka i krvnika. Radnja se odigrava u Gdanjsku. Počinje dvadesetih godina prošlog veka, kada dva dečaka, polu-Jevrejin Edi Amzel i arijevac Valter Matern, postaju

pobratimi ritualno pomešavši krv. Njihove dečake podvige prati verna keruša Zenta, koja će ošteniti Harasa, budućeg oca ovčara Princa, Firerovog ljubimca. Godine odmiču, prijateljstvo mladića i dalje je snažno i iskreno, a onda na vlast dolaze nacisti. Amzel je talentovan umetnik koji stvarnost komentariše stvarajući strašila po ljudskom liku. Njega napadnu devetorica mladih pripadnika SA i izbiju mu zube. Jedan od njih je – Matern. *Pseće godine* su sada u punom zamahu: marširaju pravo u rat. Na sceni se ne menjaju igrači sve dok Princ konačno ne napusti svog gospodara – jer i psu može biti svega dosta. U posleratnim godinama i Maternu je svega dosta. Zajedno s Princem on kreće u potragu za počinocima nacističkih zlodela i svojim izgubljenim pobratimom Amzelom. Matern je nevin, on je antifašista, drugi su ti koji su krivi iako ih je talas prosperiteta Zapadne Nemačke naizgled oprao. Ovaj danas klasični roman, koji je sâm Gras smatrao važnijim od *Limenog doboša*, s nemačkog je preveo Ivan Ivanji.

Srpska književnost

VULE ŽURIĆ

Tajna crvenog zamka

Vule Žurić je jedan od nasamosvojnijih autora savremene srpske književne scene. Njegove neprepričljive knjige osobenog pripovedačkog postupka opisuju se pojmovima kao što su burleska, groteska, satira, parodija, novi nadrealizam, a kao autori na čiju se estetiku Žurić nastavlja pominju su Tarantino, Bunjuel, Pinčon, Bartelmi... U njima se mešaju žanrovi, fenomeni „visoke“ i „niske“ kulture, istorijske i fiktivne ličnosti, fudbal, turbo-folk, džez, mediji, partizanski filmovi, politika, istorija, humor, rat, ratno nasleđe i crna „tranzicijska“ svakodnevica. *Tajna crvenog zamka* je Žurićeva nova zbirka priča. Neki od njenih junaka su Miloš Crnjanski, Ivo Andrić, Bora

Stanković, Petar Kočić, Tito, Vladimir Nazor, Šaban Bajramović... „I ova zbirka potvrđuje Žurićevu sposobnost da na malom prostoru izgradi uverljive književne svetove sazdane na ruševinama naše nedavne prošlosti, u kojima bezuspešno tražimo kamen temeljac za svetliju budućnost. Sportskim jezikom rečeno, Žurić je i ovoga puta sastavio najbolju reprezentaciju književnih likova, koji zahvaljujući piščevoj mašti i umeću daju sve od sebe da ispune sopstvenu sudbinu. Tako mnoge poznate ličnosti u srpskoj povjesnici XX veka postaju pouzdani svedoci neobične stvaralačke energije Vuleta Žurića i potvrđuju posebnost njegovog autorškog glasa, a čitalačkoj publici priređuju vrhunsku književnu predstavu. Duhovito, razigrano, originalno štivo, koje se do kraja ne ispušta iz ruke!“

Popularna psihologija

ALBERT DŽ. BERNSTIN:

Emocionalni vampiri

Prevod: ALEKSANDRA ČABRAJA

„U srednjoj školi sam naučio ovu jednostavnu razliku: kada ljudi izluđuju sebe, oni imaju neurozu ili psihozu. Kada izluđuju druge ljude, oni imaju poremećaj ličnosti“, kaže klinički psiholog Albert Dž. Bernstin, i u ovoj knjizi bavi se pitanjem kako se odnositi i kako postupati prema ovim drugim, da se ne biste uvrstili u ove prve. Ljude s nekliničkim poremećajem ličnosti okruženje percipira kao teške, naporne ličnosti koje emotivno iscrpljuju druge i nemaju sposobnost normalne komunikacije. Takve osobe Bernstin naziva emocionalnim vampirima: „Oni ne isisavaju krv, već emocionalnu energiju.“ U ovoj knjizi on opisuje pet poremećaja ličnosti, i to onih koji se najčešće sreću u svakodnevnom životu i mogu se smatrati emocionalnim vampirima. To su asocijalni, histrionični, narcisoidni, opsesivno-kompulsivni i

paranoični poremećaj ličnosti. „Tih pet sam odabrao jer se najčešće pojavljuju među stanovništvom i češće od ostalih su prisutni u meri koja se ne može smatrati kliničkim poremećajem“, kaže Bernstin. „Najveći broj emocionalnih vampira opisanih u ovoj knjizi nije dovoljno ozbiljno poremećen da bi mogao da dobije zvaničnu dijagnozu poremećaja ličnosti, ali njihov način razmišljanja i ponašanja ipak odgovara obrascu opisanom u dijagnostičkom priručniku. Te obrasce možete smatrati katalogom načina na koje teški ljudi ispoljavaju svoju napornu prirodu, u rasponu od onih koji su dovoljno ozbiljni da ih dovedu do hospitalizacije, do onih dovoljno blagih da se ponašaju normalno sve dok ne budu izloženi znatnijem stresu. U svetu psihologije ne postoje oštre granice. Svi obrasci izvedeni su iz činjenice da emocionalni vampiri vide svet drugačije od ostalih ljudi... Sami vampiri obično nisu svesni detinjastih potreba koje ih motivišu. Utoliko pre vi treba da ih budete svesni.“

Drama

MAJKL ŠEJBON

Telegrafska avenija

Prevod: NIKOLA PAJVANČIĆ

Majkl Šejbon (1963) jedan je od najhvaljenijih američkih pisaca svoje generacije. Dobitnik je Pulicerove nagrade za roman *Neverovratne avanture Kavalijera i Kleja*, nagrade „Hjugo“ i „Nebula“ za roman *Jevrejska policijska stanica*, njegov roman *Čudesni momci* Dejvid Bouvi je uvrstio na spisak 100 najdražih knjiga, a pored pomenutih, našoj publici je poznat i po romanu *Konačno rešenje*, omažu Konanu Dojlu s 89-godišnjim Šerlok Holmsom u glavnoj ulozi. *Telegrafska avenija* je njegovo poslednje delo, objavljeno 2012. godine. Radnja romana odvija se u leto 2004. u Kaliforniji. Telegrafska avenija je boemska ulica koja povezuje oronuli centar Ouklanda i Univerzitet u Berkliju, i u njoj se nalazi prodavnica ploča „Broukland“, koju drže dva stara prijatelja. „Roman velikog srca koji istražuje duboko prožimajuće veze između dve kalifornijske porodice, jedne crne i jedne bele, čiji je svet utemeljen u pop kulturi sedamdesetih, vinilnim LP izdanjima, džez i soul muzici. Bravurozna epska priča o iskrenom prijateljstvu, rasnim odnosima i skrivenim istorijama.“

Ljubavni

EN FORTIJE:

Trojansko sestrinstvo

Prevod: DUBRAVKA SREČKOVIĆ DIVKOVIĆ

Kanadsko-danska spisateljica En Fortije ovdašnjoj čitalačkoj publici poznata je po romanu *Julija*, u kome je ispričala originalnu priču o tome ko su zaista bili istorijski Romeo i Julija i kako je njihova ljubav nadahnula Šekspira da od njih napravi najslavniji ljubavni par u istoriji. Junakinja njenog novog romana *Trojansko sestrinstvo* je Dajana Morgan, oxfordski ekspert za klasične jezike i grčku mitologiju. Ona je od detinjstva opsednuta mitom o Amazonkama, otkad joj je njena ekscentrična baba rekla da pripada ovom ratničkom plemenu. Jednog dana Dajanu kao stručnjaka za antiku pozivaju u Alžir, gde treba da dešifruje neobičan natpis na jednom upravo iskopanom hramu. Ispostaviće se da je reč o senzacionalnom otkriću koje Dajani otkriva priču o drevnoj, zaboravljenoj amazonskoj kraljici Mirni. Ona je učestvovala u Trojanskom ratu i sa svojim sestrama Amazonkama iz opsednute Troje iznela i na tajno mesto sakrila basnoslovno blago. Kada njena tajna bude otkrivena, uslediće opasna i uzbudljiva potraga za ovim blagom, ali i za drevnim amazonskim zaveštanjem koje je nadživelo milenijume. „U zamahu od alžirske pustine pa do ruševina Troje i dalekih, ledenih krajeva Finske, priča En Fortije o mladoj oxfordskoj naučnici koja kreće na tajanstveni zadatak majstorski je spoj napetog avanturističkog romana i velelepnog epa.“

Istorijski

DEJZI GUDVIN:

Lovac na bogatstvo

Prevod: DUBRAVKA SREČKOVIĆ DIVKOVIĆ

Elizabeta Amalija Evgenija, vojvotkinja od Bavorske, imala je samo šesnaest godina kada se 1854. udala za austrijskog cara Franju Josifa. Austrijska carica i kasnije apostolska kraljica Mađarske, carica Elizabeta, s nadimkom Sisi, bila je slavna ličnost svog doba. Proglašena je za najlepšu vladarku Evrope, bila je temperamentna, obrazovana i sklona izbegavanju dvorskih ceremonijala. Imala je tragičnu sudbinu. Prvorodena ćerka joj je umrla kada je još bila beba, a jedini sin, prestolonaslednik Rudolf, ubio se u 31. godini. Italijanski anarhista Luidi Lukeni ubio ju je 1889. u Ženevi ubodom turpije u srce. U romanu britanske spisateljice Dejzi Gudvin, austrijsku caricu Sisi, „ženu koju želi svaki muškarac a kojoj svaka žena zavidi“, zatičemo u Engleskoj 1875. u jednom neobičnom ljubavnom trouglu. Šarlot Berd, bogata engleska naslednica, zaljubljuje se u mladog i lepog kapetana Beja Midltona, najboljeg konjanika u zemlji. Kada u Englesku dođe austrijska carica da tu provede lovnu sezonu, dodeljuju joj kao pratnju kapetana Midltona. Sisi s njim otpočinje romansu, a Midlton se zapliće u mrežu osećanja između otresite ali neugledne engleske devojke i ohole i zanosne austrijske carice..

Epska fantastika

BRENDON SANDERSON:

Put kraljeva

Prevod: IVAN JOVANOVIĆ

Američki pisac Brendon Sanderson (1975) u svetu žanrovske fantastike smatra se naslednikom legendarnog Roberta Džordana, i to ne samo metaforično. Naime, nakon Džordanove smrti, njegova udovica je upravo Sandersona, zahvaljujući uspehu njegove trilogije *Red magle* koja ga je učinila mladom zvezdom epske fantastike, odabrala da završi čuveni Džordanov serijal *Točak vremena*. Sandersonov roman *Put kraljeva* prvi je deo njegove nove, po najavi desetotomne, epske sage *Arhiva olujne svetlosti* i njegov izlazak dočekan je s oduševljenjem i kod publike i kod kritike. Deset godina se Sanderson spremao za ovo delo, planirajući i do detalja izmaštavajući jedan fantastičan svet, njegovu geografiju, floru, faunu, žitelje, istoriju i verovanja. Radnja počinje u mračnom dobu Rošara, okrutnom svetu kamenja i oluja, vekovima pošto je nestalo deset svetih viteških redova, zvanih Blistavi vitezovi. Od njih su ostale ne samo legende o drevnim, boljim vremenima skupljenim u knjizi *Put kraljeva*, nego i čarobni mačevi i oklopi koji svoje nosioce čine nepobedivim. Negostoljubivim i jalovim Smrskanim ravnica besni jedan naizgled besmislen rat svih protiv svih, ali kako radnja odmiče njegov pravi razlog polako počinje da se pomalja i povezan je s tajnom povratka Blistavih vitezova.

Grčka: **Sa verom u Sirizu**

NEKA P AKO BI

Grčka je na ivici bankrota. Zemlji preti izbacivanje iz evrozone. U briselskoj partiji pokera premijer Aleksis Cipras i ministar finansija Janis Varufakis igraju na sve ili ništa odbijajući da se povinuju "toksičnom diktatu štednje" koji "ubija" narod. U tome ih podržava velika većina građana Grčke

Za "Vreme" iz Soluna

Euforija, nada i nacionalni ponos u kombinaciji sa zabrinutošću i strahom za budućnost – to su osećanja koja dominiraju Grčkom skoro četiri nedelje posle pobeđivanja Sirize na vanrednim parlamentarnim izborima i formiranja prve levičarske vlade u istoriji Evropske unije.

Nije to bila uobičajena politička promena. U jednoj zemlji evrozone je pobedila stranka koja govori sasvim drugačijim političkim jezikom, uvodi novu, alternativnu strategiju u grčku politiku i odlučno se suprotstavlja programu drastične štednje koji se "sam po sebi podrazumeva", a koji zdužno brane kako evropske konzervativne, neoliberalne snage, tako i socijaldemokratski mutanti. Opasnost da bi grčki jere-tički stav mogao da "zarazi" evropsko glasačko telo izaziva burnu reakciju evropskog establišmenta u Briselu i Berlinu, koji već preduzima neophodne mere kako bi diskreditovao i neutralisao "grčki virus" pre no što počne nezaustavljivo da se širi.

Nova levičarska vlada uživa ogromnu podršku većine građana Grčke. Prema poslednjim istraživanjima javnog mnjenja

**NEPOKOLEBLJIV, ZA
SADA: Janis Varufakis**
Foto: Fonet/AP

BUDE ARMAGEDON TI MORA

agencije Mark, od 16. februara, osam od deset građana (81,5 odsto) pozitivno ocenjuje poteze vlade u odnosu na kreditore. Za ostanak Grčke u evrozoni je 86,6 odsto ispitanika, dok je 13,4 odsto za povratak na drahmu. Ista agencija je objavila rezultate anketa na tv kanalu Alfa koji su pokazali da je Siriza za čitavih 27 odsto ispred Nove demokratije (ND), da joj se popularnost za nepunih mesec dana povećala za devet odsto na 45,4, dok je ND, koji se zalaže za sprovođenje strogih mera štednje koje od Grčke traže međunarodni poverioci i zloglasna Trojka (Evropska komisija, Evropska centralna banka i Međunarodni monetarni fond), sa 27,8 odsto glasova dobijenih na izborima pao na 18,4 odsto.

PREDAH ZA DOSTOJANSTVO

Isti utisak je stekao svako ko je prošle nedelje i ponedeljka bio svedok spontanom okupljanju bez presedana desetina hiljada Grka ispred atinskog parlamenta na trgu Sintagma, kod Bele Kule u Solunu i na trgovima skoro svih većih grčkih gradova. Do sada je bilo uobičajeno da Grci izlaze na ulice u znak protesta protiv mera stroge štednje koje je zahtevala Trojka, a sprovodila prethodna vlada sa ND na čelu. Sada se hiljade ljudi okuplja u znak podrške novoj vladi koju predvodi premijer Aleksis Cipras, koja vodi tešku bitku u Briselu za okončanje nepodnošljivih mera štednje i smanjenje neodrživog javnog duga. Fotografije sa ovih demonstracija koje su organizovane preko društvenih mreže pod nazivom "Predah za dostojanstvo", putuju brzinom svetlosti širom sveta. "Nije evro, nego je sloboda!", bila je jedna od karakterističnih parola na ovim provladinim demonstracijama.

Na jednoj od stranica Fejsbuka koja je pozivala na okupljanje u znak podrške vladi, između ostalog je pisalo: "Došlo je vreme da se oni plaše nas i da čuju naš glas. Biramo dostojanstvo i tražimo za nas i za sve narode Evrope predah i promene.

Pozivamo sve evropske narode da pokažu u praksi svoju podršku Grcima i grčkoj vladi u borbi za Evropu demokratije i solidarnosti. Nastavićemo uporno i puni samopouzdanja i pobeđićemo!"

Sve to možda liči na trenutnu euforiju koja neće dugo potrajati, ali je suština da su Grci odlučni da povrate svoje izgubljeno dostojanstvo i da zato podržavaju vladu Alekisa Ciprasa. Nakon šest godina neprekidne recesije i četiri godine stroge štednje u sklopu toksičnog "programa za spas" Grčke, hitno im je potrebno vreme i prostor da dišu. Bilo je to, u stvari, "kontrolisano davljenje", kako je taj program okarakterisao novi ministar finansija Janis Varufakis, koji ga je uporedio sa metodom mučenja davljenjem u vodi koje je CIA sprovodila nad zatvorenicima u Gvanatanamu. "Sekund pre no što srce prestane da nam radi dozvole nam da uzmemo dah, pa nas onda opet gurnu u vodu. I tako u nedogled... Jedna vrsta starogrčkih Sizifovih muka u novogrčkoj modernoj verziji!"

PANIČNI STRAH

Dok nova grčka vlada vodi naporene pregovore sa svojim poveriocima, a spoljašnji pritisci svih vrsta neprekidno rastu, bankarski sistem u zemlji trpi sve veće posledice, pa se tako u skladu sa klimom sukoba sa Briselom avet *Grexit* (izlaska Grčke iz evrozone) širi zemljom. Iako je većina Grka u ovih poslednjih nekoliko godina već oguglala na raznorazne šokove i ne podleže lako panici, to ne važi i za mnoge bogate "patriote" koji se ipak više boje za svoj novac, nego za svoju zemlju, pa ga svakodnevno izvlače iz grčkih banaka. Samo od 1. decembra 2014. do 13. februara 2015. grčki bankarski sistem je zabeležio odliv od oko 20 milijardi evra. Kad god se pregovori s poveriocima bliže ambisu, indeks na Atinskoj berzi naglo pada, a primetni su i veliki dnevni odlivi iz banaka u visini od 300 do 500 miliona evra.

U roku od pet godina grčke banke su

izgubile depozite u visini od oko 92,8 milijardi evra: sa 237,8 milijardi evra u januaru 2010. depoziti u grčkim bankama su pali na 145 milijardi u februaru 2015. Veliki deo tog novca je završio u stranim bankama, jedan deo je potrošen za plaćanje poreza i ostalih troškova, dok znatan deo leži skriven "za crne dane" pod dušecima i u jastučnicama u mnogim grčkim domovima. Zato je u poslednje vreme povećan i broj provala, jer lopovi izgleda vrlo dobro znaju ko spava na parama. Tako su u jednom selu blizu Preveze provalnici ukrali iz kuće starijem bračnom paru 61.500 evra, koje su supružnici iz banke "za svaki slučaj" sklonili u kuću. Vremena su teška za banke, ali zato provalnici i lopovi svih fela prave zlatne poslove.

Pod ovakvim pritiskom odliva novca likvidnost grčkog bankarskog sistema, iako je zadovoljavajuće rekapitalizovan u 2013. godini i uspešno prošao sve *crash* testove, zavisi od Evropske centralne banke. Grčke banke su podigle 78 milijardi evra iz Evropske centralne banke u okviru mehanizma za pomoć ugroženim bankama ELA (*Emergency Liquidity Assistance*), odnosno skoro duplo više od onoga što su pozajmle pre nekoliko meseci. Bankari tvrde da dok god mogu da računaju na priliv novca iz ELA, ne postoji problem što se tiče likvidnosti domaćih banaka. Upozoravaju, međutim, da bi, ukoliko Ciprasova vlada uskoro ne postigne sporazum sa svojim evropskim partnerima, ECB mogla da zavrne slavinu, što bi moglo da ima dramatične posledice.

ECB bi mogla da povuče dasku za spasavanje grčkih banaka ako Atina izađe iz Programa za spasavanje Grčke, ili ukoliko smatra da su grčke banke nesolventne – proces koji ubrzava panično podizanje novca sa računa u grčkim bankama. To bi je gurnulo u velikoj meri na ivicu provalije i dovelo jedan korak bliže *Grexitu*, tj. izlasku iz evrozone. "Scenarij koji vodi u *Grexit* bi značio da Evropa želi sebi da

Grčki poker

Razumno i nerazumno, blef i ideali

Političari u zapadnim demokratijama su navikli da prave manje ili više trule kompromise. Rukovode se prečesto korišćenim izgovorom da je politika umetnost mogućeg: nije bitno u šta veruješ, već šta i sa kime možeš da ostvariš. To se smatra razumnim ponašanjem. Ideali i ideologija služe za izborne kampanje.

Izborna kampanja Sirize i Aleksisa Ciprasa na Zapadu je mogla "razumno" da se objasni time da ne prezaju od populističkih metoda i šarenih laži o svetloj budućnosti ne bi li došli na vlast. Lako je izigravati revolucionare i nekakve komuniste kada si u opoziciji, mislili su u Briselu i Berlinu. Ali kada jednom budu imali vlast u svojim rukama i sagledali stvarnost iz te perspektive, shvatiće da nemaju kuda, da će jednako morati da se povinuju zahtevima jačeg kao i prethodna vlast i da nastave sa programom stroge štednje i reformi, ne bi li dobili one silne milijarde evra od Evropske centralne banke potrebne da sačuvaju državu od bankrota. To je jedini "razuman" scenario.

Desilo se, međutim, da mesec dana nakon izbora u Grčkoj premijer Aleksis Cipras i ministar finansija Janis Varufakis posve "nerazumno" ne odustaju od svog najvećeg predizbornog obećanja: neće da se pridržavaju programa štednje i neće, makar u bliskoj budućnosti, da otplaćuju dugove, neće da produže stari ugovor za spasavanje Grčke, znači da uzimaju nove kredite da bi otplaćivali stare, već hoće novac od Evropske centralne banke da bi pokrenuli privredu, izveli zemlju iz recesije i smanjili nezaposlenost, da bi održali likvidnost banaka. Varufakis insistira na posve novom ugovoru, jer se stari pokazao kao nedelotvoran, pa zato "nema nikakvog smisla da se produži". Zauzvrat, vlada u Atini nudi da, privremeno, odustane od obećanog povećanja plata i penzija, ponovnog zapošljavanja otpuštenih državnih činovnika, besplatnog prevoza, zdravstva i školstva za najugroženije...

Sa takvim stavom Janisa Varufakisa pregovori sa drugim ministrima finansija evrozone prošlog ponedeljka propali su posle nepuna tri sata, a hiljade ljudi širom Grčke su na ulicama pružale podršku svom ministru dok se bori sa aždahama.

I dok jedni i dalje "razumno" razmišljaju da Varufakis i Cipras zapravo blefiraju ne bi li ispregovarali što bolji dil za Grčku, drugi počinju da strahuju da grčki medijski atraktivni dvojac "nerazumno" ima nameru da ide do kraja ubeđen da za drugo nije dobio mandat od građana svoje zemlje, bez obzira na formulu: Evropska centralna banka raspolaže novcem bez koga će grčke banke uskoro biti nelikvidne, a zemlja bankrotirati; da bi došla do tog novca, vlada u Atini mora da ispuní uslove koji se od nje traže, a u ostalom, do sada su već dobili preko 240 milijardi evra...

Možda Cipras i Varufakis zaista "razumno" misle da će na kraju ostali ministri evrozone ipak da popuste, jer niko nije spreman da se upušta u avanturu izbacivanja Grčke iz evrozone čije su posledice nesagledive. A šta ako stvarno veruju u neke ideale i nisu spremni da ih iznevere, bez obzira na sve?

Varufakisove kolege iz evrozone psuju ga da je "tvrdoglav", da "ne razume detalje", da "nije doneo konkretne predloge", već da samo uopšteno postavlja raznorazne zahteve, da se ponaša "neozbiljno". Sa druge strane, piše nemački "Spiegel", ministri evrozone "donekle su zaneseni osećanjem da se sreću sa istorijskim protagonistima koji kao revolucionari pišu istoriju, koji sa kožnom jaknom i raskopčanom košuljom hoće da nanovo izmisle politiku, koji su više kao Če nego kao (nemački ministar finansija) Šojble, koji preferiraju motocikl umesto službene limuzine". A kao takvi su "opasni" po Evropu.

SUPROTSTAVLJENI STAVOVI: Nemački ministar finansija Wolfgang Šojble i Janis Varufakis; Premijeri Velike Britanije i Grčke Dejvid Kameron i Aleksis Cipras

Foto: Fonet/AP

Jer, ne radi se o tome što bi ostale zemlje koje vredno ispunjavaju uslove stroge štednje zarad finansijske pomoći negodovala ako bi se u slučaju Grčke napravio izuzetak, već o tome da bi i glasači tih drugih prezaduženih zemalja kao što je Portugal ili Španija mogli takođe da dođu na ideju da na vlast dovedu partije koje, kao i Siriza, traže otpis dugova i kraj politike drastične štednje, spasavanje ljudi, a ne banaka.

Možda Cipras i Varufakis zaista jesu "revolucionari zaneseni sobom koji se gube u svojim iluzijama", kako piše "Spiegel", ili "prolupali politički početnici koji prokockavaju budućnost svoje zemlje", kako piše nemački Bild i kako misli većina Nemaca. Ali, ako kojim slučajem dođe do neke organizovane međunarodne solidarnosti osiromašenih i poniženih, ako Siriza kojim slučajem uspe, bićemo svedoci nečega što nalikuje revolucionarnim pomeranjima u evropskoj politici.

Ako Grčka do 28. februara ne zatraži produženje programa sa EU, ostaće bez novca. "28. u 24:00 is over", rekao je ministar finansija Nemačke Wolfgang Šojble.

ANDREJ IVANJI

puca u noge", tvrdi predstavnik grčke vlade Gabriel Sakelaridis.

NE POSTOJI "PLAN B"

Koliko za Grke toliko i za druge evropljane *Grex*it bi bio jedno od najrizičnijih rešenja, čija bi cena mogla da bude daleko veća od koristi, koliko na ekonomskom toliko i na geopolitičkom planu. Toga su svesni i Alekis Cipras i ekscentrični "car" grčke ekonomije Janis Varufakis, pa zato i insistiraju na "kraju štednje" i novom "programu za premošćivanje krize", koji bi omogućio privredni rast i dugoročno oslobodio zemlju pritiska duga koji u međuvremenu doseže skoro 180 odsto BDP-a.

Zauzvrat nude nastavak reformi (ali bez

kompromis", koji će biti obostrano koristan kako za Grčku tako i za Evropu.

"Mi ne želimo sporazum iz koga će izaći pobednici i poraženi, nego *win-win* situaciju koja će osloboditi Grčku od dužničkog ropstva i stabilizovati Evropu", kaže novi grčki premijer. Cipras zna da ne sme prvi da popusti, prihvati poraz i izneveri obećanja koja je nedavno dao grčkom narodu. To bi, uostalom, bio ne samo njegov poraz, nego i veliki poraz demokratije i to u zemlji koja ju je rodila. Ako bi se Siriza izjalovila kao politički izbor, ostale bi dve stranke koje se suprotstavljaju marama stroge štednje koje Grčkoj nameću Brisel i Berlin: tvrdokorna i nepopustljiva KKE (Komunistička partija Grčke) i neona-

daljeg smanjenja plata, penzija i dodatnih poreza za srednji sloj i socijalno ugrožene) budžet bez deficita, nemilosrdan lov na bogataše koji ne plaćaju porez i prihvatanje ne nominalnog otpisa dugova, već odlaganje otplate i smanjenje kamatnih stopa. Ignorišući ljutite poglede i pretnje svojih kolega iz Evrogrupe na sastanku u ponedjeljak, 16. februara, Janis Varufakis je pokazao čvrst stav, očigledno ne zaboravljajući ni na trenutak da je on ministar prve vlade u evrozoni koja je demokratski dobila mandat kako bi se suprotstavila bezizlaznoj politici štednje koja vodi u samofinansirajuću recesiju. A onima koji ga optužuju za antievropejstvo odgovara: "Mi smo jedna proevropska stranka, koja jednostavno odbacuje bezuspešnu politiku." Stiče se utisak da je vlada Sirize donela odluku da nikako ne popusti ultimatumima i ne nastavi samoubilačku politiku, nego da traži "fer

cistička stranka Zlatna zora, koja bi lako mogla da otvori vrata pakla.

Novinari često pitaju Aleksisa Ciprasa i Janisa Varufakisa šta će biti i da li imaju plan B u slučaju da pregovori ne uspeju i Brisel i Berlin potpuno odbace grčke stavove. "Ne postoji plan B", jasno odgovara Varufakis i dodaje: "Ako treba da dođe Armagedon, neka dođe! Grčka ne ucenjuje, ali se ni ne da uceniti." Sa druge strane, Cipras pokazuje optimizam da će se uskoro naći kompromisno rešenje, jer je "Evropska unija sagrađena kroz kulturu demokratskog dijaloga, suočavanjem sa krizama i stalnim traženjem i iznalaženjem postenih kompromisa".

"TO TI JE GEOPOLITIKA, IDIOTE!"

U svakom slučaju, naredni dani i nedelje će biti kritični za evrozonu i grčku budućnost u njoj. Međutim, tu budućnost,

na kraju krajeva, možda i ne određuje ekonomija, nego geopolitika. Ako Grčka ima u džepu keca, to je svakako njen geostrateški položaj. Naime, Grčka se nalazi na raskršnici tri kontinenta i to u vremenima kad je Sirija na istoku Grčke u ratu, Libija se na jugu bori da ponovo formira državu, Ukrajina na severu se tetura, a Izrael je u neprekidnoj tenziji sa svojim susedima, čak i sa autoritarnom Turskom, te je tako značaj Grčke kao članice NATO-a sa svojim lukama na istočnom Mediteranu znatno uvećan. Ako se Grčka kroz mogući *Grex*it destabilizuje, Evropa, SAD i NATO bi se našli pred problemom stvaranja bezbednosnog vakuuma, crne rupe u tako kritičnom području. To bi uveliko umanjilo mogućnost Evrope da igra zapaženu ulogu u regionalnoj i globalnoj politici.

Prema rečima grčkog stručnjaka za međunarodne odnose Tanosa Dokosa: "Grčka je jedna od retkih zemalja koja se pridržava pravila o budžetu za odbranu u skladu sa odredbama NATO-a. Ima preko 200 savremenih borbenih aviona, moćnu mornaricu i više od 1000 tenkova. U okviru NATO baza nalazi se i velika vojna luka Suda na Kritu, koja je poslednji put iskorišćena za vazdušne operacije protiv Libije 2011." Upravo iz tog razloga su SAD i predsednik Barak Obama zabrinuti zbog politike Berlina i smatraju da pritisak koji se vrši na Grčku, tradicionalnog strateškog partnera Vašingtona u istočnom Mediteranu, potkopava samo postojanje NATO-a, i to u jednom veoma kritičnom trenutku. Americi je jasno da bi pod daljim pritiskom Grčka mogla da bude duboko uvučena u ruske energetske projekte (uostalom Putin već "flertuje" sa Ciprasom) kao i u napore Kine da završi "morski put svile" prema Evropi preko svojih strateških investicija u grčkim lukama Pireju i Solunu, sve sa železnicama koje bi iz Grčke preko Srbije išle u centralnu Evropu. Ovo bi bio težak udarac za geostrateške interese Evrope i NATO-a, koje, naravno, ni Vašington ni Berlin ne žele. Tako bi možda upravo geostrateški značaj Grčke u Evropskoj uniji mogao da prisili Nemačku da napravi neke ustupke i pronađe kompromisna rešenja. Ili, kako je to jednom rekao Karl Marks "To ti je kapitalizam, idiote!" U slučaju Grčke bi se moglo reći, to ti je geopolitika, idiote!

GEORGIOS STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

Eksplzivno primirje

I ako je zvanično na snazi primirje, u utorak su se vodile žestoke borbe u strateški važnom gradu Debaljcevu. Mediji su javili da su proruske snage ušle u grad, da se puca sa svih strana, da se ukrajinski vojnici masovno predaju. Pitanje je da li predsednik Ukrajine Petro Porošenko može politički da preživi još jedan poraz

Slike užasa krhkog primirja dolazile su sredinom februara iz Donbasa. Obe strane optuživale su jedna drugu i pucale iz svega što mogu oko Debaljeva i Marijupolja, pravdajući se da to čine u samoodbrani. Smrznuta tela mrtvih vojnika pokrivena snegom ležala su na ničijoj zemlji, izloženoj paljbi kod donjeckog aerodroma "Sergej Prokofjev", čija nekad moderna zgrada onako izrešetana iz svih oruđa liči na razoreni Dom Pávlova (Dom vojničke slave) u Staljingradu 1943.

U Debaljcevu ulične borbe: ruski mediji pokazuju zarobljene Ukrajinke kako kleče na snegu, ili u koloni idu pod stražom, a ukrajinski mediji ponavljaju da je to propagandni pokušaj terorista da rastroje ukrajinsku vojsku. Lete rakete iz sistema "grad". Negde gori granatom pogođeni gasovod. Iz Debaljeva u nogu

ranjenog šefa samoproglase Donjecke Narodne Republike Aleksandra Zaharčenko odvoze u bolnicu...

U biltenima se govori o spremnosti za povlačenje oružja, u diplomatskim kominikeima o zabrinutosti, a na putevima razne televizije snimaju kako topovi idu prema frontu.

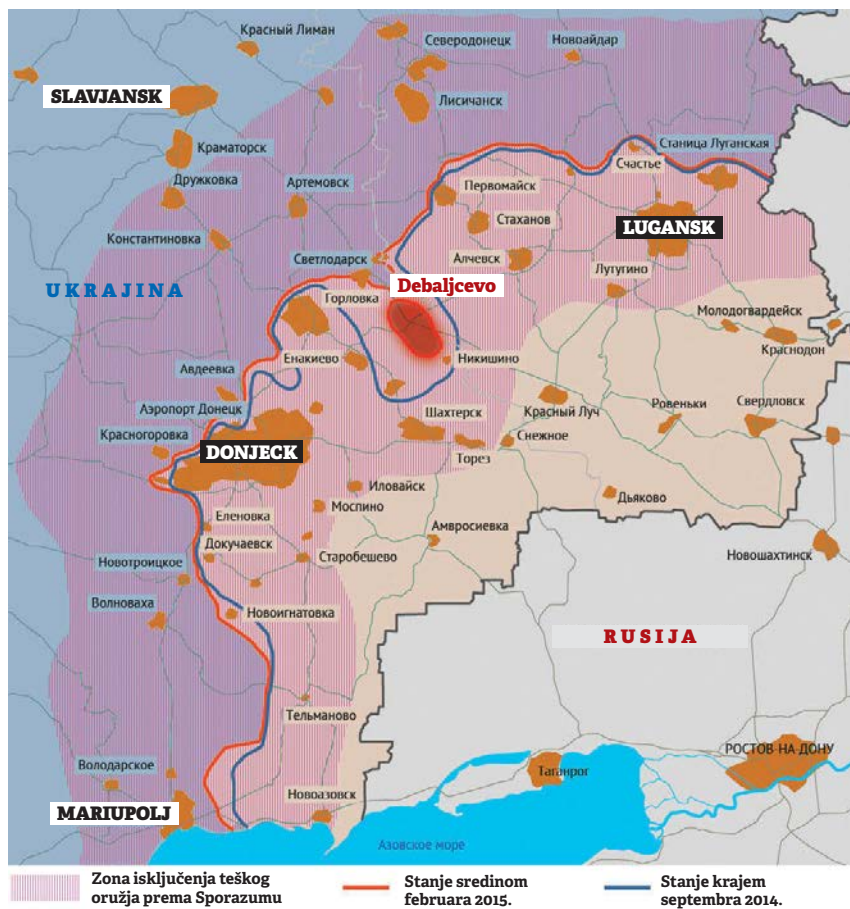
U ponoć po kijeveskom vremenu, 15. februara, sa ukrajinske i sa strane ustanika na istoku Ukrajine izdata su naređenja o prekidu vatre, mada je bilo jasno da se ono neće održati oko Debaljeva, na pruzi između Luganska i Donjecka, gde je velika formacija ukrajinske vojske (6000-8000 ljudi) ostala u okruženju.

Pobunjenici su s visova artiljerijom kontrolisali put M03 od Debaljeva ka Artjomovsku, kojim je ta grupa mogla da se snabdeva ili izvuče. Jedna od crnih tačaka na tom putu je Longvinovo,

selo od 30 kuća koje su u prethodnim borbama skoro sve do jedne srušene, dok su jedna i druga strana tvrdile da su ga oslobodile. Kad su Ukrajinci sa severa i juga pokušavali da okolnim putevima probiju okruženje i omogućće snabdevanje gorivom i municijom, novi kandidat za brisanje s geografske karte postao je zaselek Nižnje Lozovoje.

U ponedjeljak, 16. februara, pobunjenicima bliski mediji su javljali da su snage samoproglase Donjecke i Luganske Narodne Republike ušle u Debaljevo, da su već u ulici Kosmonautskoj, pa u Sovjetskoj, pa da su zauzeli železničku stanicu i stanicu milicije.

Na debaljevskom pravcu Ukrajinci su se zadržali duboko u teritoriji koju kontrolišu pobunjenici jer su tako presecali stratešku komunikaciju između Donjecka i Luganska.

BORBE UPRKOS PRIMIRJU: Proruski vojnici na istoku Ukrajine i mapa zone razdvajanja

Foto: Fonet/AP; Ilustracija: RIA Novosti

U izveštajima je stanje ukrajinske vojske u Debaljcevu upoređivano sa stanjem u Ilovajsku prošlog leta, kada je takođe u trenutku ni rata ni primirja jedna ukrajinska grupacija pokušala proboj i uništena u unakrsnoj vatri, a loše je prošla kod luganskog aerodroma i u takozvanom "južnom kotlu".

Ti "kotlovi" su, inače, rezultat neuspelih pokušaja u početku nadmoćnih ukrajinskih snaga da opkole pobunjenike u Donjecku i Lugansku, a na jugu da ih odvoje od ruske granice. Kako su jačali, pobunjenici su uz pomoć boga i Mačuške (što mačuška ko mačuška ne priznaje), pokidali ta "klešta" i, prkoseći užasavanju Zapada, ukrajinske snage u "kotlu" za "kotlom" dovodile do "razgroma".

DE-BAL-TSE-VE

Nemački nedeljnik "Špigel" piše da je tokom 16 sati dugih pregovora u Minsku 11/12. februara glavni problem sadržao četiri sloga: De-bal-tse-ve, koje nemačka kancelarka Angela Merkel i francuski predsednik Fransoa Oland sada mogu izgovoriti bez teškoća.

Grad Debaljcevo, u kome je blokiran značajan deo ukrajinskih snaga, bio je

navodno jedan od razloga da Merkelova i Oland pokrenu diplomatsku ofanzivu, ali prema nedeljniku "Špigel", nemačka kancelarka nije bila zainteresovana za učešće u pregovorima o preciznom definisanju linije razgraničenja između Kijeva i separatističkih oblasti, pa čak u fascikli za pregovore u Minsku navodno nije imala nijednu kartu.

Situacija u Debaljcevu ostavlja ukrajinsku vojsku u očajničkoj, gotovo bezizlaznoj poziciji, piše nemački nedeljnik i citira procenu nemačke obaveštajne službe BND da moral ukrajinske vojske nije ni približno toliko jak kao što je moral separatista, da se ukrajinska vojska polako raspada, demoralisana napretkom separatističkih snaga.

Na početku rata polovinu ukrajinske vojske (130.000) činili su klasični vojni obveznici, koji beže od rata, pa i u inostranstvo. Ukrajinska Nacionalna garda (dodatnih 35.000 ljudi) uglavnom stražari na kontrolnim punktovima i na infrastrukturnim objektima. Predsednik Porošenko stoga zavisi od pomoći dobrovoljačkih milicija, koje su više u službi oligarha i često ne slušaju naređenja iz Kijeva, pa ih je teško kontrolisati u strateškim operacijama.

Opšte stanje u Ukrajini opisano je rečenicom koju je izgovorio inače ratoborni Mihail Sakašvili, bivši predsednik Gruzije

(čije izručenje sada traži gruzijski sud), pristalica i savetnik novog rukovodstva u Kijevu: "Ako se ništa ne promeni u Ukrajini, sve će eksplodirati u četiri do šest meseci..."

Pomoć Međunarodnog monetarnog fonda i drugih donatora (potpisan aranžman od 17 milijardi dolara) ima za cilj sprečavanje takve eksplozije. U naredne četiri godine, Ukrajina bi trebalo da primi oko 40 milijardi evra, ali program uključuje "izuzetno stroge uslove," kažu visoki zvaničnici u Berlinu, sa zabrinutošću da nemački "grčki lek" ne ubije neuhrañjenog pacijenta.

DIPLOMATSKA VEČERA

Zajednički stav o diplomatskoj inicijativi koja je trajala devet dana na relaciji Pariz – Berlin – Vašington – Kijev – Moskva, Angela Merkel i Fransoa Oland definisali su krajem januara u Strazburu, dok su s predsednikom Evropskog parlamenta Martinom Šulcom, kao domaćinom, tri sata večerali jagnjetinu i divljač u restoranu Zuem Ysehuet (sofisticiranom decidno savremenom alzaškom restoranu na obali male rečice s bršljenom na starijim zidovima, elegantnom terasom i ponudom 600 vina). Govorio se, kaže "Špigel", o tradiciji nemačko-francuskog prijateljstva, o Ukrajini i o novom grčkom premijeru Aleksisu Ciprasu (uzgred rečeno, čiji je ministar finansija u ponedeljak, 16. februara, odbio ultimatum EU u pregovorima o finansijskom aranžmanu).

Drugi razlog što Merkel i Oland insistiraju na primirju bila je namera da se bar "kupi vreme" za američkog predsednika Baraka Obamu, koji je tokom posete Merkelove Vašingtonu, 9. februara, skoro kao uslov rekao da ako pregovori u Minsku propadnu, on više neće moći da spreči isporuke oružja Ukrajini (Porošenko je od Amerikanaca tražio rakete zemljavazduh, radare...).

Nemački list, međutim, navodi procene da Ukrajinci trenutno nisu u stanju da koriste takvu američku tehnologiju, što znači da bi Amerikanci morali u Ukrajinu da šalju instruktore. A tako je počelo američko angažovanje u Vijetnamu 1964...

U sredu, 11. februara uveče, Obama je sa Putinom telefonom razgovarao čak 90 minuta, a nemački list piše da ta mogućnost isporuke američkog oružja Ukrajini

TEORIJA I PRAKSA: Ukrajinska vojska na istoku zemlje i potpisnici mirovnog sporazuma u Minsku V. Putin, A. Merkel, F. Oland i P. Porošenko

Foto: Fonet/AP

nimalo nije impresionirala Putina.

Pregovori u Minsku su se produžili tokom čitave noći 11/12. februara, uz neka beloruska nacionalna jela nalik na kajganu za večeru i tone popijene kafe (po beloruskim izvorima, a po nemačkim izvorima bilo je alkohola, koji kancelarka nije takla). Porošenko je izlazio da telefonira, po ruskim izvorima posle žešće rasprave s Putinom, po ukrajinskim, da razgovara s načelnikom generalštaba.

U četvrtak, 12. februara ujutru, posle šesnaest sati pregovora pred novinare koji su čitavu noć proveli u toj sovjetski prostranoj beloruskoj rezidenciji prvi je u četvrtak ujutru izašao Putin i pitao ih šta su radili čitavu noć. "Ždali!" (čekali), čuo se odgovor.

"A mi rabotali...", rekao je prilično raspoloženi Putin, dodavši da mu noć nije bila među najboljima u životu, ali da može reći "Dobro jutro", jer je ipak postignut dogovor. Odmah je ukazao na najsporniju tačku: da ukrajinski predsednik tvrdi da njegova vojska u Debaljcevu nije u okruženju, u šta Putin sumnja, pa zaraćene strane poziva da do početka primirja pokažu uzdržanost kako bi se izbeglo suviše krvoproliće. Predlaže da se formira koridor preko koga bi ukrajinska vojska izašla iz okruženja u Debaljcevu, što Ukrajinci kasnije i javno odbijaju.

Ruski predsednik, nemačka kancelarka, francuski i ukrajinski predsednik u takozvanom "normandijskom formatu" te noći su usaglasili jednu veoma načelnu Deklaraciju, kojom se podržavaju Minski protokol od 5. septembra 2014. i Minski

memorandum od 19. septembra 2014.

Tome je dodat i Komplex mera za sprovođenje minskih sporazuma o primirju od 19. septembra 2014, koji u početku nisu hteli da potpišu predstavnici nepriznatih DNR i LNR Zaharčenko i Plotnic-ki, članovi Kontakt grupe uz bivšeg predsednika Ukrajine Kučme, predstavnica OEBS-a Hajdi Tavljjijani, i ruski ambasador u Ukrajini Zubarov. Tražili su da se ukrajinska vojska bez oružja povuče iz Debaljceva. Pristali su da potpišu kompleks mera posle razgovora s Putinom.

ZONA ISKLJUČENJA

Te noći ugovorena deeskalacija sukoba trebalo je da počne primirjem 15. februara u ponoć po kijevskom vremenu, što treba da verifikuje i nadgleda OEBS, uz podršku Trojne grupe za vezu, uz upotrebu svih neophodnih sredstava, uključujući satelite, radio-vezu, radarske sisteme i tako dalje.

U Kompleksu mera za sprovođenje minskih sporazuma predviđeno je da se uspostavi zona bezbednosti (u jugoslovenskom slučaju to se zvalo "zona

isključenja"), udaljenosti artiljerijskih oružja jednih od drugih najmanje 50 km za artiljerijske sisteme kalibra 100 mm i veće; 70 km za raketne sisteme i 140 km za raketne sisteme "tornado-S", "uragan", "smerč" i taktičke rakete sisteme "točka" ("točka U"). Ukrajinska vojska je trebalo da povuče hardver sa aktuelne linije sukoba, a pobunjenici sa linije sukoba od 19. septembra.

Nemačka strana je, navodno, insistirala da prekid vatre nastupi odmah, ali je pored Putina i sam Porošenko, kako se priča, lako pristao da primirje počne tri dana nakon njegovog objavljivanja, verovatno računajući da će se u međuvremenu nekako popraviti položaj njegovih jedinica oko Debaljceva i Marijupolja.

Putin je insistirao da se o detaljima neposredno dogovore predstavnici ukrajinskih vlasti i predstavnici nepriznate Luganske i Donjecke Narodne Republike, ali ukrajinska strana ne pristaje da pregovara s onima koje naziva ruskim teroristima.

Među tačkama o kojima se "normandijska četvorka" saglasila spada i ranija

odredba o odvođenju stranih vojnika najamnika i oružja iz Ukrajine, a i kontrola rusko-ukrajinske granice – čije uspostavljanje treba da počne prvog dana nakon primirja, a da se okonča po završetku ustavne reforme u Ukrajini uz saglasnost predstavnika Luganske u Donjecke oblasti.

Kompleksom mera predviđa se pravo na jezičko samoopredeljenje; učešće lokalne samouprave u imenovanju šefova izvršne vlasti. Predviđa se da se uz učešće lokalnih saveta formiraju jedinice milicija koje treba da obuhvate lokalno stanovništvo u cilju održavanja javnog reda. Obećano je i pomilovanje i amnestija svih lica u vezi sa prethodnim sukobima (oslobađanje od kažnjavanja, maltretiranja i diskriminacije). Ovlašćenja lokalnih poslanika u savetima i zvaničnika izabranih prevremenim izborima ne mogu biti ukinuta. Nije sasvim jasno kako će ti izbori biti organizovani i nadgledani.

Predviđeno je uspostavljanje socijalno ekonomskih veza između Donbasa i Kijeva, isplata plata i penzija, obezbeđivanje humanitarne pomoći. Centralne izvršne vlasti treba sa relevantnim lokalnim

vlastima da zaključe sporazum o ekonomskom, socijalnom i kulturnom razvoju regiona s posebnim statusom u oblasti Donjeck i Lugansk (izbegnuto je svako imenovanje samoproglašanih LND i DNR).

U Deklaraciji četiri lidera se, između ostalog, kaže da će Nemačka i Francuska dati tehničku pomoć za uspostavljanje bankarskog sistema u konfliktnim regionima, izražava se uverenje o neophodnosti jačanja saradnje između Ukrajine, Rusije i Evropske unije radi daljeg regulisanja krize. Podržava se vizija o izgradnji jedinstvenog humanitarnog i ekonomskog prostranstva "od Atlantika do Tihog okeana".

Kaže se da će ukrajinska država podržati društveno-ekonomski razvoj tih regiona s posebnim statusom, da će uslediti pomoć centralne vlade u prekograničnoj saradnji tih posebnih oblasti i regiona Ruske Federacije.

U pobunjeničkim elektronskim medijima se o novom primirju govori s velikim podozrenjem – upozorava se na to da se ne pominju ni Donjecka ni Luganska Narodna Republika, već samo regionu pod privremenim specijalnim statusom.

"NOVA JALTA"

S druge strane, u analizi nemačkog nedeljnika se konstatuje da je posle Minska 2 (od 12. februara 2015), koji "Špigeln" naziva savremenom konferencijom sa Jalte (od 4. do 11. februara 1945), postalo jasno da je Zapad spreman da prihvati faktičku podelu Ukrajine koja je, prema ovom nedeljniku, ne samo izgubila Krimsko poluostrvo već sada i deo teritorije na istoku.

Autori teksta u "Špigelu" pominju da je Angela Merkel govorila o jedinstvu Ukrajine i o tome da nema vojnog rešenja, ali zaključuju da je to jedinstvo samo na papiru, a da je Putin verovatno ostvario svoj cilj – sprečavanje ulaska Ukrajine u NATO ili Evropsku uniju, pošto je dogovorom u Minsku određeno da se ustavna reforma ima sprovesti samo uz saglasnost proruskih secesionističkih oblasti, što, dakle, uključuje i neku vrstu prava veta separatističkih oblasti u istočnoj Ukrajini o suštinskim pitanjima, kao što su članstvo u vojnim savezima i članstvo u ekonomskim blokovima kakvi su EU ili Putinova evroazijska unija.

MILAN MILOŠEVIĆ

FIZIKALNA MEDICINA

REUMATOLOGIJA

NEUROLOGIJA

01.02. - 28.02.

Narodnih heroja 38
Novi Beograd

Visoka 16
Banovo brdo

www.dr-ristic.com

011 2693 287

Gospodar svog vremena

Verovatno ne postoji moderniji posao od računarskog programiranja.

Zahvaljujući internetu, tržište posla u IT sektoru je toliko veliko da programere iz celog sveta može da sputa samo nedostatak ambicije, veštine ili volje

*Ukoliko nisi spreman da rizikuješ, ne možeš napredovati.
Ukoliko ne napreduješ, ne možeš postići svoj maksimum.
Ako ne postigneš svoj maksimum, ne možeš biti srećan.
Ukoliko ne možeš biti srećan, šta drugo preostaje?*

– LES BROWN

U suštini, ja nisam planirao da živim u Tokiju. Nisam ga imao čak ni u planu za turističku posetu. Nisam imao ni bilo kakav razuman razlog da se preselim ovde. Jednostavno sam došao... Živim u oblasti Arakavaku, na istoimenoj reci. Dok ovo pišem, napolju pada sneg. Moji su mi javili da je padao i u Beogradu...

Nemam ni neki poseban razlog zašto učim japanski. Valjda zbog one latinske: koliko jezika znaš, za toliko ljudi vrediš. Da reč jednu nisam naučio, verujem da

bih svoju vrednost udvostručio samo zbog toga što imam priliku da živim u ovom neverovatnom gradu. Ovo je druga planeta... A kojim se ja to poslom modernog doba bavim? Pa, ja sedim za laptopom. Ja sam *web developer*. Time sam hteo da se bavim još od srednje škole, ali to je priča za kasnije. Tokio je zanimljiviji.

GRADSKI ŽIVOT

U Tokiju živi 14 miliona stanovnika. Kažu da ih tokom dana u gradu cirkuliše još toliko. Grad je ogroman, sastavljen

je od 40 manjih oblasti, gradova, gradića, sela. Ne postoji jedno centralno mesto kao što u Beogradu imamo Trg republike, na primer. Čini mi se da su i dva ljudska života malo da se vide sva zanimljiva mesta Tokija.

Prema Forbsovoj listi, a i iz ličnog iskustva, Tokio je jedan od najskupljih gradova na svetu. Kirija za stan od, recimo, 25 kvadrata je oko 900 evra (122.000 jena).

Zagađenost grada je minimalna, a kriminala skoro da nema. Japanci mnogo rade. Potpuno su posvećeni svom poslu bez obzira na to koji je. Često se dešava da ne idu na godišnji odmor jer ne žele da njihove kolege rade dok oni odmara ju. Negde sam pročitao da samo u Tokiju živi oko 50.000 stogodišnjaka.

JAPAN JE NEOBIČNA

ZEMLJA: Lampioni

Fotografije: V. Vukojević

Sve je toliko uredno i čisto da bukvalno sija. Sa druge strane, kanta za đubre se može videti tek na ponekoj stanici metroa. Na ulici ih nema. O reciklaži se vodi posebna briga i svi otpad drže u kući. Postoji kalendarski raspored kada se koja vrsta otpada iznosi da je pakuje ljudi koji to rade. O tome se toliko vodi računa da u ugovoru za stan postoji stavka sa predviđenom novčanom kaznom (koja nije mala) ukoliko me neko od komšija prijavi da sam odložio otpad na pogrešno mesto ili pogrešnog dana.

Na ulicama se mogu videti ljudi u najrazličitijim kostimima i odevnim kombinacijama. Međutim, na to niko ne obraća pažnju. U tom modnom smislu, oblast Akihabara je posebno zanimljiva. Japanci je zovu i "štreberska oblast" jer se tu okupljaju ljubitelji arkanidnih igrica i manga stripova. Čitave zgrade su posvećene igricama, stripovima, raznim kolekcionarskim figurama. Tu ima i seks-šop zgrada od osam spratova.

Noćni život u Tokiju je veoma razvijen. Postoji veliki broj noćnih klubova gde svako može naći nešto za sebe, bez obzira na to šta voli. Klubovi su veliki i moderni, a ulaz se uglavnom svuda plaća od 20 do 50 evra za muškarce. Uz kartu se dobijaju i dva pića po izboru. Japanska muzička industrija je druga u svetu, odmah posle američke.

Zbog toga što se nalazi u užarenoj zoni Pacifika, zemljotresi su japanska svakodnevnica. Godišnje ih prosečno bude 1500. Jedan malo jači se dogodio baš za vreme nastave u školi. Meni uopšte nije bilo svejedno, a ostali nisu ni obratili pažnju.

Najpopularniji sport u Japanu je bejzbol, a dosta igraju i tenis. Japanska kompanija "Uniqlo", čije se robne kuće nalaze na svakom koraku u ovoj zemlji, glavni je sponzor našem Novaku Đokoviću.

SAOBRAĆAJ

Tokom povratka iz Nagana, koji je posle Niseka na ostrvu Hokaido, drugi najveći ski-centar u Japanu, promašili smo naplatnu rampu i završili u brzom traci u kojoj se putarina naplaćuje elektronski i bez zaustavljanja vozila. Nismo imali karticu, zaglavili smo se i napravio se dug

red. Ubrzo je dotrčao neki čovek, izvinio nam se nekoliko puta zbog naše greške, naplatio nam putarinu, dao račun i propustio nas da prođemo brzom trakom. Tokom tih nekoliko minuta niko nije svirnuo niti nam bilo šta rekao. U stvari, tokom ovih pet meseci u Tokiju, nijednom nisam čuo automobilsku sirenu na ulici. Takođe, nigde nisam video ni saobraćajnu gužvu...

Glavni načini putovanja u Tokiju su železnica, metro i bicikl. Toliko vrsta bicikala nigde nisam video: oni za majke imaju korpu za decu; drugi imaju korpe za namirnice; većina ih ima specijalno mesto za kišobran; tu su i oni polumotorizovani namenjeni starijima; urbanih BMX modela za tinejdžere ima bezbroj... Japanci stalno voze bicikle: nije bitno da li pljušti kiša, pada sneg ili greje sunce. Jednom rukom se drži kišobran, a drugom se upravlja. Inače, bicikl mora biti registrovan na ime vlasnika baš kao automobil.

Metro funkcioniše perfektno. Vozovi saobraćaju na svakih pet minuta, bez sekunde kašnjenja. Pre ulaska u vagon metroa, Japanci stoje u redu jedan iza drugog ne smetajući onima koji izlaze. Vozovi su neverovatno čisti. Unutra niko ne razgovara mobilnim telefonom, niti se može čuti glasan razgovor između putnika. Svi čitaju knjige, slušaju muziku ili igraju igrice na telefonima.

UČTIVOST I BAKŠIŠ

Učtivost im je veoma bitna tako da će vam poželeti dobrodošlicu svaki put kada uđete u market, radnju, restoran. Obavezno se naklone po završenoj novčanoj transakciji. Tako iskazuju poštovanje i zahvalnost prema mušteriji ili klijentu. Pre nekoliko meseci kupovao sam nekakvo pecivo u jednoj radnji u Kjotu. Po navici sam prodavcu ostavio jedan jen, što je 80 naših para, dakle ni ceo dinar. Pričao mi je nešto na japanskom i ja sam mislio da mi zahvaljuje i izašao sam. Čovek je trčao za mnom da mi vrati novčić poklonivši se nekoliko puta. Ostavljanje bakšiša je velika uvreda u Japanu. Jednostavno, postoji cena koja se plaća za određeni proizvod ili uslugu i njome je sve pokriveno.

Iako se uticaj Amerike vidi na svakom koraku, Japanci slabo govore engleski. Na ulici svi žele da pomognu strancu ili

turisti, ali ukoliko ne znate barem osnovne reči japanskog, nećete mnogo razumeti. Kada koriste pokretne stepenice, stoje isključivo na levoj strani i tako ostavljaju dovoljno prostora da ih, zdesna, prestignu oni koji žure.

Zanimljivo je da većina ljudi sa kojima sam razgovarao zna gde se nalazi Srbija, a neki čak znaju i priču o Jugoslaviji. Uglavnom me pitaju da li je opasno živeti u Srbiji i da li rat i dalje traje. Sa jednim od profesora u školi često razgovaram o uzrocima raspada Juge i svemu što se dešavalo na Balkanu. U suštini sam im zanimljiv. Ostali studenti su uglavnom iz obližnjih azijskih zemalja, a ima i poneki Amerikanac i Italijan. Upoznao sam jednu Japanku koja obožava Srbiju i koja je nekoliko puta bila u Beogradu. Šest meseci je učila srpski i opčinjena je našom zemljom. Prijatelji joj stalno šalju vegetu, rakiju i naše slatkiše. Kaže da najviše voli burek. I meni nedostaje burek. I roštilj, kajmak, jogurt...

HRANA I PIĆE

U njihovoj ishrani hleb ne postoji. Možete ga kupiti u prodavnicama, ali ni u jednom restoranu ga neće poslužiti. Jedu dosta pirinča, supe, hranu prženu u dubokom ulju, meso. Najveći deo njihove ishrane su povrće i morski plodovi. U svakom marketu se mogu kupiti školjke, hobotnice, lignje, krabe, razne vrste riba i to po pristupačnim cenama. Sa druge strane, govedina je izuzetno skupa: parče od 150 grama košta oko 1500 dinara. U radnjama je nemoguće kupiti, recimo, celo pile ili svinjski but. Meso je zapakovano u mala pakovanja od 200 do 300 grama.

Japanska kuhinja je puna i potpuno čudnih stvari za našu svest: piva od banana, breskve, manga, vasabija; sladoled od hobotnice, konjskog mesa; prženi oklop od kornjače, sendviči od ananasa... Jedna od najodvratnijih stvari koje sam jeo je *nattō* – tradicionalni japanski desert od fermentisanog zrna soje i nekih bakterija iz zemlje ili preživalskih organa za varenje. E, takav mu je i ukus. Međutim, Japanci ga izuzetno vole. Vole i karamelizovanu svinjsku krv i "smrdljivi tofu", jelo od soje koje užasno smrdi, a ni ukus mu nije bolji. I to sam probao. Inače, u restoranima se pre jela služi vlažna krpa (*oshibori*) koju koristite za brisanje ruku

PROMOCIJA JAPANSKE VOJSKE:
Vojimir ispred Tokyo imperial palate

pre jela. *O-shibori* je zimi vrela, a tokom letnjih meseci hladna. Od pribora se uvek koriste štapići i većina restorana nema pribor na koji smo mi navikli.

Japanci su veoma poznati proizvođači viskija i piva. Prošle godine njihov viski Jamazaki proglašen je za najbolji viski na svetu. Kada se petkom (ili subotom) završi radna nedelja, kolektivno idu u neki od tradicionalnih *after-work* mesta koja se zovu *izakaya*. Tu se kolege sa posla opuštaju uz hranu i mnogo alkohola, pa nije redak slučaj da se kasno uveče sretnu čitave grupe poslovno obučeni ljudi koji se teturaju po ulicama i metrou. I u takvom stanju su ućtivi i vode računa da nikom ne smetaju. Uvek pomislim na beogradski noćni život kada ih sretnem.

POBEDITI SEBE

Kao što rekoh, još u srednjoj školi sam odlučio da ću se baviti programiranjem. Fakultet organizacionih nauka, smer informacioni sistemi i tehnologije, upisao sam 2005. godine u Beogradu. Početak studija je bio težak: novo okruženje, novi ljudi, nov način učenja, sve novo... Prve godine studija nisam bio na budžetu i to je malo poljuljalo moje planove i očekivanja. Međutim, rešio sam da u drugoj sve

nadoknadim. Nikad neću zaboraviti to pakleno leto. Položio sam 11 ispita sedeći danonoćno u svojoj maloj sobi sa ventilatorom. Tako sam naučio jednu od najvažnijih životnih lekcija – jedina stvar koja mi stoji na putu ka cilju jesam sam ja.

Na matičnom fakultetu sam upisao i master iz informacionih tehnologija sa usmerenjem na baze podataka. U međuvremenu sam preko programa *Work and Travel* živio u San Francisku gde sam radio u butiku Hard rok kafea kao prodavac. Tamo sam usavršio engleski jezik i sklopi neka bitna prijateljstva. U Americi sam naučio i šta znači živeti potpuno sam, bez porodice i prijatelja, u potpuno tuđem svetu. To je, takođe, neprocenjivo iskustvo.

Povratak u Srbiju je bio kulturološki šok. Sa završenim masterom i relativno dobrim prosekom, posao u struci sam tražio čitavu godinu. Konačno sam uspeo i u jednoj beogradskoj firmi sam radio kao podrška komercijalistima na terenu, obrađivao sam podatke koji su stizali u centralnu bazu, kao i na izveštavanju i SAP ERP sistemu. Uskoro sam prešao u drugu firmu gde nisam bio prezadovoljan platom, pa sam počeo da tražim još jedan posao – u Americi svi imaju dodatni, tzv. *part-time* posao.

oDesk

oDesk (www.odesk.com) je internet portal namenjen umrežavanju poslodavaca i frilensera iz raznih oblasti. Preko njega se pronalaze *part-time* i *full-time* poslovi. Nakon jednostavne registracije i uređivanja profila i portfolija, potrebno je, barem u početku, prihvatati bilo kakav posao. Na taj način se podiže sopstveni rejting i povećava se šansa za dobijanje ozbiljnijih ponuda.

Inače, oDesk uzima 10 odsto od svakog posla koji se zaključi preko njega. Uplate stižu ili na račun u banci ili preko PayPal, Skrill ili Payoneer naloga. Prema mom iskustvu, najbolje se pokazao Payoneer jer njihova debitna kartica funkcioniše svuda u svetu. Ono što je negativna strana cele priče jesu provizije koje se plaćaju kompanijama za plaćanje preko interneta. Osim toga, zbog neuređenog sistema i nepostojanja zakona koji bi omogućili punu operativnost PayPal u Srbiji, mnoge poslove nisam mogao da dogovorim.

Postoji još nekoliko portala ove namene (*Elence.com*, na primer), mada, čini mi se da je upravo oDesk najefikasniji.

Moj posao je takav da mi je radno mesto tamo gde svoj laptop priključim na internet. Zahvaljujući tome, i sajtovima kakav je oDesk, krenuo sam da radim *outsorce*. U početku su to bili manji i jednostavniji poslovi, ali sve se menja 2013. godine, kada sam upoznao Franca, Italijana koji je tada živio u Londonu. Završio je školu za grafički dizajn, hteo je da se oprobao u dizajniranju veb-sajtova i ponudio mi je da radim za njega. Tada je već imao nekog Indijca koji je radio programerski deo posla. Međutim, većina programera iz Indije, koji inače važe za veoma jeftinu radnu snagu, nisu pouzdani u smislu kvaliteta rada. Moj zadatak je bio da ga kontrolišem i ispravljam njegove greške.

DOBAR IZBOR

U narednom periodu sam dotakao svoje fizičke i psihičke granice. Radio sam i za Franca i u svojoj firmi u Beogradu, gde sam, u međuvremenu, prilično napredovao. Spavao sam po četiri, pet sati dnevno i faktički radio dva posla koja zahtevaju puno radno vreme. Ipak, nisam mogao da izdržim više od godine i rešio sam da biram.

Izbor između sigurnog i, za naše uslove, solidnog plaćenog posla u Beogradu i nepredvidivog posla baziranog na *online* prodaji usluga – deluje prilično jednostavan. I bio je!

Franc i ja smo danas vlasnici kompanije "Skywarrior Themes". Glavno poslovanje nam je bazirano na prodaji templejta za Wordpress platformu. Imamo saradnju sa velikom kompanijom "Envato" preko čijeg ThemeForest sajta plasiramo naše teme. Zahvaljujući broju prodatih proizvoda i njihovom kvalitetu, dobili smo elitni status autora i trenutno zauzimamo 262. poziciju od ukupno 3770 autora na ovom portalu. U našoj firmi danas radi sedam zaposlenih – pored nas dvojice, tu su još i ljudi iz Poljske, Gruzije, Vijetnama, Koreje i Srbije. Imamo velike planove za budućnost.

Što se mene tiče, potpuni sam gospodar svog vremena. Sam odlučujem koliko ću i kad raditi. To je, naravno, mač sa dve oštrice, ali – sve je stvar discipline. Tako i Japanci misle.

VOJIMIR VUKOJEVIĆ

Kad polete pare

Čak i oni sa manje mašte lako mogu da zamisle budućnost u kojoj ćemo umesto pravog novca koristiti digitalni keš, na mobilnom telefonu. Ono o čemu manje razmišljamo je da u tom istom telefonu nećemo nositi samo novac već i kompletnu bančinu filijalu, sa svim njenim uslugama, od odobravanja kredita do bankomata.

To je moj zaključak posle konferencije Finovate Europe (finovejt, od finansijske inovacije) održane prošle nedelje u Londonu. Na tom mestu su finansijske institucije i tehnološke kompanije prezentovale najnovija rešenja za bankarstvo. Na primer, ukrajinska Delta banka predstavila je softver koji vam omogućuje da novac prebacujete na nečiji Fejsbuk nalog. Recimo, tako možete direktno da date napojnicu kelneru koji vas služi ili da dopunite detetu džeparac.

Brojni su bili primeri prebacivanja novca između mobilnih telefona ili pametnih satova. Tako se može plaćati na pijaci, trafici, možete da pozajmite pare prijatelju, a nije vam potrebna ni menjačnica ako ste u inostranstvu. Potrebne su vam samo pare na računu, a softver ispunjava svaku vašu zamisao, a da ne morate da odeti na bilo kakav šalter. Uglavnom se radi o aplikacijama koje su negde već aktivne.

Finovejt ima selektora koji bira rešenja koja će se predstaviti. Nama je interesantno to što su ove godine odabrani Telenor banka i Aseko, koji su zajedno napravili rešenje za novi tip kredita. Na portalu Telenora birate proizvod koji vas zanima (za sada se nude samo mobilni telefoni, ali suštinski može da se prodaje bilo šta), potom sami određujete koliko će vam biti učešće, koji mobilni paket uzimate i na koliko rata. Kliknete i kredit za vas je kreiran, bez odlaska u banku i bilo kakvog kontakta sa živim bićem. Proizvod vam se

isporučuje na adresu koju odredite. Nema popunjavanja formulara, overa, čekanja na odobrenje kreditnog biroa i slično. Ovaj bankarski proizvod bi trebalo da bude aktivan u drugoj polovini ove godine, čim (ako) mu se prilagode propisi.

Zanimljiv je i servis kompanije Najs (Nice systems). Oni su napravili digitalni analizator glasa koji ukida potrebu za šiframa i pitanjima koje vam trenutno postavljaju operatori kada želite neku uslugu da dobijete telefonski. Vaš glas se registruje kada otvarate račun ili nešto slično pa kada pozovete telefonom kompjuteru treba desetak sekundi da vas pozitivno prepozna. U suprotnom vas prebacuje na lokal eksperta za prevare ili vam traži uobičajene šifre za slučaj da ste promukli.

Dve škole mišljenja sada su sukobljene oko ovih finansijskih noviteta. Jedni tvrde da ljudi više nemaju vremena za "bankarenje", već da svoj novac i kredite žele da imaju nadohvat ruke, uvek i svuda. Da mogu da menjaju visinu rate i brzinu otplate prema trenutnom stanju na računu (softver sve izračuna i, da, već postoji) ili da plaćaju bez da jure za najbližim funkcionalnim bankomatom. Drugi tvrde da je broj takvih modernih klijenata gotovo zanemarljivo mali i da većina voli da o svom novcu razgovara sa živim čovekom u banci. Takođe, mnogi strahuju da je digitalni novac nebezbedan (upravo je otkrivena krađa milijardu evra iz banaka od strane hakera!). S druge strane, strah od džeparoša i uličnih pljačkaša učinio je da digitalni keš postane izuzetno popularan u velikom broju afričkih zemalja.

Da su pametni telefoni malo poranili, zamišljam kako bi izgledale aplikacije za uličnu trgovinu devizama i šticung. Eto ideje za sledeći Finovejt.

PRODAJA PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

	bez PDF-a	sa PDF-om
6 meseci		
Srbija	950 din	1500 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd**, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga).

Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 160-302538-91. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Ptica

“Salam alejkom!”, zakreštala je svraka.

“Ona govori?!”

“Priča ponešto”, rekao je Ali: “Kod nas u Avganistanu je mnogo ptica ove vrste. Ako ih gajiš odmalena, mogu da nauče da govore. Ja sam ovu uzeo iz gnezda.”

Ali je otvorio vratanca i ptica je išetala iz kaveza na njegovu ruku. Perje joj nije bilo samo crno-belo, kao kod evropskih svraka, već prošarano sivim i žučkastim nijansama. “Skratili smo joj rep da bi mogla da stane u manji kavez, u onom većem nismo mogli da je nosimo na put.”

Ali putuje više od godinu dana, sa ženom i šestoro dece. Kandahar i svoju kuću su napustili prošle jeseni. “Otišli smo zbog dece. I žena i ja smo se rodili u ratu, odrasli u ratu, pola familije nam je ubijeno u ratu. Naš život je skoro prošao”, priča mirno i sabrano. “Žena je nepismena, ja sam nepismen, nismo ni smeli ni mogli da idemo u školu. Moja deca su se rodi-

vise mokri komadi odeće. “Sinoć nam je neko ukrao dve jakne i pantalone koje su se sušile tamo, u zajedničkoj prostoriji gde je televizor, a druge nemamo”, kaže Ali. “Obećali su nam da će nam dati neku odeću i obuću, bar za decu. Dobro je ovde, bolje nego po kampovima u Makedoniji i Turskoj. U Grčkoj, u Atini, nismo mesecima izlazili iz sobe, samo sam ja išao do prodavnice da kupim hranu. Nismo smeli, oni što ih zovu fašisti napadaju i tuku izbeglice po ulicama. Mene nisu, ali video sam mnogo puta kada su napadali druge, nekima su palili kuće u kojima su odseli.”

Pored ulaza u sobu, gomila blatnjavih, poluraspadnutih cipela i čizama. “Došli smo iz Grčke peške, preko Makedonije. Polako, uz prugu, noću smo spavali u šumi. Pet puta su nas vraćali iz Makedonije nazad u Grčku, dok nismo uspeali da prođemo.” Rano je u papučama izašla iz barake, a ptica je sa njenog ramena kroz gustu zavesu pahulja odletela iznad kro-

la u ratu. Neću da svakog dana razmišljam da li će se vratiti živa kad izađu iz kuće, da li će ih razneti bombaš samoubica, da li će neko da ih otme ili zakolje! Neću da žive kao što sam ja živio!!! Znaš li šta su nam talibani radili!!!”, Ali podiže glas do vikanja, da bi se onda naglo utišao.

Granicu sa Iranom su prešli peške. Da bi lakše hodali, od stvari iz kuće su poneli samo odeću koju su imali na sebi, tako im je rekao krijumčar sa kojim su krenuli. “Ptica nije stvar, ona je član porodice, kako da je ostavimo?”, kaže Ali. “Ne, nikada se nije oglasila kada smo prelazili granice. Zna kada je opasno, pametna je.”

“Iz Irana smo u Tursku išli tri dana i tri noći preko planina. Sneg, led, padali su ljudi i ostajali na putu. Ja sam nosio bebu ispod kaputa, deca su stavljala pticu do sebe, uz telo, da se ne bi smrzla. Uplašila se kada smo čamcem prelazili iz Turske u Grčku. Bilo je gadno, oluja, kiša, umalo se nismo prevrnuli. Kada nas je prelio talas, pokvasila se, sva se izbezumila.”

Svraka je poletela i spustila se na rame Rano, jedne od Alijeve četiri ćerke. “Četori?!” (“Kako si?”, na farsiju), oglasila se. Svuda po sobi, po naslonima stolica, stolovima, krevetima

vova, u krošnje drveća. Husein, Alijev sin, zviznuo je i svraka mu je sletela na ruku. Otresla je sneg, prislonila kljun na njegove usne, a onda mu se popela na glavu. Dvojica crnputih dečaka su sa strane zadivljeno gledali u Huseina i pričali nešto na somaliju. “Naravno da je puštamo da leti, uvek se vraća”, rekao je Ali.

“Idemo gore, za Evropu. Prvo za Subotiku, onda dalje, ne znam tačno kada. Pokušaj da prođeš, policija te uhvati, vrati, nekada zatvori pa pusti. Samo da ne tuku, kao u Makedoniji. Pokušaj ponovo, ako imaš snage, dok ne uspeš, čuli smo da mnogo ljudi čeka u nekoj staroj ciglani kod Subotike, bili su neki moji rođaci. Imam neke rođake u Belgiji, kada stigemo pomoći će nam valjda, koliko mogu.”

Svraka je ušla u kavez i rekla “Khoda hafez!” (“Doviđenja”), a Rano i Husein su preko rešetki spustili krpju.

Sledećeg dana, čistačica je raspremala praznu sobu u kojoj je bila Alijeva porodica, po kojoj su se vukli komadi iscepane odeće, prljava čarapa i jedna cipela bez đona. Ptica je odletela ka Evropi.

MOMIR TURUDIĆ

43.
MEĐUNARODNI
FILMSKI FESTIVAL

28. II, 11h

1. III, 19h

SAVA CENTAR

"Čovek ptica je zaokret karijere
koja i dalje ide na gore!"

Jugoslav Pantelić
umetnički direktor Festa

MICHAEL KEATON
ZACH GALIFIANAKIS
EDWARD NORTON
ANDREA RISEBOROUGH
AMY RYAN
EMMA STONE
NAOMI WATTS

REŽISER ALEJANDRO G. INÁRRITU

ČOVEK PTICA

ILI

NEOČEKIVANA MOĆ NEZNANJA

FOX SEARCHLIGHT PICTURES AND REGENCY ENTERPRISES PRESENT A NEW REGENCY/ M PRODUCTIONS/ LE GRISBI PRODUCTION AN ALEJANDRO G. INÁRRITU FILM "BIRDMAN"
ORIGINAL SCORE BY ANTONIO SANCHEZ COSTUME DESIGNER ALBERT WOLSKY EDITED BY DOUGLAS CRISE STEPHEN MIRRIONE, A.C.E. PRODUCTION DESIGNER KEVIN THOMPSON DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY EMMANUEL LUBEZKI, ASC/AMC EXECUTIVE PRODUCERS CHRISTOPHER WOODROW
MOLLY CONNERS SARAH E. JOHNSON PRODUCED BY ALEJANDRO G. INÁRRITU JOHN LESHER ARNON MILCHAN JAMES W. SKOTCHDOPOLE WRITTEN BY ALEJANDRO G. INÁRRITU
NICOLÁS GIACOBONE ALEXANDER DINELARIS, JR. & ARMANDO BO DIRECTED BY ALEJANDRO G. INÁRRITU

www.covekptica.mcf.rs

DISTRIBUCIJA I LOGISTIKA

Zaokruženo rešenje

DELTA DMD

www.deltadmd.rs

DISTRIBUTIVNI CENTRI

DC Beograd

Žorža Klemansoa 37 (Luka Beograd)
Tel. +381 (11) 20 70 100

DC Novi Sad

Kanalska 8 (Luka Novi Sad)
Tel. +381 (21) 45 18 80

DC Čačak

Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 557 60 90

DC Niš

Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec